

VAASAN YLIOPISTO
KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA
TALOUSOIKEUDEN LAITOS

Erika Jaakkola

YKSITYISOIKEUDELLISTEN SAATAVIEN PERINTÄ

Talusoikeuden
pro gradu -tutkielma

VAASA 2007

SISÄLLYSLUETTELO	sivu
TIIVISTELMÄ	7
1. JOHDANTO	9
1.1. Tutkimuskohteen kuvaus	9
1.2. Tutkimustehtävä	12
1.3. Tutkielman rakenne	13
1.4. Tutkielman lähdeaineisto	15
2. SAATAVAN SYNTYMINEN	17
2.1. Saatavan perusteita	17
2.2. Erilaiset sopimuskumppanit	20
2.2.1. Alaikäisen velkavastuu	20
2.2.2. Puolison velkavastuu	21
2.2.3. Vainajan velat	21
2.2.4. Yritystoiminnassa syntyneet velat	23
2.2.5. Kun velallisia on useita	24
2.3. Perinnän suorittajat	25
3. VAPAAEHTOINEN PERINTÄ	29
3.1. Perinnän käynnistyminen	29
3.2. Hyvä perintätapa	30
3.3. Vapaaehtoisen perinnän keinot	32
3.3.1. Kirjeperintä	32
3.3.2. Puhelinperintä	35
3.3.3. Tratta	36
3.3.4. Maksusopimus	38
3.3.5. Konkurssiuhkainen maksukehotus	39
3.4. Perintäkulut ja viivästyskorko	40
4. OIKEUDELLINEN PERINTÄ	44
4.1. Oikeudelliseen perintään siirtyminen	44
4.2. Haastemenettely	45
4.2.1. Haasteasian vireilletulo	45
4.2.2. Haastehakemuksen sisältö	47
4.2.3. Haaste	48

4.2.4. Yksipuolinen tuomio	49
4.3. Turvaamistoimenpiteet	50
4.4. Osamaksutilitys	51
5. ULOSOTTO	54
5.1. Ulosoton hakeminen ja vireilletulo	54
5.2. Suppea ulosotto	58
5.3. Ulosmittausmenettely	60
5.3.1. Ulosmittausmenettelyn käynnistyminen	60
5.3.2. Ulosmittauksen kohde ja järjestys	61
5.3.3. Ulosmitattavan omaisuuden etsiminen	63
5.3.4. Ulosmittausmenettelyn kulku	65
5.4. Ulosoton päättymisen	69
5.4.1. Lopputilitys	69
5.4.2. Varattomuus- ja tuntemattomuuseste	69
5.4.3. Passiivirekisteri	71
5.4.4. Ulosottooperusteen määräaikaisuus	72
6. JÄLKIPERINTÄ	75
6.1. Jälkiperintään soveltuvat saatavat	75
6.2. Jälkiperinnän keinot	76
7. SAATAVAN VANHENTUMINEN PERINTÄÄ RAJOITTAVANA TEKIJÄNÄ	77
7.1. Vanhentuvat velvoitteet	77
7.2. Vanhentumisaika	79
7.3. Vanhentumisen katkaiseminen	80
7.4. Vanhentumisen vaikutukset	83
8. LOPPUPÄÄTELMÄT	86
LÄHDELUETTELO	89
SÄÄDÖSLUETTELO	94

KUVIOLUETTELO**sivu**

Kuvio 1: Trattaprotestin vaiheet

37

Kuvio 2: Perintätoimien minimiaikarajat kuluttajasaatavien perinnässä

42

VAASAN YLIOPISTO**Kauppätieteellinen tiedekunta**

Tekijä:	Erika Jaakkola	
Tutkielman nimi:	Yksityisoikeudellisten saatavien perintä	
Ohjaaja:	Juha Tolonen	
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri	
Laitos:	Talousoikeuden laitos	
Oppiaine:	Talousoikeus	
Aloitusvuosi:	2002	
Valmistumisvuosi:	2007	Sivumäärä: 95

TIIVISTELMÄ

Luottoa myöntäessään luotonantaja ei voi tietää velallisen maksukyvyn tulevista muutoksista eikä siitä, onko velallisella aikomustakaan maksaa velkaansa takaisin. Mikäli velallinen ei suorita saatavaa eräpäivään mennessä, velkojalla on käytössään runsaasti erilaisia keinoja saatavansa perimiseksi. Velallisen suojaamiseksi näitä keinoja on kuitenkin lainsäädännöllä rajoitettu.

Tutkielmassa selvitetään, miten perintäprosessi käytännössä etenee ja miten lainsäädäntö siihen vaikuttaa. Tutkielmassa tarkastellaan vapaaehtoisen ja oikeudellisen perinnän vaiheita sekä niiden sisältöä. Tutkielmassa selvitetään, miten velkoja saa nopeimmin ja tehokkaimmin saatavansa perityksi. Perintää tarkastellaan velkojan näkökulmasta, sekä velkojan itsensä että perintätoimiston suorittamana. Tutkielmassa keskitytään sopimussuhteisiin perustuvien saatavien eli yksityisoikeudellisten saatavien perintään.

Perintäprosessi aloitetaan vapaaehtoiseen suoritukseen tähtäävällä saatavan perinnällä. Jo vapaaehtoinen perintä kotiuttaa suuren osan saatavista. Velalliselle ja usein myös velkojalle on edullisinta päästä sopimukseen saatavan suorittamisesta jo vapaaehtoisen perinnän aikana. Mikäli saatavaa ei kuitenkaan suoriteta vapaaehtoisen perinnän aikana, voidaan hakea tuomioistuimelta täytäntöönpanokelpoinen tuomio, jonka yhteydessä velalliselle tulee myös maksuhäiriömerkintä. Saatuaan täytäntöönpanoperusteen velkoja voi hakea saatavaansa ulosoton kautta. Viime kädessä ulosotolla taataan sopimusveloitteiden noudattaminen.

AVAINSANAT: Saatava, Perintä, Ulosotto

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuskohteen kuvaus

Viime vuosien aikana käteisen käyttö maksuvälineenä on vähentynyt, ja tilalle ovat tulleet erilaiset maksuluottoihin perustuvat järjestelmät. Pitkäaikaisten luottojen lisäksi lyhytaikaisiksi tarkoitettuja velkoja esiintyy runsaasti. Luoton tai muun maksujärjestelyn avulla kuluttaja voi esimerkiksi rahoittaa hankintojaan ja lisätä taloutensa joustoa. Yritykset voivat rahoittaa luotolla esimerkiksi investointejaan. Asiakkaalla on eräpäivään asti aikaa suorittaa maksu, kun kyse on muusta kuin käteiskaupasta. Käteissuoritusten vähentyessä maksuvelvoitteiden laiminlyönnit ovat lisääntyneet. Samalla myös saatavien perintä on yleistynyt. Perinnällä tarkoitetaan kaikkia niitä toimenpiteitä, joilla velkoja pyrkii saamaan suorituksen velalliselta. Velallisina voivat olla sekä yritykset että yksityishenkilöt. Valtaosa velkojista on ammattimaisia luotonantajia tai muita elinkeinonharjoittajia. Tällaisilta tahoilta voidaan vaatia huolellisempia ja nopeampia toimia kuin yksityiseltä henkilöltä. Huolellinen ja nopea toiminta velkasuhteiden selvittämisessä ja perinnässä on yleensä molempien osapuolten edun mukaista. (HE 241/2006 vp: 4; HE 187/2002 vp: 15; Komiteanmietintö 2001: 27–28.)

Perintälain soveltaminen edellyttää saatavan erääntymistä. Perintä voidaan jakaa vapaaehtoiseen perintään ja oikeudelliseen perintään. Perintälakia sovelletaan vain vapaaehtoiseen perintään, joka on perinnän ensimmäinen vaihe. Jos vapaaehtoinen perintä ei kuitenkaan tuota tulosta, voidaan velka siirtää oikeudelliseen perintään. Oikeusteitse on mahdollista saada saatavalle ulosottoon oikeuttava täytäntöönpanoperuste. Velallinen voi estää vapaaehtoisen tai oikeudellisen perinnän vain maksamalla velkansa. Jos velallinen on maksukyvytön, hän ei pysty vaikuttamaan tähän lainkaan. Lisäksi perintään liittyen voidaan muun muassa asettaa velallinen luottokieltoon, katkaista palvelun tai hyödykkeen tuottaminen, eräännyttää sopimus, taikka suorittaa muita sopimukseen tai lainsäädäntöön perustuvia toimenpiteitä (Pönkä & Willman 2005: 23). Velkoja voi lisäksi tehdä tutkintapyynnön, mikäli hän epäilee, ettei velallisella ole ollut alun perinkään aikomusta maksaa saatavaa takaisin. Epäily saattaa syntyä esimerkiksi tilanteessa, jossa velkojalle selviää, että velallinen oli velan myöntämisen aikoihin todettu ulosotossa varattomaksi (Lindström 2005: 280).

Jos perintä ei tuota tulosta, kirjataan saatava luottotappioksi, jonka jälkeen se voidaan vielä lähettää perintätoimiston jälkiperintään tai uudestaan ulosottoon ennen saatavan vanhentumista. Jälkiperinnällä tarkoitetaan luottotappioiksi kirjattujen saatavien pitkäaikaista seurantaa ja perintää. Jälkiperintä kannattaa, sillä velallisen maksuvaikeudet ovat usein väliaikaisia ja tulevaisuudessa perintä voi taas onnistua. Velan suoritusvelvollisuus lakkaa vasta, kun velka vanhentuu. Velan vanhentumisella tarkoitetaan velvoitteen raukeamista, kun velkoja ei ole lain määräämässä ajassa ja lain edellyttämin tavoin saattanut oikeuttaan voimaan tai velallinen ei ole tunnustanut velvoitettaan. (Lehtonen, Mökkönen, Töyrylä & Seulu 2001: 10:20; Pönkä ym. 2005: 154.)

Suuressa osassa perintätapauksia jo vapaaehtoinen perintä saa aikaan saatavan suorituksen. Suomen Perimistöimistojen Liiton jäsenet vastaanottivat vuonna 2004 kolme miljoonaa toimeksiantoa, mikä on lähes kolminkertainen määrä kymmenen vuoden takaiseen lukuun verrattuna. Luku antaa hyvän kuvan perintätoimeksiantojen määrästä, sillä liiton jäsenten osuus markkinoista on yli 90 prosenttia. Riidattomia saatavia koskevia haastehakemuksia tehtiin vuonna 2005 hieman yli 130 000 kappaletta. Kaikkien velkomustuomioiden määrä vuonna 2005 oli 119 048 tuomiota. Velallisten todellinen lukumäärä on kuitenkin pienempi kuin annettujen tuomioiden lukumäärää, sillä osa vastaajista on vuoden aikana vastaajana useammassa riidatonta saatavaa koskevassa asiassa. Suuri osa oikeudelliseen perintään siirretyistä saatavista on melko pieniä. Kaikista haastehakemuksissa esitetyistä vaatimuksista noin 40 prosenttia on alle 250 euroa. Oikeudellista perintää käytetään tilastojen valossa etupäässä yksityishenkilöihin, sillä noin 90 prosentissa annetuista yksipuolisista tuomioista velallisena on yksityinen kuluttaja. (Mäki 2006: 6; Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006: 11–12; Suomen Asiakastieto Oy 2006a.)

Sen lisäksi, että perintä on lisääntynyt, on myös perintään liittyvää lainsäädäntöä muutettu viime vuosina monelta osin, ja osa muutoksista on ollut hyvinkin merkittäviä. Saatavien vapaaehtoista perintää sääntelee laki saatavien perinnästä, joka on yleislaki. Perintälakia sovelletaan silloin, kun muualla lainsäädännössä ei ole asiasta säädetty toisin. Laki koskee sekä luonnollisten henkilöiden että yksityisten ja julkisten oikeushenkilöiden saatavien perintää. Myöskään saatavan syntyperusteella ei ole merkitystä (Pönkä ym. 2005: 24). Laki saatavien perinnästä tuli voimaan 22.4.1999. Perintälain uusin muutos tuli

voimaan 21.1.2005, kun perintäkulujen korvaamista ja velallisen tiedonsaantioikeutta selkeytettiin. Käytännön perintätoiminnassa sovelletaan perintälain lisäksi muun muassa kuluttajansuojalakia, henkilötietolakia ja lakia sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa.

Oikeudellisen perinnän tärkeintä vaihetta eli haastemenettelyä säännellään oikeudenkäymiskaassa. Oikeudenkäymiskaari on peräisin vuodelta 1734. Oikeudelliseen perintään sovellettavista säännöksistä riita-asioiden valmistelua ja käsittelyä muutettiin vuonna 2002 sekä turvaamistoimenpiteiden sääntelyä vuonna 2003. Laki velan vanhentumisesta tuli voimaan 1.1.2004 ja korvasi vuodesta 1868 voimassa olleen vanhentumisasetuksen. Uusi laki muutti muun muassa yleisiä vanhentumisaikoja ja vanhentumisen alkamisajankohtaa (HE 187/2002 vp: 1).

Suurimmat muutokset ovat kohdistuneet kuitenkin ulosottolakiin. Ulosottolainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäinen vaihe tuli voimaan vuonna 1996, jolloin ulosotto-organisaatio ja ulosoton muutoksenhakujärjestelmä uudistettiin sekä ulosotonhaltijainstituutio lakkautettiin. Tämän jälkeen vuosina 1997 ja 1999 tehtiin pienempiä uudistuksia, jotka koskivat muun muassa ulosottoviranomaisten tietojensaantia sekä velallisen erottamisetta ja vapaakuukausijärjestelmää palkan ja eläkkeen ulosmittauksessa. Lapsen elatusavun perintää koskeva uudistus tuli voimaan 1999. Kokonaisuudistuksen toinen vaihe tuli voimaan vuonna 2004, jolloin merkittävä osa ulosottolain säännöksistä uudistui. Uudistus muutti ulosottoperustetta koskevat säännökset sekä eri täytäntöönpanomuodoille yhteiset menettelysäännökset. Samalla vähennettiin ulosoton pitkäkestoisuuden haittoja ottamalla lakiin säännökset ulosoton enimmäiskestosta. Uudistuksen kolmas vaihe tuli voimaan vuoden 2007 alussa. Tällöin uudistuivat maksuvelvoitteen täytäntöönpanoa eli omaisuuden ulosmittausta ja myyntiä sekä varojen jakoa ja tilitystä koskevat ulosottolain 4–6 luvun säännökset. Neljättä ja viimeistä vaihetta koskeva hallituksen esitys annettiin eduskunnalle 29.6.2006 (Oikeusministeriön tiedote 2006). Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi ulosottokaari, jolla kumottaisiin vuodelta 1895 oleva ulosottolaki. Uuden ulosottokaaren on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2008 alusta. Esitys perustuu suurelta osin aiempiin ulosottolain osittaisuudistuksiin. Uudistus sisältää uusina säännöksinä muun muassa saatavan lopullista vanhentumista

koskevan säännöksen sekä verojen ja maksujen perimisestä ulosottoihin annetun lain uudistamisen. (HE 13/2005 vp: 5; HE 83/2006 vp: 1,2.)

1.2. Tutkimustehtävä

Perintäprosessi koostuu kolmesta päävaiheesta. Ensimmäisenä aloitetaan vapaaehtoiseen suoritukseen tähtäävällä saatavan perinnällä. Mikäli vapaaehtoista suoritusta ei onnistuta saamaan, velkoja siirtyy oikeudelliseen perintään. Mikäli velalliselta ei vieläkaan saada suoritusta, velkoja joutuu hakemaan hankkimansa tuomion täytäntöönpanoa ulosotosta.

Tutkielmassa tutkitaan, miten perintäprosessi käytännössä etenee ja miten lainsäädäntö siihen vaikuttaa. Tutkielmassa selvitetään vapaaehtoisen ja oikeudellisen perinnän vaiheita sekä niiden sisältöä. Lisäksi pohditaan velkojan mahdollisuuksia, keinoja ja perusteita saada saatavansa perityksi. Tutkielmassa selvitetään, miten velkoja saa saatavansa perityksi nopeimmin ja tehokkaimmin. Perintää tarkastellaan velkojan näkökulmasta, sekä velkojan itsensä että perintätoimiston suorittamana.

Tutkielmassa keskitytään yksityisoikeudellisten saatavien perintään. Tarkastelussa ovat siis saatavat, jotka perustuvat sopimussuhteeseen. Yksityisten yritysten omat saatavat ovat lähes poikkeuksetta luonteeltaan yksityisoikeudellisia. Ainoana poikkeuksena ovat eräät vakuutussaamiset, jotka ovat suoraan ulosottokelpoisia. Tutkielman ulkopuolelle on rajattu julkisoikeudelliset saatavat, jotka syntyvät julkisen edun käyttämisestä suoritettavista maksuista, sekä edellä mainitut suoraan ulosottokelpoiset vakuutussaavat. Lisäksi vahingonkorvaukset ja asianomistajavaatimukset rikosoikeudenkäynnissä on jätetty tutkielman ulkopuolelle. Haastemenettelystä tarkastellaan lähinnä summaarisia haasteasioita, koska tavallisesti velkomusasiat ratkaistaan summaarisella menettelyllä. Yksipuolinen tuomio on erikoistapaus normaalista velkomisoikeudenkäynnistä, mutta hyvin yleinen selvien ja riidattomien saatavien tapauksessa. Ulosottoa on rajattu siten, että ulosoton suoritusvelvollisuustyypeistä tarkastellaan ainoastaan maksuvelvollisuuden täytäntöönpanoa. Muut suoritusvelvollisuudet on harvinaisuutensa vuoksi jätetty tutkielman ulkopuolelle.

Yksityisoikeudellisten ja julkisoikeudellisten saatavien ero on niiden täytäntöönpanossa. Yksityisoikeudellisen saatavan täytäntöönpanoon vaaditaan täytäntöönpanoperuste. Tavallisin täytäntöönpanoperuste on alioikeuden antama yksipuolinen tuomio velkomusasiassa. Suuri osa julkisista maksuista voidaan periä ilman päätöstä tai tuomiota. Kaikki julkiset maksut eivät kuitenkaan ole suoraan ulosottokelpoisia, vaan osa maksuista on luonteeltaan yksityisoikeudellisia. Julkisyhteisön yksityisoikeudellisia saatavia ovat muun muassa vesi- ja jätemaksut, huoneistojen vuokrat, kirjastomaksut ja useimmat sivistystoimen maksut. Nämä siis kuuluvat tutkielman alueeseen. Julkisoikeudellisia saatavia taas ovat muun muassa terveyskeskus- ja sairaalamaksut, päivähoitomaksut, ateriapalvelumaksut ja rakennusvalvontamaksut. (Pönkä ym. 2005:17–18, 120.)

Tutkielmassa käsitellään sekä kuluttajasaatavien perintää että yrityssaatavien perintää. Kuluttajasaatava on sellainen elinkeinonharjoittajan saatava, joka perustuu kulutushyödykkeen luovuttamiseen tai luoton myöntämiseen kuluttajalle (PerintäL 3 §). Tyypillisiä kuluttajasaatavia ovat esimerkiksi lehtien ja muiden tuotteiden tilauslaskut, puhelinlaskut, tavaran osamaksulaskut, luottokorttilaskut, vakuutusmaksut ja pankkilainat. Vuokrasaatava ei pääsääntöisesti ole kuluttajasaatava, kun vuokranantajana on yksityishenkilö (Kuluttaja-asiamiehen ohjeita 2005: 2). Kuluttajalla taasen tarkoitetaan luonnollista henkilöä, joka hankkii kulutushyödykkeen pääasiassa muuhun tarkoitukseen kuin harjoittamaansa elinkeinotoimintaa varten (KSL 1:4). Kuluttajan ja kuluttajasaatavan käsitteillä on merkitystä, sillä perintälaissa on muutamia säännöksiä, jotka koskevat pelkästään kuluttajasaatavien perintää. Tällaisia ovat muun muassa tratan käyttökielto kuluttajasaatavien perinnässä, perintäkuluja enimmäismäärät sekä perintätoimien aikarajat.

1.3. Tutkielman rakenne

Tutkielma alkaa johdannolla, jossa kerrotaan tutkimuskohde, täsmennetään tutkimustehtävä sekä tarkastellaan tutkimuksen rakennetta ja lähteitä. Toisessa luvussa selvitetään saatavan syntyprosessia ja erilaisia saatavan perusteita. Luvussa pohditaan myös eri henkilöiden vastuuta velasta. Luvussa selvitetään, miten perintään vaikuttaa velallisen alaikäisyys tai velallisen kuolema. Lisäksi pohditaan, milloin puoliset ovat vastuussa toistensa veloista, miten toimitaan

kun velallisia on useampi kuin yksi, ja keneltä voidaan periä yritystoiminnassa syntyneitä velkoja. Lopuksi luvussa tarkastellaan perintäyritysten roolia perinnän harjoittajina.

Kolmannessa luvussa tarkastellaan vapaaehtoista perintää. Erityisesti keskitytään tarkastelemaan perinnän käytännön etenemistä, perintään siirtymisestä alkaen. Luvussa selvitetään, mitä tarkoitetaan hyvällä perintätavalla ja miten se vaikuttaa perintään. Vapaaehtoisen perinnän keinoista käsitellään erityisesti kirjeperintää ja puhelinperintää. Myös trattaperintä ja konkurssiuhkainen maksukehotus on erotettu omiksi kokonaisuuksikseen. Maksusopimus ei ole varsinainen perintäkeino, mutta se on hyvä esittää silti omana alalukunaan, koska se liittyy kiinteänä osana muihin perintäkeinoihin. Lisäksi pohditaan perintäkulujen määräytymisperusteita ja niiden maksuvelvollisuutta.

Neljännessä luvussa siirrytään tarkastelemaan oikeudellista perintää. Luvun alussa pohditaan, missä vaiheessa on hyvä siirtyä oikeudelliseen perintään ja milloin oikeudelliseen perintään siirtyminen ei ole kannattavaa. Oikeudellisen perinnän vaiheista ensimmäisenä tarkastellaan haastemenettelyä. Luvussa selvitetään, miten haasteasia tulee vireille ja mitä haastehakemuksen tulee sisältää. Itse haastetta tiedoksiantoineen sekä yksipuolista tuomiota käsitellään omissa alaluvuissaan. Haastemenettelyn jälkeen luvussa käsitellään turvaamistoimenpiteitä ja osamaksutilitystä.

Viidennessä luvussa tarkastellaan ulosottoa. Luvun alussa pohditaan, miten ja milloin ulosottoa voi hakea. Normaalin ulosoton rinnalle on ulosottolain uudistuksessa tullut suppea ulosotto, jota käsitellään omana alalukunaan. Seuraavaksi luvussa tarkastellaan itse ulosmittausmenettelyä, joka alkaa tavallisesti maksukehotuksella. Sitten selvitetään, mitä omaisuutta voidaan ulosmitata ja missä järjestyksessä sekä mitä toimia ulosottomies tekee ulosmitattavan omaisuuden löytämiseksi. Seuraavaksi tarkastellaan ulosmittausmenettelyn kulkua ulosmittauspäätöksestä aina kertyneiden varojen jakoon asti. Lisäksi selvitetään ulosoton erilaisia päättymistapoja.

Kuudennessa luvussa keskitytään jälkiperintään. Luvussa pohditaan jälkiperinnän keinoja ja käyttötilanteita. Seitsemännessä luvussa käsitellään velan vanhentumisen vaikutusta perintään. Luvussa tarkastellaan

vanhentumisen sääntelyä, vanhentumisaikaa ja sen alkuajankohtaa erityistilanteet mukaan lukien. Lisäksi selvitetään erilaisia katkaisutapoja sekä vanhentumisen vaikutuksia. Kahdeksas luku sisältää tutkielman loppupäätelmät.

1.4. Tutkielman lähdeaineisto

Laki on oikeuslähteistä tärkein, joten sitä on käytetty tutkielmassa pääasiallisena lähteenä. Laki on kuitenkin usein epätäydellinen, koska lain tulee olla yleinen ja koskea omalla soveltamisalueellaan kaikkia. Lisäksi lainsäädännössä käytetään yleensä arkikieltä, jonka käsitteet ovat aina hieman avoimia. Joskus lainsäätäjä myös jättää tietoisesti jonkun lainkohdan merkityssisällön lainsoveltajan harkittavaksi (Tolonen 2003: 109). Lainsäädännön epätäydellisyyden vuoksi on vastauksia haettava lisäksi lakien esitöistä, oikeuskäytännöstä ja oikeuskirjallisuudesta. Lähteenä käytetään monipuolisesti lainvalmisteluaineistoa, johon kuuluvat komiteanmietinnöt, työryhmien mietinnöt ja hallituksen esitykset. Esityöt ovat aikaan sidottuja, joten tutkielmassa on käytetty vain tuoreimpia esitöitä. Oikeusministeriön tiedotteiden sisältämää ajantasaista tietoa tulevista lainsäädäntömuutoksista on myös hyödynnetty tutkielmassa. Lisäksi lähteenä on muutamia alan ammattilehdissä ilmestyneitä artikkeleita. Tutkielmassa käsitellään kotimaassa tapahtuvaa perintää, joten lähdeaineisto perustuu vain kansalliseen lainsäädäntöön ja muihin kotimaisiin lähteisiin.

Myös vakiintuneilla tavoilla on merkitystä. Esimerkiksi ulosotossa vakiintuneella ulosottotavalla on ollut tuntuva merkitys. Ulosottomiehet ovat joutuneet luomaan käytäntöjä itse, kun laissa ei ole ollut säännöksiä edes kaikista keskeisistä kysymyksistä. Ulosottolaista puuttuvat esimerkiksi säännökset siitä, millä tavalla peritään velalliselta ulosmitattu saatava sen jälkeen, kun maksukielto on annettu (HE 13/2005 vp: 7). Uusi ulosottokaari tosin tuo mukanaan muutoksia tähänkin asiaan.

Lähteenä on käytetty myös kuluttaja-asiamiehen ohjetta. Oikeuskanslerin mukaan ohje on luonteeltaan suosituksen omainen eikä ohjeessa annettuja määräyksiä ja kieltoja ole pidettävä viranomaisasemassa annettuina (Luottomiehet ry 2005: 26). Viime kädessä hyvä perintätapa määräytyy siten

markkinatuomioistuimen päätöksillä. Kuluttaja-asiamiehen ohjeet ovat kuitenkin huomion arvoisia kuluttajasaatavien perintää tarkasteltaessa, sillä perintälain mukaan kuluttaja-asiamies valvoo kuluttajasaatavien perimistä.

2. SAATAVAN SYNTYMINEN

2.1. Saatavan perusteita

Saatava syntyy sopimusosapuolen täyttäessä sopimuksessa mainitun tehtävänsä. Tyypillinen tällainen tilanne on se, että myyjä on tehnyt suorituksensa, jolloin ostajalle syntyy velvollisuus suorittaa maksu. Saatava voi syntyä myös ennen suoritteen tekemistä, jos näin on sovittu. Saatava perustuu aina saatavan syntymistä edeltävään oikeustoimeen. Tällaisia oikeustoimia ovat muun muassa kauppa, tilisopimus, luotonanto ja -otto sekä urakkasopimus. Oikeustoimen tulee olla syntynyt osapuolten vapaasta tahdosta ja se vastaa ehtoineen molempien osapuolten tarkoitusta. On myös tilanteita, joissa saatava syntyy ilman osapuolten nimenomaista tarkoitusta. Tällainen on esimerkiksi vahingonkorvaussaatava. (Lindström 2005: 56, 69.)

Yleisimpiä saatavan perusteita on kauppasopimus ja sen mukainen myyjän suoritus. Kun ostajalle myönnetään maksuaikaa, tulee sopimuksessa määritellä selkeästi muun muassa kaupan kohde, toimitusaika, ostajan yksilöintitiedot ja luoton ehdot. Luotolla tehdyn kauppasopimuksen tärkein osa perinnän kannalta on itse kauppahintasaatavan ja saatavan perusteen määrittely. Velkojalle tärkeitä ehtoja ovat saatavan määrä, eräpäivä, maksupaikka ja viivästyskorke. (Lindström 2005: 75.)

Osamaksukaupalla tarkoitetaan irtaimen esineen kauppaa, jossa kauppahinta maksetaan erinä. Näistä eristä ainakin yhden tulee erääntyä sen jälkeen, kun kaupan kohde on luovutettu ostajalle. Lisäksi myyjän tulee pidättää itselleen oikeus joko esineen takaisinottamiseen tai omistusoikeus esineeseen siihen asti, kun koko kauppahinta mahdollisine kuluineen ja korkoineen on maksettu. Osamaksusopimus on tehtävä kirjallisena, kahtena kappaleena ja molempien osapuolten on se allekirjoitettava. Kaupan osapuolten lisäksi on osamaksusopimuksessa yksilöitävä kaupan kohde. Myös myyjän omistuksenpidätysehto tulee olla sopimuksessa. Osamaksukauppaa säätelee osamaksukauppalaki sekä kuluttajakaupan yhteydessä sovellettavaksi tulevat kuluttajansuojalain säännökset kulutusluotosta. Osamaksusopimuksen muotomääräysten noudattaminen on välttämätön edellytys sille, että myyjä saa maksulaiminlyönnin tapahduttua vaatia sopimuksen purkamista

osamaksukauppalain ja kuluttajasuojalain tilityssäännösten nojalla. (Lindström 2005: 77.)

Tilisopimuksia käytetään jatkuviksi tarkoitetuissa liikesuhteissa. Tyypillisimpiä tilisuhteita ovat tukkukaupan ja jälleenmyyjän väliset sopimukset. Tilisopimukset eroavat kauppasopimuksista siinä, että niissä ei ole saatavan määrää pysyvästi määritelty. Tilisopimuksessa määritellään ehdot jatkuvalla velkasuhteelle sekä yleensä luottoraja, jonka puitteissa asiakas voi hankkia tavaraa velaksi. Ostot laskutetaan myöhemmin sopimuksessa määrätyin maksuehdoin. Sopimuksessa on lisäksi syytä määritellä perusteet, joilla vielä osittain erääntymätön kokonaisluotto on eräännytettävissä, sillä eräännytettyä kokonaisluottoa on mahdollista periä nopeammin. (Lindström 2005: 75.)

Kulutusluotoista puhutaan lainsäädännössä, tilastoissa ja arkikielessä useilla eri nimikkeillä. Kuluttajasuojalain mukaan kulutusluottoja ovat lainat, maksunlykkäykset ja muut vastaavat taloudelliset järjestelyt, jotka elinkeinonharjoittaja sopimuksen mukaan myöntää tai lupaa kuluttajalle (KSL 7:1.1). Kulutusluotto voi olla vakuudellinen tai vakuudeton. Kulutusluottosopimus on tehtävä kirjallisesti, eikä kuluttajalta voida periä mitään sopimukseen kirjaamatonta luottosuhteeseen perustuvaa saatavaa. Luoton ehdot määräytyvät kulutusluottosopimuksen mukaan. Sopimuksessa on mainittava luoton määrä tai luottoraja sekä luoton myöntämiseen ja käyttöön liittyvät maksut, korot ja muut luottokustannukset. Lisäksi on ilmoitettava luoton erääntymistiedot ja muut takaisinmaksuehdot. Kulutusluottoja myöntävät pankit, rahoitusyhtiöt ja liikeyritykset. Viime aikoina markkinoille on tullut myös lyhytaikaisia pikalainoja tarjoavia yrityksiä. Näille pikalainoille on tyypillistä, että niitä voi hakea esimerkiksi tekstiviestillä tai Internetin kautta. (Lindström 2005: 78; Suomen Pankkiyhdistys 2006: 1.)

Kulutusluoton erääntymättömän osan eräännyttäminen on mahdollista kuluttajan maksuviivästyksen tai muun sopimusrikkomuksen takia, kun edellytykset täyttyvät ja luottosopimus mahdollistaa eräännyttämisen. Edellytyksenä on, että maksu on viivästynyt vähintään kuukauden ja on edelleen suorittamatta. Lisäksi viivästyneen määrän tulee olla kertaluotossa vähintään kymmenen prosenttia luoton määrästä tai useampia eriä sisältävässä sopimuksessa vähintään viisi prosenttia luoton alkuperäisestä määrästä tai

käsittää luotonantajan koko jäännösaatavan. Sopimusrikkomus tapauksissa edellytetään, että kuluttajan sopimusrikkomus on olennainen. Eräännyttämisoikeutta ei ole, mikäli kuluttajan maksuviivästys johtuu sosiaalisesta suoritusesteestä. Sosiaalisia suoritusesteitä ovat sairaus, työttömyys tai muu velallisesta riippumaton syy. Luotonantajalla on kuitenkin eräännyttämisoikeus, mikäli viivästyksen kesto on olennainen ja asian muidenkin seikkojen johdosta tilanne olisi luotonantajalle ilmeisen kohtuuton. Maksun viivästyminen johtuva luoton eräännyttäminen tulee voimaan kahden viikon kuluttua eräntymisilmoituksen antamisesta tai lähettämisestä. Viivästyksestä tai muusta sopimusrikkomuksesta on etukäteen huomautettava. Mikäli huomautusta ei ole tehty, eräntyminen tulee voimaan neljän viikon kuluttua eräntymisilmoituksen antamisesta tai lähettämisestä. Mikäli velallinen maksaa viivästyneen erän ennen kuin eräntyminen on tullut voimaan, eräntyminen raukeaa. (Lindström 2005: 78.)

Tietyn työn suorittamisesta tai työn tuloksen aikaansaamisesta sovitaan urakkasopimuksessa. Tyypillistä näille sopimuksille on se, että vasta urakan osan tai koko urakan hyväksytyt suorittaminen synnyttää urakantekijälle saatavan. Maksuerätaulukko on yleinen urakkasopimuksissa. Maksuerätaulukossa urakkahinta ja urakan sisältö jaetaan osiin, ja tilaajan maksuvelvollisuus alkaa, kun sopimuksessa määritelty osa työstä on tehty ja maksuerä täyttyy. (Lindström 2005: 75–76.)

Velkakirjaa käytetään tavallisesti rahalainan todisteena ja saamisasiakirjana. Velkasuhteesta olisi hyvä laatia kirjallinen velkakirja, vaikka suullisesti tehtykin sopimus on pätevä. Velkakirjassa sovittavista ehdoista tärkeimpiä ovat velan määrä, eräpäivä ja velalle suoritettava korko. Velan eräntyminen on mahdollista sopia tapahtuvaksi tietynä päivänä tai esimerkiksi tietyn ajan kuluttua velan irtisanomisesta. Velkakirja voi olla tavallinen velkakirja, jossa nimenomaisesti mainitaan, kenelle velka on maksettava (VKL 26 §). Tällainen velkakirja on siirrettävissä, mutta se on melko hankalaa. Juokseva velkakirja voi olla haltijavelkakirja tai määränneisvelkakirja (VKL 11 §). Haltijavelkakirjassa on velkojaksi merkitty velkakirjan haltija. Haltijavelkakirja on siirrettävissä helposti, eikä siirrosta tarvitse ilmoittaa velalliselle. Velallisen kannattaa vaatia, että kaikki lyhennykset merkitään velkakirjaan, jolloin velallinen saa suojan mahdollisia myöhempiä velkakirjan haltijoita vastaan. Määränneisvelkakirjassa velkoja on nimetty henkilö tai tämän määräämä muu henkilö.

Määrännäisvelkakirja voidaan siirtää tekemällä siirto velkakirjaan. (Lindström 2005: 79–80.)

2.2. Erilaiset sopimuskumppanit

2.2.1. Alaikäisen velkavastuu

Luonnollinen henkilö on oikeustoimikykyinen eli täysivaltainen täytettyään 18 vuotta. Alle 18-vuotiaan oikeustoimikelpoisuus on rajoitettu. Ainoastaan olosuhteisiin nähden tavanomaisten ja merkitykseltään vähäisten oikeustoimien suorittaminen on mahdollista alaikäisenä. Vaikka alaikäisellä tai muutoin vajaavaltaisella henkilöllä on oikeus määrätä omista työansioistaan, eivät vajaavaltaiset tästä huolimatta voi pätevästi tehdä velkasopimuksia ilman holhoojansa myötävaikutusta. Näin ollen alaikäinen ei myöskään voi olla perinnän kohteena. Luottomiehet ry:n mukaan laillisesti syntyneen saatavan perinnän tulee olla laillista, joten vähäpätöisestä velasta alaikäinen vastaisi itse ja sitä voitaisiin häneltä vapaaehtoisesti periä. (Kuluttaja-asiamiehen ohjeita 2005: 3; Luottomiehet ry 2005: 27.)

Kuluttaja-asiamiehen ohjeen (2004: 7) mukaan velaksi myyminen ei ole laissa tarkoitettu vähämerkityksellinen oikeustoimi. Riski sopimuksen pätemättömyydestä on tällaisissa tapauksissa elinkeinonharjoittajalla. Alaikäinen ei yleensä pysty riittävästi arvioimaan sitä, millainen käytännön merkitys on maksettavan vastikkeen velaksi jäämisellä. Kuluttaja-asiamiehen mukaan alaikäinen voi siksi tehdä itsenäisesti vain käteiskauppoja. Muiden kuin käteiskauppojen tekemiseen alaikäinen tarvitsee luvan. Edunvalvojan nimenomainen suostumus riittää ainoastaan alaikäisen ottaessa valtion takaamaa opintolainaa. Muuhun lainanottoon alaikäisen nimissä tarvitaan holhousviranomaisen lupa. Oikeustoimi ei sido alaikäistä, jollei hänellä ei ole ollut edunvalvojan suostumusta tai holhousviranomaisen lupaa toimeen (Holhouslaki 26.1 §). Koska rikoslain mukaan rikosoikeudellinen vastuu alkaa kuitenkin jo 15-vuotiaana, voi alaikäinen laillisesti velkaantua esimerkiksi vahingonkorvauserusteella. Ulosotosta löytyy alaikäisiä velallisina myös yksityisoikeudellisissa velkomusasioissa. Uuteen ulosottokaareen on tulossa säännös, jonka mukaan ulosottomiehen tulee tehdä ilmoitus holhousviranomaiselle, jos alle 18-vuotiasta vastaan tulee vireille riita-asiassa

annettavaan tuomioon perustuva asia. Vahingonkorvaussaatavista ilmoitusta ei tarvitsisi tehdä. Holhousviranomaisen selvitettäväksi jäisi alaikäisen maksuvelvollisuuteen johtaneet syyt. Uudistuksen tavoitteena on saada alaikäisen huoltajat toimimaan holhouslain mukaisesti. (HE 83/2006 vp: 12, 24–25; Kuluttaja-asiamiehen ohjeita 2005: 3; Lehtonen ym. 2001: 6:5.)

Vajaavaltainen henkilö voi hyväksyä aiemmin tehdyn oikeustoimen itseään sitovaksi tullessaan täysivaltaiseksi (Holhouslaki 26.2 §). Ilman hyväksyntäänsä hän ei joudu maksamaan alaikäisenä ilman tarvittavaa lupaa tai suostumusta tekemäänsä velkaa. Hyvä perintätapa kuitenkin edellyttää, että perinnän yhteydessä velalliselle selvitetään hänen oikeutensa, jos perintä aloitetaan alaikäisen tultua täysi-ikäiseksi. Mahdollista on myös, että huoltajan suostumusta vaativissa sopimuksissa maksuvelvolliseksi sovitaan suostumuksen antava huoltaja eikä palvelua käyttävä alaikäinen. Näin toimitaan usein esimerkiksi postimyyntitilausten yhteydessä. (Kuluttaja-asiamiehen ohjeita 2005: 3.)

2.2.2. Puolison velat

Pääsääntöisesti puoliso vastaa yksin niistä veloista, jotka hän on tehnyt ennen avioliittoa tai sen aikana. Ainoastaan tilanteessa, jossa toinen puoliso on tehnyt velkaa perheen elatusta varten, ovat molemmat puoliset yhteisvastuullisesti vastuussa tästä velasta. Perintäkin voidaan siis suorittaa tässä tilanteessa kummalta tahansa. Perheen elatusta varten otettua velkaa ovat esimerkiksi ruokakaupasta tehtävät tiliostot, mutta eivät suoranaiset rahalainat. Vaikka rahalaina olisi käytetty perheen elätykseen, sitä ei pidetä perheen elatusta varten otettuna velkana ja siitä vastaa siis velan ottanut puoliso yksin. Aviopuolisot vastaavat kuitenkin yhteisvastuullisesti sellaisesta velasta, jonka he ovat yhdessä tehneet avioliiton aikana. (AL 52 §; AL 53 §.)

2.2.3. Vainajan velat

Velallisena olevan luonnollisen henkilön kuollessa eivät velkasuhteet lakkaa, vaan kuolinpesän osakkaat vastaavat vainajan veloista kuolinpesän omaisuudella. Perintökaaren 21 luvun 2 pykälän mukaan perilliset eivät pääsääntöisesti vastaa vainajan veloista henkilökohtaisesti. Velkavastuu aiheutuu perillisille vain, jos perunkirjoitus laiminlyödään, annetaan tahallaan

vääriä tietoja tai salataan tietoja perunkirjoituksessa. Tällöinkin perillinen joutuu vastuuseen vain velkojalle aiheutuneen vahingon määrän osalta. Vastuusta on kuitenkin mahdollista vapautua osoittamalla, ettei ole aiheuttanut toiminnallaan velkojalle vahinkoa. Velkavastuuta ei synny vajaavaltaiselle eikä sellaiselle perilliselle, jota edustaa edunvalvoja. Perilliset vastaavat kuitenkin aina henkilökohtaisesti velasta, jonka he ovat tehneet pesän lukuun, paitsi jos on sovittu tai katsottava tarkoitetun toisin taikka muualla lainsäädännössä säädetään toisin (PK 21:4).

Perintökaaren 20 luvun 1 pykälän mukaan perunkirjoitus on toimitettava kolmen kuukauden kuluessa henkilön kuolemasta. Asianomainen lääninverovirasto voi hakemuksen perusteella myöntää tähän lisäaikaa. Perukirjasta selviää kuolinpesän osakkaat ja pesän varallisuus. Pesän varat ja velat merkitään perukirjaan sellaisina kuin ne kuoleman tapahtuessa olivat (PK 20:4). Ositus ja perinnönjako voidaan suorittaa vasta velkojen maksun jälkeen. Vastoin kieltoa toimitettu ositus ja perinnönjako voidaan määrätä peruuntumaan osittain tai kokonaan, ja perillisten tulee tällöin palauttaa kaikki saamansa omaisuus. Mikäli kaiken omaisuuden palauttaminen ei ole tarpeen velkojen maksamiseksi, voidaan perilliset velvoittaa yhteisvastuullisesti suorittamaan pesälle velkojen maksamiseen tarvittavat varat (PK 21:6).

Kuolinpesän varoista suoritetaan pesän ja vainajan velat. Pesänselvitysvelat maksetaan ennen muita velkoja sitä mukaan kuin ne erääntyvät. Muut pesän velat maksetaan vasta vainajan velkojen jälkeen (PK 21:1). Pesänselvitysvelkoja ovat kohtuulliset hautaus- ja perunkirjoituskustannukset sekä pesän hoidosta, hallinnosta ja selvityksestä johtuvat tarpeelliset kustannukset (PK 18:5). Mitä enemmän pesän varoja voidaan käyttää vainajan velkojen maksuun, sitä vähemmän velkavastuuta jää vainajan kanssa yhteisvastuullisessa velkasuhteessa olevan tai vainajan velasta takauksen antaneen osakkaan maksettavaksi (Mäki 2004: 7). Kun perunkirjoituksen toimittamisesta on kulunut kuukausi, velkoja voi vaatia vakuutta sellaisesta vainajalta jääneestä velasta, joka ei ole erääntynyt ja josta ei ole riittävä vakuutta. Mikäli vakuutta ei anneta kolmen kuukauden kuluessa vakuuden vaatimisesta, velka katsotaan erääntyneeksi (PK 21:10).

Jos on syytä epäillä, että pesän ja vainajan velat ovat suuremmat kuin pesän varat, pesänselvittäjän on haettava julkista haastetta, jollei se ole ilmeisen

tarpeetonta (PK 21:5). Julkisella haasteella tuntemattomat velkojat kutsutaan ilmoittamaan saatavansa esimerkiksi kuolinpesän vastuiden selvittämiseksi. Julkista haastetta haetaan käytännössä silloin, kun voidaan olettaa, että kaikki vainajan velat eivät ole tiedossa. Kuolinpesän varallisuus tulisi jakaa velkaluettelon velkojille saatavien suuruuden mukaisessa suhteessa pesänselvityskulujen jälkeen, vaikka pesä olisikin ylivelkainen. Usein kuolinpesät selvitetään niin, että velkojien kanssa tehdään sopimus, jonka mukaan kukin velkoja saa saatavansa suuruuden mukaan määräytyvän jako-osuuden pesän varoista. Pesänselvittäjä voi päättää velkojen maksamisesta, jos sopimukseen ei päästä (Lindström 2005: 169). Kuolinpesä voidaan hakea konkurssiin, mutta konkurssiin asettamisen edellytyksenä on, että konkurssi on pesän laajuuden, omaisuuden rahaksimuuton tai muun erityisen syyn vuoksi tarkoituksenmukainen menettely (KonkL 2:5).

2.2.4. Yritystoiminnassa syntyneet velat

Yksityisliikkeen omistaja vastaa yksin liikkeen kaikista sitoumuksista. Yritystoiminnasta syntyvät velvoitteet ovat siten omistajayrittäjän omia velvoitteita, joista hän vastaa koko omaisuudellaan. Myös avoimen yhtiön yhtiömiehet ja kommandiittiyhtiön vastuunalaiset yhtiömiehet vastaavat yhtiön veloista ja velvoitteista kuin omistaan (AKL 4:1). Kommandiittiyhtiön äänetön yhtiömies vastaa kuitenkin yhtiön veloista vain tekemänsä sijoituksen puitteissa. Saatavia voidaan periä sekä yhtiöltä että yhtiömiehiltä. Yhtiömiesten veloista henkilöyhtiö ei kuitenkaan vastaa. Vastuunalaisen yhtiömiehen velkavastuu alkaa yhtiön syntyessä tai hänen liittyessään yhtiöön. Kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen ja avoimen yhtiön yhtiömiehen vastuu jatkuu yleensä siihen asti, kun ero on merkitty kaupparekisteriin ja kuulutettu kaupparekisterilehdessä. Avoimessa yhtiössä ja kommandiittiyhtiössä vastuunalaiset yhtiömiehet voivat edustaa yhtiötä (AKL 3:1). Kommandiittiyhtiön äänetön yhtiömies sen sijaan ei voi edustaa yhtiötä ilman eri valtuutusta. Vastuunalainen yhtiömies voi toimia yhtiön puolesta kaikissa sen toimialaan liittyvissä asioissa. Yhtiömiesten keskinäistä toimivaltaa voidaan kuitenkin rajoittaa yhtiösopimuksella. (Lindström 2005: 48–49.)

Osakeyhtiössä osakkeenomistajat eivät ole osakkeenomistaja-asemansa takia henkilökohtaisessa vastuussa yhtiön velvoitteista (OYL 1:2.2). He eivät vastaa yhtiön veloista, mutta heillä on sen sijaan riski menettää sijoittamansa pääoma.

Kuitenkin ennen osakeyhtiön rekisteröimistä yhtiön puolesta tehdystä sitoumuksesta vastaavat perustamiseen osallistuneet ja siitä päättäneet yhteisvastuullisesti. Vastuu siirtyy yhtiölle, kun se on rekisteröity, mikäli kysymys on perustamissopimuksen allekirjoittamisen jälkeen tehdystä toimesta tai perustamissopimuksessa yksilöidystä toimesta, joka on tehty enintään vuosi ennen perustamissopimuksen allekirjoittamista (OYL 2:10.2). Muista kuin edellä mainituista toimista johtuvat velvoitteet eivät siirry yhtiölle, ellei yhtiö ota niitä vastatakseen. Yhtiön puolesta toimineiden vapautuminen vastuusta edellyttää tällöin velkojan suostumusta (Lindström 2005: 50).

Osuuskunnan jäsenet eivät vastaa osuuskunnan veloista henkilökohtaisesti, ellei säännöissä ole määrätty jäsenelle lisämaksuvelvollisuutta (OKL 1:3). Verotusyhtymän puolesta tehdyistä velkasitoumuksista vastaavat sitoumuksen tai tilauksen tehneet henkilöt yhteisvastuullisesti, sillä verotusyhtymä ei ole oikeushenkilö. Verotusyhtymä ei siis voi hankkia omaisuutta tai ottaa velkaa omiin nimiinsä. (Lindström 2005: 55.)

2.2.5. Kun velallisia on useita

Useita velallisia voi olla vastuussa samasta velasta. Velkavastuu voi olla joko pääluvun mukaista tai yhteisvastuullista. Velalliset voivat vastata velasta myös erisuuruisilla summilla. Kun velalliset vastaavat velasta pääluvun mukaan, velan määrä jaetaan velallisten lukumäärällä ja kultakin velalliselta voidaan periä vain pääluvun mukaista määrää velasta. Yleisimmin vastuu on yhteisvastuullista eli solidaarista, jolloin velkoja voi vaatia koko velan määrää keneltä tahansa velallisista. Ellei erikseen ole sovittu, katsotaan velkavastuun olevan solidaarista. Velkojalle on edullista saada sopimukseen sidotuksi mahdollisimman monta velallista. Tällöin perintää voidaan jatkaa muilta velallisilta, jos yksi osoittautuu maksukyvyttömäksi. Oikeudellisessa perinnässäkin kannattaa hakea kaikkia velallisia vastaan tuomio samalla kerralla. Velallisten keskenään tekemä sopimus ei sido velkojaa, vaan hän voi hakea koko velkaa keneltä tahansa yhteisvastuullisista velallisista. Perintätoimet voidaan kohdistaa yksittäiseen velalliseen tai kaikkiin yhdessä. Jos joku velallisista maksaa yli oman osuutensa, on hänellä oikeus hakea ylimennyt summa muilta velallisilta. Velkojan asemaan tällä ei ole vaikutusta. (Lehtonen ym. 2001: 6:1; Lindström 2005: 80.)

2.3. Perinnän suorittajat

Merkittävin osa saatavista peritään velkojan itsensä toimesta. Osuus on suuri muun muassa siksi, että julkisella sektorilla, jossa saatavia on runsaasti, hoidetaan perintä usein itse. Suurissa tai keskisuurissa yrityksissä sekä monissa julkisyhteisöissä perinnän hoitaa oma perintäorganisaatio tai –yksikkö. Lisäksi voidaan käyttää ulkopuolista perinnän harjoittajaa esimerkiksi massa-asioiden perimiseen. (Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportteja 5/1998: 9; Pönkä ym. 2005: 52.)

Perinnän ulkoistaminen on jatkuvasti lisääntynyt. Yritykset haluavat keskittyä ydinosaamiseensa ja antavat perinnän ammattilaisten hoidettavaksi. Yritys saattaa siirtää saataviensa perinnän myös useammalle kuin yhdelle perintätoiminnanharjoittajalle. Varsinkin perinnän ulkoistamisen alkuvaiheessa on hyödyksi vertailla eri perintäyritysten toimintatapoja ja tehokkuutta. Myös yksityishenkilöt käyttävät saataviensa perinnässä ulkopuolista apua. Perintätoimistot hoitavat pääsääntöisesti koko perintäprosessin aina maksuvaatimuksesta ulosottoon lähettämiseen asti. Tämän jälkeenkin voidaan jatkaa vielä jälkiperintänä, jos tuomio palautuu ulosotosta varattomuus- tai tuntemattomuusesteellä (Willman 1999: 127).

Perintätoimintana pidetään saatavan vapaaehtoista perintää toisen lukuun. Se on luvanvaraista, ja toimintaa säännellään laissa perintätoiminnan luvanvaraisuudesta (517/1999). Vuoden 2006 lokakuussa oli voimassa runsaat 100 Etelä-Suomen lääninhallituksen myöntämää lupaa (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006: 7). Omia saataviaan perivä velkoja ei tarvitse toimilupaa, vaikka saatavien määrä olisi suuri. Omien saatavien perintä voi kuitenkin edellyttää toimiluvan, mikäli on ilmeistä, että saatavat on otettu vastaan perintätarkoituksessa. Lupaa ei kuitenkaan tarvita, jos perintätoiminta on satunnaista eikä sitä markkinoida tai jos perintätoiminnan harjoittajana on asianajotoimisto. (Laki perintätoiminnan luvanvaraisuudesta 1 §.)

Perintätoimintaa ammattimaisesti harjoittavia ovat perintätoimistot, asianajo- ja lakiasiaintoimistot, pankit sekä kirjanpito- ja tilitoimistot. Ammattimaisuudella tarkoitetaan sitä, että toiminta on jatkuvaa ja sillä tavoitellaan liiketaloudellista tuloa. Asianajo- ja lakiasiaintoimistojen saamat toimeksiannot ovat usein euromääräisesti suuria tai saatavat luonteeltaan riitaisia. Perintätoimistot

hoitavat suurimmaksi osaksi pienten pääomien massaperintää. Ammattimainen perintätoiminta on käytännössä keskittynyt Suomen Perimistöimistöjen liiton kahdeksaan jäsenyritykseen. Liitto valvoo käytännössä jäsenyritystensä menettelyä perinnän hoitamisessa. Esimerkiksi hyvän perintätavan vastainen menettely saattaa johtaa liitosta erottamiseen. (Pönkä ym. 2005: 38, 51; Willman 1999: 20.)

Ulkopuolisen perintätoiminnan harjoittajan käyttö on usein sekä taloudellisesti että perinnän asiantuntemuksen kannalta järkevä ratkaisu. Perinnän ammattilaisilla on parhaat tiedot ja taidot perinnän tehokkaaseen hoitamiseen. Samalla velkoja säästää omaa aikaansa ja välttyy ikäviltä henkilökohtaisilta perintätilanteilta. Suurimpien perintätoimistöjen perintäprosessi on pitkälle automatisoitu ja huolella suunniteltu. Perintä nojaa hyvin vahvasti tietotekniikkaan, jolloin myös henkilöstön työskentely on tehokkaampaa. Saatavien siirtoa ulkopuoliselle voidaan pitää myös tehokeinona. Ammattimaiselle perinnän harjoittajalle voi velallisen olla hankalampi esittää tekosyitä velan maksamattomuudesta, sillä vastassa on ammattilainen, jolle tarinat ovat tuttuja. Samalla velallinen myös huomaa, että velkoja on ollut tosissaan uhatessaan haitallisilla jatkoseuraamuksilla. (Aarnio & Vahvelainen 1994: 213.)

Kun velallinen maksaa toimeksisaajalle, on perintälain 8 pykälän mukaan maksu pätevä myös velkojaa kohtaan. Velallisella ei siis ole velvollisuutta suorittaa saatavaa uudelleen velkojalle, jos tämä jostain syystä ei olekaan saanut haltuunsa hänelle kuuluvia varoja toimeksisaajalta. Velallinen saa maksusuojaan vain, mikäli hän on suorituksen tehdessään tai sopiessaan maksuohjelmasta ollut vilpittömässä mielessä. Maksu on yleensä pätevä myös silloin, kun velallinen on suorittanut velan suoraan velkojalle asian siirrettyä jo toimeksisaajalle. Tosin toimeksisaajalle aiheutuneet perintäkulut on velallisen tässäkin tapauksessa korvattava (Kuluttaja-asiamiehen ohjeita 2005: 8).

Velallisen on voitava luottaa siihen, että toimeksisaaja toimii toimivaltansa rajoissa tehdessään sopimuksia velallisen kanssa. Toimeksisaajan ja velallisen tekemät sopimukset sitovat myös velkojaa. Sopimus voi koskea maksutapaa, maksuaikaa tai muuta saatavan maksamiseen liittyvää järjestelyä (PerintäL 8 §). Toimeksiantajan ja –saajan tulee sopia niistä rajoista, joissa toimeksisaajan tulee maksusopimukset tehdä. Toimeksiantaja voi antaa toimeksisaajalle myös

mahdollisuuden käyttää vapaata harkintaa sopimuksia tehtäessä, kuitenkin velkojan etu aina huomioiden. Mikäli toimeksisaaja toimii sopimuksen vastaisesti ja ylittää toimivaltansa, voi hän joutua vahingonkorvausvelvolliseksi päämiestään kohtaan sopimuksen vastaisella menettelyllä aiheutetusta vahingosta. (Pönkä ym. 2005: 111, 113.)

Velkojan lukuun perityt saatavat on pidettävä erillään toimeksisaajan omista varoista (PerintäL 11 §). Näin suojataan velkojan varoja perintätoimiston konkurssin yhteydessä. Säädöksessä ei viitata ammattimaiseen perintätoimintaan, joten säännöksen voidaan katsoa velvoittavan myös ilman toimilupaa perintää satunnaisesti harjoittavien toimintaa. Käytännössä ainoa käytetty tapa perittyjen varojen säilytyksessä on niiden tallettaminen pankkitilille. Toimeksiantajan kanssa sovitaan yleensä erikseen, kuinka usein varoja hänelle tilitetään. Jos tilityksestä ei ole sovittu, perintätoimiston tulee siirtää varat toimeksiantajalle ilman aiheetonta viivytystä toimeksiannon loppuun suorittamisen jälkeen. Varat on tilitettävä myös velallisen suorittaessa saatavan erissä, ellei toisin ole sovittu. (HE 199/1996 vp; Pönkä ym. 2005: 137.)

Kuluttajasaatavien perintää valvoo kuluttaja-asiamies (PerintäL 12 §). Kuluttaja-asiamies voi kieltää epäasianmukaisen menettelyn jatkamisen ja tarvittaessa asettaa tehosteeksi vielä uhkasakon. Uhkasakon asettamiselle ei ole tarvetta, jos elinkeinonharjoittaja on saatuaan tietoonsa kuluttajaviranomaisen kannan korjannut toimintansa lain mukaiseksi. Epäasiallisen perinnän kohteeksi joutuneella yrityksellä on mahdollisuus vaatia markkinaoikeudelta kieltä menettelyn jatkamiselle. Markkinaoikeus voi antaa kiellon myös väliaikaisena. Markkinaoikeus antaa kielloja myös kuluttajasaatavien perinnässä tapahtuneista lain vastaisista menettelyistä. Kuluttaja-asiamiehen määräämät kiellot liittyvät asioihin, jotka eivät ole lain soveltamisen kannalta tai muuten merkitykseltään huomattavia. Kielto raukeaa, jos kieltomääräyksen saanut ilmoittaa vastustavansa päätöstä. Lisäksi perintälain 11 §:n tahallisesta tai törkeästä rikkomisesta tuomitaan sakkoon perintärikkomuksesta, ellei muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. (HE 199/1996 vp.)

Toimeksisaajalta edellytetään perinnässä erityistä huolellisuutta, sillä kuluttajavelallinen ei usein tunne vapaaehtoiseen perintään ja ulosottoon liittyviä säännöksiä tai ulosoton edellytyksiä. Seuraukset laiminlyönneistäkin ovat siten ankarammat. Perintää ammattimaisesti harjoittavalla on

aiheuttamastaan perintälain vastaisesta tai muutoin virheellisestä menettelystä korvausvastuu sille, johon perintä on kohdistettu (Perintäl 15 §). Korvausvelvollisuuden saattaa synnyttää esimerkiksi perintäkirje, jossa ei ole kaikkia perintälain 5 §:n mukaisia vähimmäistietoja. Korvausvastuun syntyminen ei edellytä tahallisuutta tai tuottamusta. Velallisen ohella muukin, esimerkiksi aiheettoman perinnän kohteeksi joutunut, voi vaatia toimeksisaajalta korvausta. Perintälain 15 pykälää ei sovelleta velkojan ja perintätoiminnan harjoittajan väliseen suhteeseen. Toimeksiantajan ja -saajan välillä on normaali sopimussuhde, joten korvausvastuu ratkaistaan vahingonkorvausta sopimussuhteessa koskevien oikeudellisten periaatteiden perusteella. (Pönkä ym. 2005: 146.)

3. VAPAAEHTOINEN PERINTÄ

3.1. Perinnän käynnistyminen

Saatava voidaan periä vasta sen jälkeen, kun se on erääntynyt maksettavaksi. Saatava erääntyy, kun suoritusta ei tapahdu sopimusehtojen mukaisena eräpäivänä tai esimerkiksi laissa säädettyyn eräpäivään mennessä. Toisinaan maksuvelvollisuuden syntyminen edellyttää kuitenkin velkojan aktiivisuutta. Saatava erääntyy maksettavaksi velkojan eräännytettyä saatavan velallista kohtaan, kun eräpäivää ei ole ennalta sitovasti sovittu. Poikkeuksellisesti velkoja voi ryhtyä toimiin jo ennen saatavan erääntymistä, mikäli on ilmeistä, että velallinen hukkaa tai kätkee omaisuuttaan pyrkimyksensä näin heikentää maksukykyään. Tällöin velkojalla on mahdollisuus hakea oikeudelta ns. turvaamistoimea. Toisaalta taas takaraja perinnälle on siinä, että vanhentunutta saatavaa ei voida enää periä. (Pönkä ym. 2005: 43–44; Willman 1999: 18.)

Saatavan eräännyttyä tulee reagoida välittömästi, sillä luottotappioriski kasvaa ajan kuluessa. Myös perinnän muissa vaiheissa tulee olla nopea. Vapaaehtoisen perinnän kesto vaihtelee suuresti. Se voi kestää muutamasta viikosta, useampaan vuoteen. Perinnän tehokkuus ja uskottavuus kärsivät, kun aikaa kuluu liikaa. Ajan kuluminen lisää siten voimakkaasti perinnän epäonnistumisen todennäköisyyttä. Perinnän kesto vaikuttaa myös velallisen kuluvastuun suuruuteen. Perintälaissa on säädetty yksittäisten perintätoimenpiteiden enimmäishinnat sekä vähimmäisajat toimenpiteiden välillä, joten velallisen kuluvastuu riippuu perintätoimenpiteiden hinnoittelusta ja määrästä. Kuluttajaperinnässä rytmin on oltava hitaampi kuin yrityksiltä perittäessä. Yrityksille tulee yleensä tulojakin useamman kerran kuussa, kun taas kuluttajalla on tavallisesti vain yksi palkkapäivä kuukaudessa. (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006: 9; Willman 1999: 94, 262.)

Vapaaehtoiseen perintään siirrytään yleensä yhden huomautuskirjeen jälkeen. Vapaaehtoisen perinnän tarkoituksena on saada velalliselta suoritus velkaan ilman turvautumista tuomioistuimeen ja ulosotto-organisaatioon. Pyrkimyksenä on toteuttaa perintä nopeasti, taloudellisesti ja samalla kuitenkin tuottaen velalliselle mahdollisimman vähän vahinkoa. Suomessa vapaaehtoisen perinnän pääasiallisia keinoja ovat kirjeperintä, puhelinperintä, faxperintä ja trattaus. Pohjoismaiden ulkopuolella luotetaan henkilökohtaisempaan ja

samalla myös yksilöllisempään perintään. Suomessa henkilökohtaiset käynnit ovat melko harvinaisia. (Lehtonen 1996: 149; Lindström 2005: 174, 200.)

Saatavan perintä aloitetaan yleensä kirjallisella yhteydenotolla. Perinnän aloittaminen helpottuu, jos perustiedot asiakkaasta ovat jo valmiina. Asiakkaasta tulisikin kerätä mahdollisimman paljon tietoa jo laskutusvaiheessa. Kuluttaja-asiakkaasta olisi hyvä tietää vähintään nimi, osoite, puhelinnumero ja henkilötunnus. Henkilötunnuksen avulla voidaan luotettavasti selvittää muun muassa velallisen uusi osoite ja maksuhäiriömerkinnät. Yritysassiikkaista tulee tietää vähintään yrityksen nimi, laskutusosoite, puhelinnumero, tilauksen tms. tekijä sekä y-tunnus. (Lindström 2005: 57–58, 200.)

Ennen perinnän aloittamista velkojan tulee varmistua siitä, että oikeudelliset edellytykset saatavan perimiselle ovat olemassa. Käytännössä velkasuhteen lainmukaisuus on varmistettu jo sopimuksen tekovaiheessa. Toimeksiantaja vastaa siitä, että muutoksista ilmoitetaan toimeksisaajalle viipymättä. Hyvän perintätavan vastaista on kohdistaa velalliseen aiheettomia perintätoimia. Toimeksisaaja ei saa ottaa perittäväksi lainvastaisia tai selvästi perusteettomia saatavia. Toimeksisaajalla on kuitenkin oikeus luottaa saatavan perusteen oikeellisuuteen. Esimerkiksi vanhentuneita saatavia ei saa ottaa perittäväksi. Kaikissa perinnän vaiheissa on lisäksi huomioitava saatavassa tai sen perusteessa tapahtuneet muutokset. Tällaisia muutoksia ovat muun muassa velan vanhentuminen, velan osoittautuminen osittain tai kokonaan aiheettomaksi, velallisen suoritus velkojalle tapauksen jo siirrettyä toimeksisaajalle, velkojan suostuminen kuittausvaatimukseen tai akordiin. (Pönkä ym. 2005: 44–46; Kuluttaja-asiamiehen ohjeita 2005: 7.)

3.2. Hyvä perintätapa

Hyvän perintätavan tarkoituksena on ehkäistä epäasianmukaisten menettelytapojen käyttäminen perinnässä. Hyvä perintätapa sisältää normit, jotka määrittävät sallitun ja kielletyn menettelyn välisen rajan. Hyvää perintätapaa noudattaen saatavat peritään tavalla, joka on yleisesti hyväksytty. Suomen Perimistöimistöjen liitto ry, oikeusministeriö ja kuluttaja-asiamies laativat yhdessä hyvää perintätapaa kuluttajaperinnässä koskevat ohjeet vuonna 1992. Suomen Perimistöimistöjen liiton jäsenyritykset ovat

noudattaneet hyvää perintätapaa kuitenkin jo 1980-luvulta lähtien. Nykyään hyvää perintätapaa koskeva oikeusohje sisältyy perintälain 4 pykälään. Se velvoittaa yhtä lailla sekä velkojaa että toimeksisaajaa. Hyvälle perintätavalle voidaan kuitenkin ammattimaisessa perinnässä asettaa erityisvaatimuksia. Ammattimaisesti perintää harjoittavan on erityisesti huomioitava velallisen oikeudet. (HE 199/1996 vp.)

Perintälain 4 pykälän 1 momentissa kielletään käyttämästä hyvän perintätavan vastaista tai muutoin velallisen kannalta sopimatonta menettelyä. Pykälän 1 momentti pitää sisällään joustavan yleisperiaatteen, jota ei ole mahdollista määritellä täysin tyhjentävästi, koska arvostukset ja yhteiskunnalliset olot muuttuvat jatkuvasti. Perinnän on aina oltava asiallista, tahdikasta ja velallisen yksityisyyttä kunnioittavaa. Velallista loukkaavien tai häpäisevien ilmaisujen käyttö on kiellettyä. Perintätoiminnassa on myös aina varmistuttava siitä, ettei perintä tule muiden henkilöiden tietoon. Tämä pätee kaikkiin perintäkeinoihin ja kaikkiin perintää suorittaviin. Esimerkiksi kirjeperinnässä kirjekuoresta ei saa käydä ilmi, että kuori sisältää perintäkirjeen. Velallisen yksityisyydensuoja korostuu entisestään, kun käytetään muita tapoja kuin kirjallisia yhteydenottoja. (HE 199/1996 vp; Kuluttaja-asiamiehen ohjeita 2005: 6.)

Hyvän perintätavan vastainen kielletty menettelytapa on myös väärin ja harhaanjohtavien tietojen antaminen maksulaiminlyönnin seuraamuksista tai velallisen oikeusasemasta (PerintäL 4 §). Hyvän perintätavan mukaan esimerkiksi maksuhäiriömerkinnän tekemisellä uhkaaminen on kiellettyä, mikäli merkinnän tekemiselle ei ole perusteita. Hyväksyttävänä painostuskeinona voidaan pitää sitä, että velallista informoidaan maksulaiminlyöntiä seuraavasta oikeudellisesta perinnästä, mistä voi sitten aiheutua maksuhäiriömerkintä. Velalliselle voidaan myös kertoa maksuhäiriömerkinnän vaikutuksista sekä mahdollisen oikeudellisen perinnän aiheuttamista lisäkustannuksista. Lisäkustannusten määrää ei kuitenkaan saa liioitella tai väaristellä. Myös perintäkirjeissä annettujen tietojen antaman vaikutelman tulee olla oikea. Mikäli tiedot ovat harhaanjohtavalla tavalla puutteellisia, menettely saattaa olla säännösten vastainen. (HE 199/1996 vp.)

Myös tarpeettomien kustannusten tai tarpeettoman haitan aiheuttaminen velalliselle on hyvän perintätavan vastaista (PerintäL 4 §). Perintäkulujen ylärajat on säädelty perintälaissa. Perintäkulut voivat olla suuruudeltaan

lainmukaisia, mutta silti katsottavissa kohtuuttomiksi. Esimerkiksi jos velkoja tai toimeksisaaja lähettää velalliselle toistuvasti ja lyhyin väliajoin maksumuistutuksia, kertautuvat yksittäiset lainmukaiset kulut niin, ettei kuluja enää voida pitää kohtuullisina. Toimenpiteiden välillä tulee kuluttajasaatavien perinnässä olla vähintään 14 päivää, jotta perintäkuluja voidaan edes vaatia. Tarpeettomien kulujen aiheuttamisena on pidettävä myös tilanteita, joissa maksuvaatimuksen tiedoksiantoon on käytetty asiamiestä tai haastemiestä, vaikka vaatimuksen postittaminenkin olisi mahdollista. On toki olemassa myös tilanteita, joissa vaatimuksen todisteellinen tiedoksianto on tarpeen. Esimerkiksi jos velallista on vaikea tavoittaa jatkuvien osoitteenmuutosten takia tai hän jatkuvasti väittää perintäkirjeen jääneen tulematta, on syytä harkita todisteellista tiedoksiantoa (Pönkä ym. 2005: 85). Tarpeettoman haitan aiheuttamisena voidaan pitää häiritsevänä ajankohtana suoritettua perintäkäyntiä tai puhelinperintää. Häiritsevänä ajankohtana voidaan pitää juhlapyhää, myöhäistä iltaa tai aikaista aamua. (HE 199/1996 vp.)

3.3. Vapaaehtoisen perinnän keinot

3.3.1 Kirjeperintä

Kirjeperintä on yksinkertaisin ja taloudellisin tapa ottaa yhteyttä velalliseen. Kirjallinen maksumuistutus on tavallisesti ensimmäinen yhteydenotto velalliseen saatavan eräännyttyä. Velalliselle huomautetaan saatavan erääntymisestä ja pyydetään suoritusta sekä mahdollista viivästyskorkoa ja perintäkuluja. Maksumuistutus voi myös olla lasku, johon on merkitty selkeästi maksumuistutusta osoittava merkintä. Hyvin laaditusta kirjeestä velallinen saa kaikki tarvitsemansa tiedot saatavasta ja sen suorittamisesta. Maksumuistutuksen ei kuitenkaan tarvitse olla kirjallinen, vaan velallista voi muistuttaa myös puhelimitse tai sähköisesti. Maksumuistutuksen toimittaa yleensä velkoja itse, mutta sen voi velkojan puolesta tehdä myös asiamies. (HE 21/2004 vp: 8; Willman 1999: 260.)

Maksumuistutuksen tulee olla sekä kohtelias että vaativa. Liian jyrkkä sävy kirjeessä voi vaarantaa asiakassuhteen jatkuvuuden, sillä maksun laiminlyönnin syynä voi olla esimerkiksi pelkkä inhimillinen unohdus tai laskun katoaminen. Maksumuistutus lähetetään velallisen viimeksi

ilmoittamaan osoitteeseen. Velkojan velvollisuutena ei ole selvittää velallisen mahdollisia osoitteenmuutoksia. Maksumuistutuksessa on hyvä mainita, että mikäli maksua ei määräpäivään mennessä suoriteta, saatava siirretään perintään. Maksumuistutuksia lähetetään yleensä yksi tai kaksi. Kuluttajasiemiehen ohjeen (2005: 4) mukaan kuluttajavelalliselle tulisi lähettää vähintään kaksi maksumuistutusta. Useamman kuin kahden maksumuistutuksen lähettäminen on jo harvinaista. Mikäli maksumuistutus ei tuota tulosta, voidaan siirtyä varsinaiseen perintävaiheeseen. (Pönkä ym. 2005: 76; Willman 1999: 260–261.)

Perintätoimintaa ammattimaisesti harjoittavan osalta laissa on säännöksiä kirjeperinnän suorittamisesta. Perintälain 5 pykälän 1 momentin mukaan kuluttajasaatavaa periessään ammattimaisesti perintää harjoittavan on annettava tai lähetettävä velalliselle kirjallinen maksuvaatimus. Pykälässä määritellään lisäksi asiat, jotka ammattimaisesti perintää harjoittavan on vähintään maksuvaatimuksessa mainittava. Maksuvaatimuksen tulee sisältää velkojan nimi ja osoite; saatavan peruste; eriteltyinä saatavan pääoma, korko, viivästyskorko ja perintäkulut; vaadittu kokonaissumma sekä kenelle, miten ja milloin saatava on maksettava. Lisäksi on mainittava velallisen mahdollisuudesta esittää huomautuksia saatavan määrästä ja perusteesta sekä missä ajassa ja kenelle huomautukset on esitettävä. Nämä ovat vain minimivaatimuksia, joten myös muiden asioiden mainitseminen on mahdollista. Esimerkiksi velallista voidaan kehottaa esittämään velkojalle maksuohjelmaa, mikäli hän ei kerralla kykene suorittamaan koko saatavaa. Tällä lausekkeella saattaa olla velallisen maksuhalukkuutta lisäävä vaikutus (Pönkä ym. 2005: 57).

Velkoja tulee olla yksilöitynä riittävän tarkasti perintäkirjeessä. Velkojan nimi ja osoite on kerrottava velalliselle, jotta hän voi luotettavasti tunnistaa velkojan. Laajasti ymmärrettynä myös puhelinnumero tai sähköpostiosoite tulisi mahdollisuuksien mukaan ilmoittaa. Jos saatava on siirtynyt kolmannelle osapuolelle, tulee uuden velkojan tietojen lisäksi ilmoittaa alkuperäistä velkojaa koskevat tiedot. Myös saatavan peruste tulee olla mahdollisimman tarkasti yksilöitynä perintäkirjeessä. Perusteena voi olla esimerkiksi sopimus. Velallisen tulee riidattomasti ja yksiselitteisesti käsittää saatavan yksilöintitiedoista, mihin häneen kohdistettu maksuvaatimus perustuu. (Pönkä ym. 2005: 57, 59.)

Lisäksi vaaditaan, että maksunsaaja, maksutapa ja -aika ovat selkeästi esillä. Maksunsaaja on velkoja, tai jos velkoja on siirtänyt asian toimeksisaajalle, maksu tulee suorittaa toimeksisaajan asiakasvaratilille. Toimeksisaaja tilittää sitten maksun velkojalle. Tavallisesti maksutapa on pankin välityksellä tapahtuva suoritus. Maksuajan suhteen ei ole laissa säännöksiä. Maksuajan tulee olla kohtuullinen. Maksuaikaan vaikuttaa kuitenkin lain määräys, jonka mukaan muistutuskuluja voidaan periä kuluttajavelalliselta vain, mikäli vähintään 14 päivää on kulunut erääntymisestä ennen maksumuistutuksen lähettämistä. Hallituksen esityksen (199/1996) mukaan velalliselle on annettava kohtuullinen vähintään kymmenen päivän huomautus- ja maksuaika. (Pönkä ym. 2005: 61.)

Jos velallinen tekee huomautuksen saatavasta esimerkiksi vetoamalla saatavan aiheettomuuteen, on asia selvitettävä ennen perinnän jatkamista. Täsmentämätön reklamaatio ei silti välttämättä keskeytä perintää. Väitteellä tulee olla asialliset ja riittävät perusteet. Perintää voidaan jatkaa, mikäli velallinen ei anna täsmennyspyynnöstä huolimatta tarvittavia lisätietoja. Velallinen pyrkii usein vaikeuttamaan ja viivyttämään perintää epäselvillä väitteillä. Tyypillinen velallisen esittämä riitautus on niin sanottu maksuväite. Tällaisessa tilanteessa velallisen tulee voida osoittaa suorittaneensa maksun, esimerkiksi maksukuitin avulla. Näyttötaakka on siis velallisella. Velallisen tulee toimia heti virheen havaittuaan, eikä vasta kun perintätoimet ovat edenneet pitkälle. Aiheelliseksi osoittautuva väite ei välttämättä johda esimerkiksi perintäkuluista vapautumiseen, mikäli väitettä on tahallisesti viivytetty. Perintäasia keskeytyy kuitenkin aina, jos perintäasia riitautetaan tuomioistuimessa, kuluttajavalituslautakunnassa tai muussa ratkaisuelimessä. (Kuluttaja-asiamiehen ohjeita 2005: 5, 7; Pönkä ym. 2005: 47, 106.)

Kirjeitä lähetetään yleensä yhdestä kolmeen ennen jatkotoimenpiteitä. Maksuvaatimuksia ei pidä numeroida juoksevasti, sillä tällöin velallinen tietää saavansa jälleen uutta maksuaikaa. Kirjeperintää tulisi lisäksi kehittää jatkuvasti. Perintäkirjeen sisältöä ja lähetyksrytmiä muuttamalla voidaan päästä parempaan tulokseen kuin käyttämällä aina samaa kirjettä. Maksuvaatimus voidaan lähettää myös sähköisesti, esimerkiksi sähköpostilla tai tekstiviestillä. Tällaisesta yhteydenottotavasta on sovittava velallisen kanssa, mikäli sitä ei ole jo aiemminkin käytetty. Esimerkiksi tekstiviestillä on mahdollista tavoittaa liikkuvia ihmisiä, nuoria velallisia sekä ihmisiä, jotka ovat halukkaita

maksamaan, mutta jostain syystä eivät muista hoitaa asioitaan ajallaan. Tekstiviesti sisältää kaikki laskun maksamiseen tarvittavat tiedot, jolloin paperista laskua ei tarvitse kantaa mukana (Kauppi 2004: 10–11). Perintäkirjeen toimittamisen yhtenä tapana on myös telefaksi. Sen etuina ovat nopeus ja poikkeuksellisuudesta johtuva huomioarvo. Huonona puolena voidaan pitää sitä, että telefaksia käytettäessä ei voida varmistua siitä, ettei perintäkirjettä näe kukaan muu kuin velallinen. Telefaksin lähettämällä pyritään siihen, että velallinen tulevaisuudessa pyrkisi maksamaan saatavat ennen kuin niitä ryhdytään perimään faksilla. (Lehtonen ym. 2001: 7:3; Lindström 2005: 203; Willman 1999: 263.)

3.3.2. Puhelinperintä

Puhelinperintää tulisi käyttää toissijaisena perintäkeinona, erityisesti kuluttajavelallisen ollessa kyseessä. Näin ollen siihen tulisi siirtyä vasta, kun vähintään yksi kirje on lähetetty. Puhelinperintä liitetään kirjeperintään niin, että maksumuistutuksessa myönnetyn maksuajan jälkeen velalliseen otetaan yhteyttä puhelimitse kirjeen sanoman painottamiseksi. Puhelinperinnässä velalliselle annettujen tietojen sisällön todentaminen on käytännössä mahdotonta, joten velkoja tai perintätoimisto vastaa siitä, että perintä suoritetaan asiamukaisesti. (Pönkä ym. 2005: 57, 79, 92.)

Puhelinperinnässä pyritään henkilökohtaisen kontaktin avulla pääsemään velallisen kanssa sopimukseen velan maksusta. Samalla saadaan myös sellaista tietoa velallisesta ja hänen taloudellisesta tilanteestaan, jota ei virallisista lähteistä löydy. Erityisen tehokasta puhelinperintä on, kun velallinen ja velkoja ovat tuttuja toisilleen. Puhelinperinnän heikkoutena on velallisten huono tavoitettavuus ja toiminnan kalleus. Tutkimustiedon mukaan vain noin 30% toistuvan perinnän kohteena olevista kuluttajavelallisista pystytään nykyisin tavoittamaan puhelimitse (Pönkä ym. 2005: 92). Lisäksi puhelinperinnän suorittaminen vaatii runsaasti henkilöstöä. Jo kustannussyistä on selvää, ettei puhelinperintä ole kovin kannattavaa pienten saatavien ja suurten massojen ollessa perittävänä. (Willman 1999: 261.)

Yritykseltä perittäessä puhelinperinnän kohteena tulee olla henkilö, jolla on todelliset valtuudet päättää laskujen maksamisesta. Pienemmissä yrityksissä oikea henkilö on yleensä itse yrittäjä tai toimitusjohtaja, suuremmissa

yrityksissä kannattaa tavoitella talouspäällikköä. Puhelinperintä voidaan kohdistaa myös sopimuksen tai tilauksen yrityksen puolesta tehneeseen henkilöön. Kuluttajavelalliselle soitettaessa tulee varmistua siitä, että varmasti keskustele oikean henkilön kanssa. Mikäli numeroon vastaa muu kuin velallinen, on syytä olla mainitsematta puhelun tarkoitusta yksityisyyden suojan takaamiseksi. Erityisesti velallisen työpaikan numeroon soittamista tulee välttää. Ulkopuolisille henkilöille, kuten puolisolle, sukulaisille tai työnantajalle, ei pääsääntöisesti saa kertoa velallisen tilanteesta. Saatavasta voidaan neuvotella muiden perheenjäsenten kanssa, mikäli velallinen itse antaa tähän valtuutuksen. (Lehtonen ym. 2001: 7:5.)

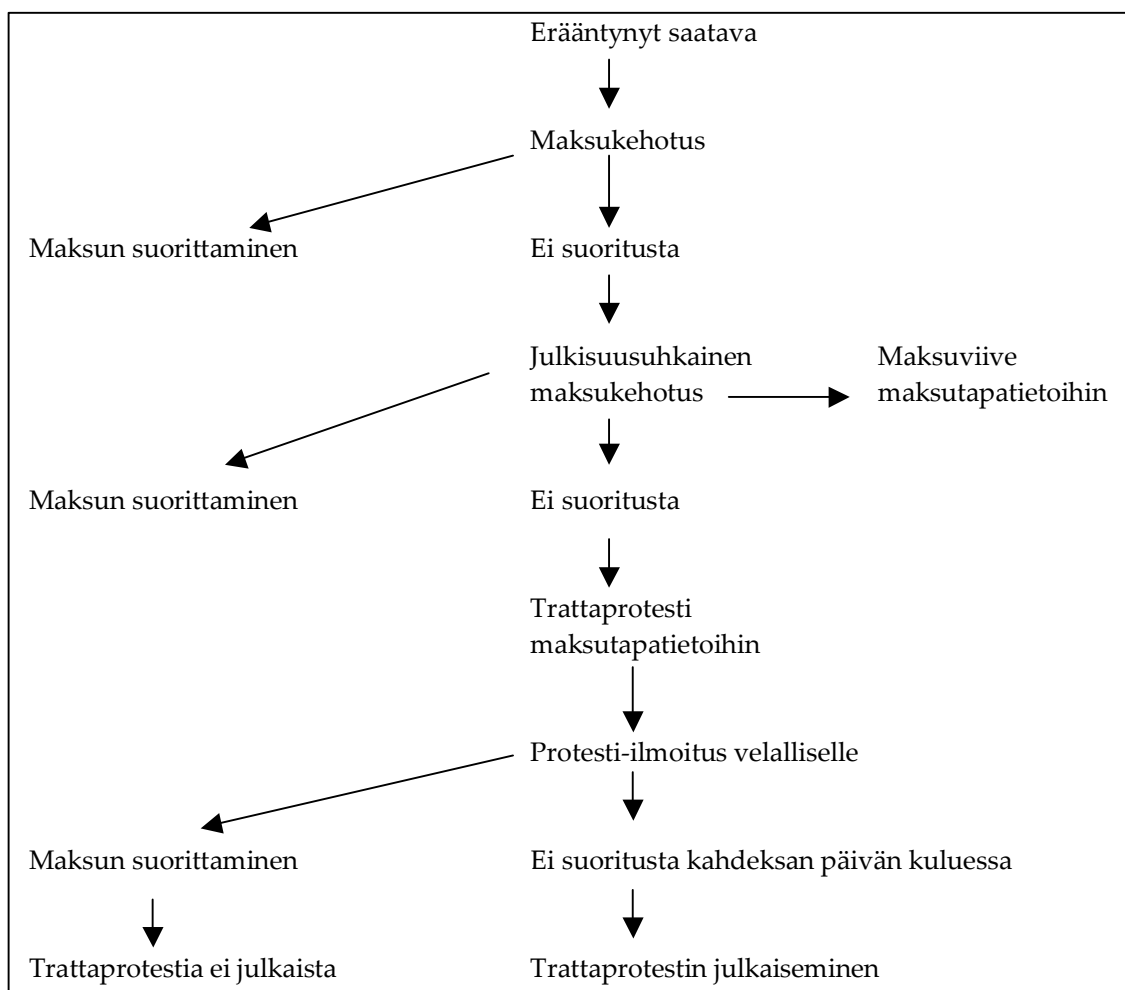
Myös yhteydenoton ajankohdalla on merkitystä. Hallituksen esityksen (199/1996) mukaan puhelinperintää ei tulisi harjoittaa juhlapyhinä, myöhään illalla tai kohtuuttoman aikaisin aamulla. Mikäli velallinen kertoo olevansa tilanteessa, jossa keskustelu on hankalaa, on puhelu syytä lopettaa. Velallisen kanssa voidaan tällöin sopia yhteydenotosta hänelle paremmin sopivaan aikaan. Mikäli velallista ei yrityksistä huolimatta tavoiteta tai häneltä ei löydy voimassaolevaa puhelinnumeroa, voidaan häntä lähestyä vielä kirjeitse ennen jatkotoimenpiteitä.

3.3.3. Tratta

Tratta on niin sanottu julkisuusuhkainen maksukehotus. Trattakirje on muuten normaali perintäkirje, mutta siinä velallisen hidas maksukäyttäytyminen uhataan julkistaa ja samalla velalliselle tulee luottotietomerkintä. Näin pyritään saamaan saatava nopeasti perittyä. Tratatista ei ole nimenomaisia säännöksiä laissa, vaan se on kehittynyt käytännön kautta. Tratta on osoittautunut melko helpoksi ja tehokkaaksi perintäkeinoksi, ja se onkin erittäin suosittu perintäinstrumentti yritysten välisessä perinnässä. Pääasiassa trattaa käyttävät perintätoimistot ja pankit. Käytännössä erääntyneestä saatavasta on lähetettävä vähintään yksi maksukehotus ennen kuin voidaan siirtyä trattaperintään. (Asikainen 2004: 54.)

Tratassa velallista vaaditaan määräajassa suorittamaan velkansa perintäkuluineen ja viivästyskorikoineen. Lähetetystä tratatista ilmoitetaan myös Suomen Asiakastietoon, joka tallentaa velallisyrittäjien maksutapatietoihin maksuviiveen. Mikäli trattaa ei makseta ajoissa, voidaan se protestoida.

Protestointi voi olla hiljainen tai julkinen. Hiljaisessa protestoinnissa tieto protestoinnista tallennetaan ainoastaan luottotietorekisteriin, kun taas julkisessa protestoinnissa tieto lisäksi julkaistaan Luottolistassa, Kauppalehdessä ja Taloussanomissa. Luottotietoyhtiö lähettää trappaprotessin jälkeen tiedon velalliselle tratan tulevasta julkaisusta. Velallisella on tällöin vielä kahdeksan päivää aikaa maksaa saatava. Jos velallinen tässä ajassa saatavan suorittaa, trattaa ei julkaista, mutta maksuhäiriömerkintä säilyy. Protestointi tekee maksuviiveen julkiseksi, kun se tallennetaan maksuhäiriömerkintänä velallisyriksen luottotietoihin. Merkintä säilyy rekisterissä kolme vuotta. Tratta ei ole kuitenkaan oikeudellisen perinnän väline, eikä protestoinnilla ole oikeudellista merkitystä. (Hietala, Järvensivu, Kaivanto & Kyläkallio 2004: 394; Asikainen 2004: 54.)

Kuvio 1. Trattaprotestin vaiheet (Willman 1999: 266).

Tratan käytölle on muutamia rajoituksia. Tratan käyttö on kiellettyä kuluttajasaatavien perinnässä. Trattaprosessia koskevan saatavan velkojana voi kuitenkin olla yksityishenkilö. Yleensä on selvää, onko velallisena yksityishenkilö vai yritys. Hankaluuksia voi aiheutua, mikäli ei ole varmuutta, onko hankinta tehty elinkeinonharjoittajan vai yksityishenkilön ominaisuudessa. Ratkaisu löytyy yleensä tarkoitussidonnaisuudesta. Mikäli hankinta liittyy selkeästi elinkeinonharjoittajan liiketoimintaan, voidaan sitä mitä ilmeisimmin pitää yritystoimintaan kuuluvana hankintana. Epäselvässä tilanteessa tulisi käyttää velallisen näkökulmasta edullisempaa menettelytapaa. Tratta ei ole sopiva perintäkeino myöskään epäselvien tai riitaisten saatavien perintään. Mikäli trattaus paljastuu aiheettomaksi, vastaa velkoja vahingoista, jotka menettely velalliselle aiheuttaa (Aarnio & Vahvelainen 1994: 202). Tratan tehokkuuteen vaikuttaa heikentävästi, mikäli velallisella on jo runsaasti maksuhäiriömerkintöjä. Tällöin velallinen saa itse asiassa lisää maksuaikaa, kun trattaprosessi viivyyttää oikeudelliseen perintään siirtymistä. Mikäli tratta ei tuota tulosta, voidaan siirtyä oikeudelliseen perintään tai jatkaa vapaaehtoista perintää. (Asikainen 2004: 60; Willman 1999: 29.)

3.3.4. Maksusopimus

Maksusopimus ei ole varsinainen perintäkeino, mutta se liittyy kiinteänä osana muihin perinnän muotoihin. Viimeistään puhelinperinnän yhteydessä velkoja tai toimeksisaaja pyrkii pääsemään velallisen kanssa sopimukseen velan maksusta. Tavoitteena on saada velallinen maksamaan joko koko velka tai ainakin osa velasta mahdollisimman pian. Myös velalliset itse ottavat usein yhteyttä velkojaan tai velkojan asiamieheen sopiakseen maksusuunnitelmasta. Suurin osa maksusopimuksista tehdään vapaaehtoisen perinnän aikana, mutta se on myös mahdollista tehdä vielä oikeudellisen perinnänkin aikana.

Velan jakamisesta pienempiin eriin on sekä velalliselle että velkojalle hyötyä. Velalliselle maksusopimus on vaihtoehto kertasuoritukselle tai maksamatta jättämiselle. Velallinen saa aikaa järjestellä taloudellista tilannettaan sekä säästyy muilta vapaaehtoisen perinnän kuluilta. Maksusuunnitelman avulla velallinen selviytyy velasta melko pienillä kuluilla, sillä maksusuunnitelman teosta on mahdollista vaatia enintään 30 euron kulu sekä luonnollisesti maksuajalta viivästyskorkoa. Noudattaessaan maksusopimuksen ehtoja velallinen lisäksi varmistuu siitä, ettei velkoja siirry oikeudelliseen perintään,

jolloin velalliselle tulisi maksettavaksi oikeudenkäyntikulut sekä lisäksi hän saisi maksuhäiriömerkinnän. Velkojan hyöty maksusopimuksesta on se, ettei hänen tarvitse lähteä hakemaan saatavaansa hitaan ja kalliin oikeudellisen perinnän avulla. Maksusopimuksella varat kertyvät yleensä nopeammin kuin ulosoton kautta haettuina. (Lindström 2005: 144–145.)

Maksusuunnitelman erän suuruus sekä erien määrä riippuvat velkojan perintätaktiikasta ja saatavan suuruudesta. Toiset velkojat tahtovat saada rahansa takaisin todella nopealla aikataululla silläkin uhalla, ettei kaikilla velallisilla ole mahdollisuuksia suoriutua niin nopeasta maksusuunnitelmasta. Toiset taas ovat joustavampia suunnitelmien teossa, jolloin suurempi osa velallisista pystyy suoriutumaan velasta omaan tahtiinsa. Vaarana tässä tavassa on, että velallinen jättää maksuerät suorittamatta ja saa näin lisäaikaa. Maksusuunnitelman ensimmäinen eräpäivä onkin hyvä olla mahdollisimman pian suunnitelman laatimisen jälkeen, mielellään korkeintaan viikon päästä. Tällöin saadaan nopeasti selville, onko velallisella oikeasti aikomusta maksaa velkaa vai pyrkiikö hän vain viivästyttämään prosessia. Maksuaikaa ei tule sopia liian pitkäksi, sillä velallisen maksukyky saattaa tänä aikana heikentyä huomattavasti (Willman 1999: 263).

3.3.5. Konkurssiuhkainen maksukehotus

Konkurssiuhkainen maksukehotus on vapaaehtoisen perinnän raskaimpia keinoja. Menettelyn tarkoituksena on saada velallisyritys pakotettua suoritukseen uhalla, että tämä muutoin haetaan velkojan toimin konkurssiin. Edellytyksenä on, että velkojalla on selvä ja erääntynyt saatava velalliselta. Konkurssiuhkaisen maksukehotuksen käyttö on mahdollista heti maksukehotuksen tai ratan jälkeen taikka oikeudellisen perinnän yhteydessä. Maksukehotuksessa tulee olla velkojan tiedot, tiedot velasta ja sen suuruudesta, määräaika velan maksuun sekä konkurssiuhka, mikäli velkaa ei makseta viikon kuluessa maksukehotuksen saamisesta. Maksukehotus tulee antaa todisteellisesti tiedoksi velalliselle. Usein käytetään haastemiestä, mutta myös muu todisteellinen tiedoksiantotapa käy. Konkurssihakemus on tehtävä kolmen kuukauden kuluessa maksukehotuksessa annetun määräajan päättymisestä. Käytännössä sovitaan usein maksusuunnitelmasta tai lisävakuuksista, jolloin velkojan ei tarvitse hakea yritystä konkurssiin. (Hietala ym. 2004: 407; Muttilainen 1990: 39; Willman 1999: 267.)

Konkurssiuhkaisen maksukehotuksen käyttäminen on kuitenkin melko harvinaista. Eräänä syynä on se, että konkurssiuhkaisen maksukehotuksen voi antaa vain, jos saatava on selvä. Selviä saatavia ovat muun muassa lainvoimainen tuomio sekä verot ja muut julkisoikeudelliset maksut. Mikäli velallinen myöntää saatavan olevan selvä, voi konkurssiuhkainen maksukehotus johtaa konkurssiin. Ilman velallisen nimenomaista tunnustamista ei laskusaatavaa voida pitää selvänä ja riidattomana. Velallisen kanssa olisikin pyrittävä sopimaan saatavan selvyydestä. Konkurssihakemus voidaan jättää tutkimatta, mikäli velkojan saatava on vähäinen ja konkurssiin asettamista olisi pidettävä ilmeisen epätarkoituksenmukaisena tai selvästi hyvän perintätavan vastaisena. Konkurssiin asettaminen on epätarkoituksenmukaista esimerkiksi silloin, kun menettelyn kustannukset eivät vastaa menettelyllä saavutettavaa hyötyä. (Hietala ym. 2004: 407; Pönkä ym. 2005: 23.)

3.4. Perintäkulut ja viivästyskorko

Maksulaiminlyönti aiheuttaa velkojalle kuluja, jotka kasvavat nopeasti saatavan perinnän jatkuessa. Lain mukaan velallisen velvollisuutena on korvata velkojalle aiheutuneet kustannukset, kunhan ne ovat kohtuulliset. Kulujen korvausvelvollisuus perustuu sopimusrikkomukseen eli tässä tapauksessa maksuviivästykseen. Kulut on korvattava sekä velkojan itsensä että toimeksisaajan periessä saatavaa (PerintäL 10 §). Perintäkulujen kohtuullisuutta arvioitaessa on otettava huomioon kaikki asiaan vaikuttavat seikat. Huomioitavia seikkoja perintälain 10 pykälän 1 momentin mukaan ovat saatavan suuruus, työmäärä, perintätehtävän tarkoituksenmukainen suoritustapa ja muut seikat. Hyvä perintätapa lisäksi määrää, ettei perinnässä saa aiheuttaa velalliselle tarpeettomia kustannuksia (PerintäL 4 §). Kohtuusvaatimuksen lisäksi perintäkuluille on laissa asetettu ylärajat. Kohtuulliset perintäkulut eivät kuitenkaan ole sama asia kuin lain asettamat ylärajat.

Laissa on määritelty enimmäismäärät vain kuluttajasaatavien perintäkuluille. Yrityksiltä tai yhteisöiltä perittäessä ei sovelleta perintälain mukaista perintäkulujen suuruuden ylärajaa koskevaa säännöstä, vaan yritykset voivat

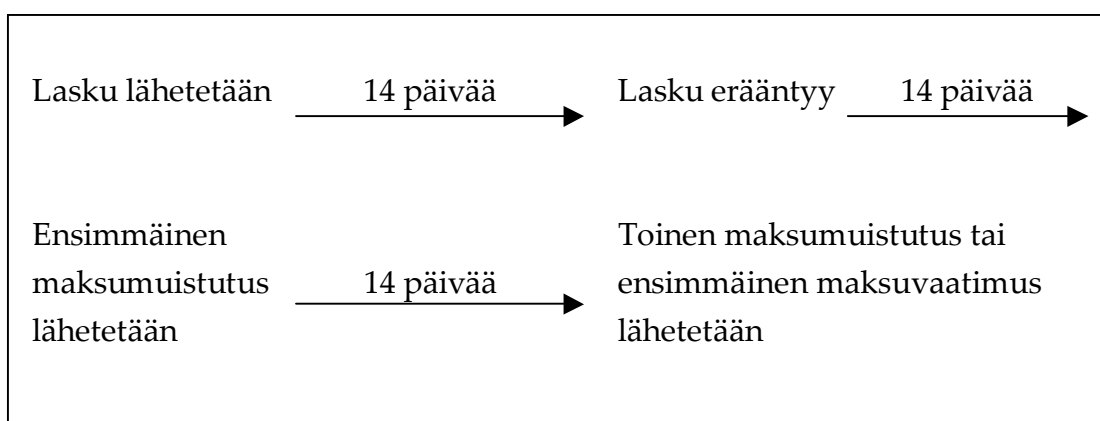
vapaasti sopia näistä kuluista (Pönkä ym. 2005: 41). Kuluttajavelalliselta voidaan kirjallisesta muistutuksesta vaatia 5 euroa perintälain 10a pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan. Maksumuistutuksen ei kuitenkaan lain mukaan tarvitse olla kirjallinen. Perintälain 10 a pykälän 2 momentin mukaan muusta muistutuksesta kuin kirjallisesta maksumuistutuksesta saa vaatia sen esittämisestä aiheutuneet todelliset kulut. Näitä laissa tarkoitettuja muistutustapoja ovat puhelinperintä, sähköposti ja tekstiviesti. Velkojan tai asiamiehen tehtävänä on määritellä näille toimenpiteille keskimääräinen kustannus (HE 21/2004 vp: 10). Maksuvaatimuksesta perittävien kulujen yläraja riippuu pääoman suuruudesta. Saatavan pääoma pitää sisällään vain alkuperäisen pääoman, eikä siihen siis lasketa mukaan korkoja tai muita kuluja. Perintälain 10 a pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan maksuvaatimuksesta voidaan veloittaa enintään 21 euroa, kun saatavan pääoma on 250 euroa tai vähemmän. Kun saatavan pääoma on yli 250 euroa, voidaan vaatia enintään 45 euron kulu. Kirjeperinnän lisäksi kuluja voi aiheutua myös muista saatavan perintään liittyvistä toimenpiteistä. Velalliselta voidaan vaatia muun muassa kaupparekisteriotteiden, lainhuuto- ja rasiustodistusten sekä perukirjojen tilaamisesta tai velallisen maksukykyä kuvaavien maksukykykyselytysten laadinnasta aiheutuneet kustannukset (Pönkä ym. 2005: 119).

Perintälain 10 a pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan maksusuunnitelmasta, joka on laadittu yhdessä velallisen kanssa kirjallisesti, voidaan veloittaa enintään 30 euroa. Maksusuunnitelman tulee tällöin kattaa koko jäännössaatava. Kirjallisena maksusuunnitelmana pidetään myös velallisen ja velkojan tai velallisen ja toimeksisaajan välillä puhelimitse tehtyä suunnitelmaa, mikäli keskustelun jälkeen velalliselle lähetetään kirjallinen vahvistus, josta selviää sopimuksen sisältö. Tämä maksusuunnitelmien tekotapa on hyvin yleinen ammattimaisessa perintätoiminnassa (Pönkä ym. 2005: 122). Vähäisistä maksunlykkäyksistä tai eräpäiväsiirroista ei voi vaatia kuluja. Enimmäiskulun katsotaan kattavan vähäiset maksusuunnitelmaan tehtävät muutokset. Olennaiset muutokset maksusuunnitelmaan voidaan rinnastaa uuden suunnitelman tekemiseen ja tällöin myös uuden kulun veloittaminen on mahdollista (HE 21/2004 vp: 10). Perintätoimistoilla on käytäntönä veloittaa lisäksi osamaksulisää pitkissä maksusuunnitelmissa. Perintälain 10a pykälän 3 momentin mukaan velalliselta saa vaatia perinnästä aiheutuneet todelliset kulut, jos perinnän suorittaminen on edellyttänyt tavanomaista enemmän työtä. Luottomiehet ry:n mukaan 30 euron kululla voidaan tehdä enintään neljän erän

pituisia maksusuunnitelmia. Näin ollen pitkissä ja enemmän työtä vaativissa maksusuunnitelmissa voidaan velallisen kanssa sopia lisäksi kohtuullisen lisämaksun veloittamisesta erää kohden (Luottomiehet ry 2005: 27).

Perintälain 10c pykälässä on lisäksi määritelty perintäkulujen yhteenlaskettu enimmäismäärä. Pääoman suuruus vaikuttaa myös kokonaiskulujen enimmäismäärään. Kulut voivat olla yhteensä korkeintaan 190 euroa, kun saatavan pääoma on 250 euroa tai vähemmän. Kun saatavan pääoma ylittää 250 euroa, on kulujen enimmäismäärä 220 euroa. Lain mukaisia enimmäismääriä korkeampia kuluja on mahdollista periä, mikäli perinnän suorittaminen on ollut poikkeuksellisen vaikeaa eikä toteutettuja perintätoimia voida pitää suhteettomina ottaen huomioon erityisesti saatavan pääoma. Tällöin on velalliselle kuitenkin esitettävä erittely vaadituista perintäkuluista sekä niiden perustelut. Käytännössä kustannukset saattavat nousta, jos velallinen esimerkiksi esittää jatkuvasti aiheettomiksi osoittautuvia väitteitä, ja nämä väitteet vaativat laajaa selvitystyötä (HE 21/2004 vp: 11).

Perintäkulujen vaatiminen edellyttää, että perintälain mukaisia perintätoimien aikarajoja on noudatettu. Kuluttajasaatavan perinnässä laki ei määrittele hyvän perintätavan mukaista vähimmäismaksuaikaa, vaan edellytykset kulujen perimiselle. Velkoja voi siis hoitaa perinnän myös nopeammalla tahdilla, mutta tällöin hänellä ei ole oikeutta periä kuluja.

Kuvio 2. Perintätoimien minimiaikarajat kuluttajasaatavien perinnässä (PerintäL 10 b §).

Perintäkulujen suoritusvelvollisuudesta vapautuminen on mahdollista perintälain mukaan kahdesta velkojasta tai tämän asiamiehestä johtuvasta syystä. Velallinen ei yleensä joudu korvaamaan perintäkuluja, mikäli velkoja tai toimeksisaaja on menetellyt hyvän perintätavan vastaisesti. Perintäkulujen korvausvelvollisuus kuitenkin säilyy, mikäli menettelyn moitittavuutta tai laiminlyöntiä voidaan pitää vähäisenä. Velallinen vapautuu kulujen korvaamisesta myös silloin, kun ammattimaista perintää harjoittava ei ole antanut velalliselle lainmukaista maksuvaatimusta (PerintäL 10.2 §). Toisin kuin velalliset usein luulevat, ei suoraan maksu velkojalle asian siirryttyä toimeksisaajalle poista velvollisuutta korvata perintäkuluja. Velalliselta voidaan vaatia perintäkulut, jos perintäkirje on todella lähetetty ennen maksun saapumista velkojalle. Sillä ei ole merkitystä, onko velallinen saanut kirjettä ennen maksun tapahtumista, vaan ratkaisevaa on perintätoimenpiteiden aloittamisajankohta. Toimeksisaaja on ryhtynyt perimistoimiin lähettäessään velalliselle kirjeen ja tuona ajankohtana syntyy velvollisuus suorittaa perintäkulut. (Kuluttaja-asiamiehen ohjeita 2005: 10.)

Myös viivästyskoron tarkoituksena on korvata maksuviivästyksestä velkojalle aiheutuvat vahingot. Se ei kuitenkaan kuulu varsinaisiin perintäkuluihin. Viivästyskorkoa on maksettava eräpäivästä lukien (Korkolaki 5.1 §). Mikäli eräpäivää ei ole sovittu, viivästyskorkoa on maksettava kuukauden kuluttua siitä, kun velkoja vaati velan maksamista ja ilmoitti viivästyskoron maksamisvelvollisuudesta (Korkolaki 6.1 §). Kuluttajavelalliselta on mahdollista vaatia korkeintaan korkolain mukaista viivästyskorkoa. Muu sopimus on tehoton velallista kohtaan (Korkolaki 2.2 §). Mikäli alkuperäisessä laskussa on vaadittu korkeampaa korkoa, voi toimeksisaaja muuttaa koron lainmukaiseksi vielä toimeksiannon vastaanottaessaan. Kuluttajilta vaadittava viivästyskorko on viitekorko lisätynä korkolain mukaisella seitsemällä prosenttiyksiköllä. Suomen Pankin ilmoittama viitekorko on vuoden 2007 tammikuusta lähtien 4 %. Viivästyskorko on siis 11 % vuodessa (Suomen Pankin lehdistötiedote 2006). Yritysten välillä vallitsee sopimusvapaus myös viivästyskorosta. Mikäli korosta ei ole erikseen sovittu, on ylin viivästyskorko yritystenkin välisissä sopimuksissa korkolain mukainen viivästyskorko (Korkolaki 3.2 §).

4. OIKEUDELLINEN PERINTÄ

4.1. Oikeudelliseen perintään siirtyminen

Mikäli velallinen ei suorita saatavaa vapaaehtoisesti, on mahdollista hakea tuomioistuimelta ulosottoon oikeuttava täytäntöönpanoperuste. Saatava voidaan vahvistaa ulosottokelpoiseksi haastemenettelyllä, osamaksutilityksellä, konkurssivalvonnalla sekä asianomistajavaatimuksella rikosoikeudenkäynnissä. Saatavan vahvistaminen tapahtuu tuomioistuimen päätöksellä. Oikeudelliseen perintään siirtyminen voi toimia myös vapaaehtoista suoritusta edistävästi. Esimerkiksi haastehakemuksen tekemisen jälkeen saattaa velallinen suorittaa velan kokonaisuudessaan velkojalle ennen tuomion antamista maksuhäiriömerkinnän pelossa. Mikäli velallinen on maksanut pääoman, muttei perimiskuluja, on toimeksisaajan mahdollista hakea velallista vastaan täytäntöönpanokelpoinen alioikeuden päätös vielä perimiskulujen osalta. (Lindström 2005: 218; Willman 1999: 135.)

Jos saatava on pieni eikä ole varmuutta velallisen varallisuustilanteesta, ei oikeudellisen perinnän aloittaminen ole kovin kannattavaa. Oikeudellisen perinnän kustannusten ollessa suuremmat kuin alkuperäinen saatava on oikeudelliseen perintään ryhtymistä harkittava tarkasti. Myös velallisen maksuhäiriöt vaikuttavat oikeudellisen perinnän aloittamiseen. Maksuhäiriöiden suuruus ja laatu ovat ratkaisevia. Ulosotossa varattomaksi todettu on yksityishenkilöillä kaikkein vakavin maksuhäiriömerkintä. Yrityksillä vastaava merkintä on varojen puutteeseen rauennut konkurssi. Varattomaksi todetulta yksityishenkilöltä on mahdollista periä saatava ulosoton kautta hyvinkin pitkään, kun taas varattomaksi todettu yritys on käytännössä lopettamassa tai jo lopettanut toimintansa. Vaikka velallinen vastaa pääsääntöisesti kuluista, on oikeudellisen perinnän kuluriski aina viimekädessä velkojalla, joten oikeudelliseen perintään siirtymistä on harkittava tarkkaan. Mikäli velallinen osoittautuu varattomaksi, jäävät kustannukset velkojan maksettavaksi. (Lindström 2005: 216–217.)

Haastemenettelyä sääntelee oikeudenkäymiskaari. Perintälaissa säännellään ainoastaan sitä, milloin perintää ammattimaisesti harjoittava voi siirtää saatavan oikeudelliseen perintään. Perintälain 6 pykälän mukaan velalliselle tulee lähettää kirjallinen maksukehotus ennen oikeudellisen perinnän

käynnistymistä. Oikeudelliseen perintään kuluttajasaatavan osalta ei tule ryhtyä ennen kuin perintäkirjeessä mainittu maksu- ja huomautusaika on kulunut umpeen. Tällä säännöksellä pyritään osaltaan estämään kulujen nousu kohtuuttomiksi. Poikkeuksellisesti asian voi siirtää tuomioistuinkäsittelyyn aikaisemminkin, jos odotusaika voi aiheuttaa velkojalle oikeuden menetyksen tai jos käsittelyn aloittamiseen viivytyksettä on muu painava syy. Pääsäännöstä poikkeamisen syynä voi olla esimerkiksi velallisen pyrkimys salata omaisuuttaan tai hävittää sitä taikka velallisen pyrkimys pakoilla velkojiaan velan vanhentumisen edistämiseksi. Nopea siirto tuomioistuimeen on tällöin hyvä keino turvata velkojan oikeudet, koska haastehakemuksen yhteydessähän on mahdollista hakea myös takavarikkoa (Willman 1999: 83).

4.2. Haastemenettely

4.2.1. Haasteasian vireilletulo

Haastemenettelyssä voidaan vahvistaa kaikenlaisia saatavia. Oikeudellinen perintä voidaan käynnistää haastehakemuksella muun muassa osamaksusaatavista, velkakirjasaatavista sekä kauppaa- ja sopimussaatavista. Haastehakemukset voidaan jakaa kahteen ryhmään laissa edellytetyn sisällön perusteella. Haastehakemus voi olla suppea tai laaja. Perinnässä tavallisesti käytetty summaarinen velkomusprosessi muodostuu riita-asian menettelyn kirjallisesta valmistelusta, joten se on täysimittaiseen tuomioistuinprosessiin verrattuna nopea ja edullinen tapa saada ulosottooperuste. Laaja haastehakemus on harvinaisempi velkomusasioissa, koska menettely on verraten kallis, aikaa vievä ja vaatii juridista asiantuntemusta. Laajassa haastehakemuksessa edellytetään yksityiskohtaisempaa asian käsittelyä. (Lindström 2005: 220; Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006: 11.)

Summaarista haastehakemusta voidaan käyttää silloin, kun asia koskee tietyn määräästä saamista, hallinnan tai rikkoutuneen olosuhteen palauttamista taikka häätöä, ja asia on kantajan käsityksen mukaan riidaton. Asia on riidaton, kun vastaaja eli velallinen ei ole tehnyt huomautusta sopimuksesta, sen perusteella lähetetyistä laskuista tai perintäkirjeistä. Saatavan ollessa riitainen täytyy tehdä laaja haastehakemus. Riitautetut saatavat ohjautuvat varsinaiseen oikeudenkäyntiin eli pääkäsittelyyn. Mikäli jokainen reklamaatio estäisi

summaarisen haastehakemuksen tekemisen, joutuisi velkoja kohtuuttomaan tilanteeseen. Käytännön perintätyössä onkin korostettu kantajan käsitystä riidattomuudesta. Tällöin selvästi aiheettoman reklamaation johdosta ei ole tarpeen tehdä laajaa haastehakemusta. Velallisella on joka tapauksessa mahdollisuus riitauttaa saatava hänelle tiedoksi annettuun haastehakemukseen tekemässään vastineessa, mutta myös kuluriski siirtyy tällöin velalliselle. (Willman 1999: 84–86.)

Velkomuskanne pannaan vireille käräjäoikeuden kansliaan toimitettavalla kirjallisella hakemuksella (OK 5:1). Haastehakemus voidaan toimittaa käräjäoikeuteen myös sähköisesti. Sähköisiä tiedonsiirtotapoja ovat telekopio, sähköposti ja käyttöyhteys käräjäoikeuksien tietojärjestelmään (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006: 12). Haastehakemus tulee toimittaa toimivaltaiseen tuomioistuimeen. Pääsääntöisesti haastehakemus osoitetaan velallisen kotikunnan käräjäoikeuteen. Mikäli velallisia on useita, voidaan kaikki velalliset haastaa tuomioistuimessa, joka on jonkun vastaajista kotipaikka (OK 10:7). Mikäli haastehakemuksesta tai sen liitteistä ei ilmene tuomioistuimen toimivalta, tulee esittää perusteet toimivaltaisuuudelle (OK 5:2).

Oikeusministeriön asettaman työryhmän mukaan riidatonta velkomusasiaa ei välttämättä tarvitsisi käsitellä velallisen kotipaikan tuomioistuimessa kuten nykyisin. Työryhmä ehdottaa, että asioita voitaisiin valtakunnallisesti siirtää käsiteltäväksi käräjäoikeuksiin, joilla on vapaata kapasiteettia. Tämä lyhentäisi summaaristen asioiden käsittelyaikoja. Vuonna 2005 käsittely vireilletulosta yksipuolisen tuomion antamiseen kesti keskimäärin noin 1,8 kuukautta. Riidattoman velkomusasian käsittely voi lyhimmillään kestää hieman yli kaksi viikkoa, koska vastaajan vastausaika on yleensä 14 päivää. Pisin keskimääräinen käsittelyaika vuonna 2005 oli Helsingin käräjäoikeudessa. Riidattomat velkomusasiat käsittelee ja ratkaisee suurimmaksi osaksi käräjäoikeuksien kansliahenkilökunta. Toinen suuri käsittelijäryhmä on tuomioistuinharjoittelua suorittavat notaarit. Vain hyvin pienen osan riidattomista velkomusasioista hoitavat käräjäviskaalit ja käräjätuomarit. (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006: 19, 23, 67.)

4.2.2. Haastehakemuksen sisältö

Haastehakemuksen sisältö on säädetty oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 pykälässä. Haastehakemuksen tulee sisältää kantajan yksilöidyn vaatimuksen lisäksi seikat, joihin vaatimus perustuu. Haastehakemukseen voi kantaja lisäksi sisällyttää oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevan vaatimuksen, mikäli pitää sitä aiheellisena. Perintäkulut eivät kuulu oikeudenkäyntikuluihin, vaan niitä tulee vaatia omana eränään oikeudenkäyntikulujen lisäksi, ja ne on myös perusteltava, esimerkiksi erittelemällä eri toimenpiteiden määrä. Summaarisesta haastehakemuksesta tulee selvästi ilmetä, että asia on kantajan mukaan riidaton. Koska summaariseen haastehakemukseen ei tarvitse liittää todisteita, tulee täsmällisesti yksilöidä se sopimus, sitoumus tai muu kirjallinen todiste, johon kantaja vetoaa. Haastehakemuksessa on ilmoitettava lisäksi tuomioistuimen nimi, asianosaisten nimet ja kotipaikat sekä heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä yhteystiedot sekä prosessiosoite. Prosessiosoitteeseen lähetetään asiaa koskevat kutsut, kehotukset ja ilmoitukset. Mikäli kantaja ei tiedä vastaajan osoitetta, on hänen ilmoitettava osoitteen selvittämiseksi tekemänsä toimet. Asianosaisten tai hänen puolestaan haastehakemuksen laatineen on allekirjoitettava haastehakemus sekä ilmoitettava ammattinsa ja asuinpaikkansa.

Haastehakemuksessa on oltava liitteenä lisäksi valtakirja toimeksisaajana olevalle perintätoimistolle, jollei saatavaa ole siirretty perintätoimistolle siirtomerkinnällä. Siirrosta tulee olla maininta haastehakemuksessa, mikäli saatava on siirretty. Asianajajat ja yleiset oikeudenkäyntiavustajat eivät kuitenkaan tarvitse valtakirjaa hakemuksissaan. Juoksevaan sitoumukseen perustuvat alkuperäiset asiakirjat on toimitettava haastehakemuksen mukana, koska juoksevaan sitoumukseen perustuva vaatimus voidaan määrätä maksettavaksi ainoastaan sitoumuksen haltijalle. Mikäli vastaajana on osakeyhtiö, kommandiittiyhtiö, avoin yhtiö tai yhdistys, on haastehakemukseen liitettävä lisäksi kaupparekisteriote tai yhdistysrekisteriote. (Lindström 2005: 227; Willman 1999: 89.)

Käräjäoikeus voi vaatia kantajaa täydentämään haastehakemusta, mikäli haastehakemuksessa on puute, jonka korjaaminen on välttämätöntä oikeudenkäynnin jatkamiseksi tai vastauksen antamista varten. Kantajalle ilmoitetaan, millä tavoin haastehakemus on puutteellinen ja mitä seuraamuksia

täydennyskehotuksen noudattamattomuudesta seuraa (OK 5:5). Kantajan on korjattava haastehakemus määräajassa. Käräjäoikeus jättää kanteen tutkimatta, mikäli kantaja ei täydennä haastehakemusta ja haastehakemus on niin puutteellinen, ettei sitä voida kelpuuttaa oikeudenkäynnin perustaksi. Kanne jätetään tutkimatta myös silloin, jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi. Mikäli kantajan vaatimus on selvästi perusteeton, on tuomioistuimen heti hylättävä kanne tuomiolla ilman haasteen antamista (OK 5:6).

4.2.3. Haaste

Käräjäoikeus antaa haasteen, mikäli haastehakemus täyttää sille laissa säädetyt edellytykset (OK 5:8). Haasteessa vastaajaa kehoitetaan vastaamaan kanteeseen kirjallisesti käräjäoikeuden määräämässä ajassa haasteen tiedoksiannosta (OK 5:9). Oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 pykälän mukaan tiedoksianto toimitetaan ensisijaisesti todisteellisena postitiedoksiantona. Tämä tapahtuu lähettämällä asiakirja asianosaiselle postitse saantitodistusta vastaan tai vaihtoehtoisesti kirjeellä, jos voidaan olettaa vastaajan saavan tiedon asiakirjasta ja määräpäivään mennessä palauttavan todistuksen tiedoksiannon vastaanottamisesta. Mikäli tiedoksiantoa ei ole saatu toimitetuksi tai voidaan pitää todennäköisenä, että sitä ei saada toimitetuksi postitse, tiedoksianto toimitetaan haastemiestiedoksiantona. Yleisin summaarisissa asioissa käytetty tiedoksiantotapa onkin haastemiestiedoksianto. Vuonna 2005 riidattomien velkomusasioiden tiedoksiannoista 80 prosenttia tehtiin haastemiehen avulla, koska velalliset eivät vapaaehtoisesti palauttaneet tiedoksiannon mukana lähetettyä vastaanottotodistusta, jonka palauttaminen on tiedoksiannon onnistumisen edellytys. Tiedoksianto hidastuu entisestään, mikäli velallinen välttelee haastemiestiedoksiantoa. (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006: 17, 28.)

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 11 pykälän mukaan velallisen on vastattava haasteeseen kirjallisesti tuomioistuimen määräämässä ajassa. Määräaika voidaan vastaajan pyynnöstä pidentää erityisestä syystä. Pääsääntöisesti vastaajan vastausaika on 14 päivää tiedoksiannosta. Vastauksen tulee sisältää vastaajan ilmoituksen siitä, myöntääkö vai kiistääkö hän kanteen. Kiistäessään hänen tulee esittää sellaiset perusteet vastustamiselle, joilla on merkitystä asian ratkaisemisen kannalta, sekä todisteet ja mitä hän kullakin todisteella aikoo

näyttää toteen. Lisäksi hän voi ilmoittaa kuluvaatimuksensa ja esittää mahdolliset väitteet siitä, ettei tuomioistuin ole toimivaltainen. Vastauksen liitteenä tulee olla asiakirjat, joihin kanteen kiistäminen perustuu ja ne kirjalliset todisteet, joihin hän vetoaa. Vastaajan on ilmoitettava vastauksessaan omat yhteystietonsa, laillisen edustajansa tai asiamiehensä yhteystiedot, todistajien yhteystiedot sekä prosessiosoite. Vastaus on myös allekirjoitettava. Haasteasian käsittelyä jatketaan kirjallisena ja suullisena valmisteluna, mikäli asia osoittautuu vastauksen perusteella riitaiseksi. (Lindström 2005: 236–237.)

4.2.4. Yksipuolinen tuomio

Jos vastaaja ei vastaa tai esitä perustetta kiistämislleen tai jos hän kiistämisenä tueksi vetoaa asiaan vaikuttamattomaan perusteeseen, kanne hyväksytään yksipuolisella tuomiolla (OK 5:13). Esimerkiksi vastauksella, jossa velallinen vetoaa maksukyvyttömyyteensä, ei ole merkitystä asian ratkaisun kannalta. Pääsääntöisesti velalliset eivät kiistä saatavia, sillä ne yleensä ovat oikeudelliselta perusteeltaan riidattomia. Useimmiten riidattoman velkomusasian käsittely päättyykin yksipuoliseen tuomioon. Tuomion antaminen aiheuttaa luottotietoihin häiriömerkinnän. Vastaaja saa yksipuolisen tuomion tiedoksi usein vasta ulosottoviranomaisen kautta. (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006: 18–19.)

Yksipuolisen tuomion ohella riidaton velkomusasia voi jäädä sillensä. Asia jää sillensä esimerkiksi silloin, kun kantaja peruuttaa kanteen velallisen maksettua velkansa vapaaehtoisesti, eikä tarvetta ulosottoperusteelle enää ole. Vuonna 2005 noin kuudesosa riidattomista velkomusasioista jäi sillensä. Kanteen kokonaan hylkääviä tuomioita on vuosittain vain noin 0,05 prosenttia kanteiden kokonaismäärästä. (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006: 18.)

Hävinnyt osapuoli on velvollinen korvamaan kaikki vastapuolen tarpeellisista toimenpiteistä johtuvat kohtuulliset oikeudenkäyntikulut (OK 21:1). Yleensä oikeudenkäyntikulut tulevat siis velallisen maksettavaksi. Velkoja voi joutua voittaessaankin korvaamaan velallisen oikeudenkäyntikulut, mikäli velkoja on aloittanut tarpeettoman oikeudenkäynnin (OK 21:4.1). Tuomittavien kulujen suuruus määräytyy sekä saatavan määrän että asian hoitamisen vaatiman työmäärän perusteella. Oikeudenkäyntikulujen määrä on enintään 222 euroa, mikäli asia on tavanomainen ja pääoma yli 250 euroa. Jos pääoma on 250 euroa

tai vähemmän, oikeudenkäyntikuluja voidaan tuomita 192 euroa. Mikäli asia on tavanomaista vaativampi, tuomitaan kuluja yli 250 euron pääomalle 302 euroa ja korkeintaan 250 euron pääomalle 267 euroa (Oikeusministeriön asetus 119/2006). Oikeudenkäyntikuluille on mahdollista vaatia lisäksi viivästyskorkoa. Viivästyskorko on korkolain 4 pykälän 3 momentissa tarkoitetun korkokannan mukainen, ja sitä on maksettava, kun kuukausi on kulunut tuomion antamisesta (OK 21:8.2).

Yksipuolisen tuomion erityispiirteenä on se, että siitä ei voi valittaa hovioikeuteen. Asianosaisen varsinaisena muutoksenhakukeinona on niin sanottu takaisinsaanti. Yksipuolinen tuomio sisältää aina kirjalliset takaisinsaantiohjeet. Takaisinsaantia on haettava kirjallisella hakemuksella samasta käräjäoikeudesta, jossa yksipuolinen tuomiokin on annettu. Hakemuksen määräaika on 30 päivää tappiopuolen todisteellisesta tuomion tiedoksisaannista. Tavoitteena on saada pääasia uuteen käsittelyyn, jossa asia käsitellään perusteellisesti ja otetaan vastaan kaikki todistelut. Siten suppeassa prosessissa käsitelty asia saadaan laajamittaiseen prosessiin. Hakemuksen tulee sisältää jotakin sellaista, joka aikanaan olisi estänyt yksipuolisen tuomion. Takaisinsaanti ei edellytetä tyytymättömyyden ilmoittamista. Yksipuolinen tuomio on heti ulosottokelpoinen ikään kuin lainvoimainen tuomio, vaikka takaisinsaantimahdollisuus olisikin vielä avoinna ja lainvoima puuttuisi. (Havansi 2002: 164–165.)

4.3. Turvaamistoimenpiteet

Turvaamistoimella turvataan myöhemmin tapahtuvan ulosmittauksen onnistuminen. Turvaamistoimia voidaan hakea, kun ei ole vielä käytössä perustetta varsinaisen täytäntöönpanon pyytämiseksi. Perinnässä tavallisin turvaamistoimenpide on takavarikko. Takavarikkoon voidaan hakea sekä irtainta että kiinteää omaisuutta. Jo ennen turvaamistoimen hakemista on hyvä selvittää esimerkiksi paikallisen ulosottomiehen avulla, onko velallisella sellaista omaisuutta, joka voidaan asettaa takavarikkoon. Myös muut velkojat, joilla on täytäntöönpanoperuste, voivat hakea ulosottoa, joka kohdistuu samaan omaisuuteen kuin turvaamistoimi. Turvaamistoimen täytäntöönpano ei siis aseta hakijaa etuoikeusasemaan muihin velkoihin nähden. (Lehtonen ym. 2001: 10:9, 11.)

Takavarikkoa voidaan hakea, mikäli on todennäköistä, että vastapuoli kätkee, hävittää tai luovuttaa omaisuuttaan taikka muutoin vaarantaa hakijan saamisen. Edellytyksenä on lisäksi, että hakijalla on vastapuolelta saaminen, jolle on mahdollista saada käräjäoikeuden ulosottokelpoinen tuomio (OK 7:1). Takavarikkoa haetaan siltä käräjäoikeudelta, jossa hakijan vaatimusta koskeva pääasian käsittely on vireillä (OK 7:4). Mikäli hakemus ei ole vielä vireillä, velkojan tulee kuukauden kuluessa takavarikkopäätöksen antamisesta käynnistää haastemenettely täytäntöönpanoperusteen hankkimiseksi (OK 7:6). Tuomioistuimien antaa turvaamistoimipäätöksen vastapuolta kuultuaan, mutta päätös voidaan antaa myös väliaikaisena vastapuolta kuulematta. Takavarikon täytäntöönpanijana toimii vastaajan kotipaikan ulosottoviranomainen. Takavarikon täytäntöönpanon edellytyksenä on, että hakija asettaa riittävän vakuuden. Velkojan on annettava vakuus siltä varalta, että velkominen on aiheeton ja turvaamistoimenpiteestä aiheutuu velalliselle vahinkoa. Mikäli hakija häviää pääasian, hän saattaa joutua ankaraan vahingonkorvausvastuuseen (Hietala, ym. 2004: 411). Turvaamistoimesta annetusta lopullisesta päätöksestä saa valittaa hovioikeuteen. Valitus ei kuitenkaan vaikuta täytäntöönpanoon, ellei hovioikeus toisin määrää. Väliaikaista turvaamistointa koskevaan ratkaisuun ei voi hakea muutosta (OK 7:14).

4.4. Osamaksutilitys

Osamaksukauppa voidaan purkaa joko haastemenettelyllä oikeudessa tai osamaksukauppalain mukaisten tilityssäännösten perusteella. Yleensä suoritetaan tilitys. Haastemenettely on sopiva purkutapa tilanteissa, joissa osamaksusopimuksen kohde on kadonnut, kohteen arvosta on erimielisyyttä tai myyjä ei halua kohdetta itselleen takaisin. Velkoja, joka on myynyt irtaimen esineen osamaksukaupalla ja maksueriä on jäänyt suorittamatta, voi vaatia osamaksukaupan purkua. (Lindström 2005: 269.)

Osamaksutilityksen suorittaa ulosottomies. Velallisen kotipaikkakunnan tai esineen sijaintipaikkakunnan ulosottomiehelle lähetetään tilityshakemus, johon merkitään myyjän ja ostajan nimi, kotipaikka, ostajan osoite sekä pyyntö esineen takaisinotosta ja tilityksestä. Tilitystä ja esineen takaisinottoa voidaan

vaatia vain osamaksusopimuksen allekirjoittaneelta henkilöltä. Lisäksi myyjän tulee antaa tiedot suorittamatta olevan osamaksuhinnan määrästä, sopimuksen kohteesta ja sen sijainnista sekä liittää alkuperäinen osamaksusopimus ja sen jäljennös mukaan. Myyjä voi myös vaatia saatavalle korkoa sekä osamaksukauppalaain 3 pykälässä määriteltyjä kuluja. Erityisesti silloin kun kyseessä on vaikeasti arvioitava kohde, kannattaa velkojan esittää oma arvionsa sopimuksen kohteesta. Ulosottomies ottaa harkintansa mukaan huomioon hakemuksen liitteenä esitetyn perustellun arvion. (Lindström 2005: 269–270.)

Kuluttajakaupassa noudatetaan kuluttajansuojalain mukaisia tilityksen edellytyksiä. Kuluttajansuojalain 7 luvun 16 pykälän mukaan maksun tulee olla viivästynyt vähintään kuukauden ja se on edelleen maksamatta. Viivästyksen määrän tulee olla kertaluotossa vähintään 10 prosenttia tai, jos eriä on kertaluotossa useampi kuin yksi, vähintään viisi prosenttia luottohinnasta taikka käsittää luotonantajan koko jäännössaatavan. Elinkeinonharjoittajien välisessä kaupassa sovelletaan osamaksukauppalaain mukaisia edellytyksiä. Osamaksukauppalaain 2 pykälän mukaan maksamatta olevan erän on tullut ensinnäkin olla maksamatta vähintään 14 päivää erääntymispäivästä lukien ja edelleen maksamatta. Tämän erän tulee olla vähintään kymmenesosa alkuperäisestä kauppahinnasta ja kahden tai useamman erän ollessa kyseessä vähintään kahdeskymmenesosa alkuperäisestä osamaksukauppahinnasta tai maksamatta oleva osa sisältää koko myyjän jäännössaatavan. Kaikkien tilitysten edellytyksenä lisäksi on, että osamaksusopimus on tehty vahvistetulle lomakkeelle (Lindström 2005: 271).

Tilitystä ja esineen takaisinottoa voidaan lykätä, mikäli suorituksen viivästyminen on johtunut ostajan maksuvaikeuksista, joihin ostaja on joutunut ilman omaa syytään, esimerkiksi sairauden tai työttömyyden takia. Tilitystä voidaan lykätä myös, mikäli velallinen on halunnut lisää aikaa osamaksuvelan maksamista varten. Tilitykselle on myös esteitä. Ulosottomies ei saa antaa virka-apua myyjälle, jos osamaksukauppa on oikeustoimena pätemätön tai osamaksulla ostetussa esineessä on ollut ostettaessa virhe. Toisen esineen ainesosaksi liitettyyn esineeseen ei voida kohdistaa tilitystä. Myös ostajan, hänen puolisonsa ja lastensa välttämättömien pitovaatteiden takaisinottaminen on kiellettyä. (Lindström 2005: 272.)

Esineen takaisinoton tarkoituksena on omaisuuden saaminen pois velalliselta. Tavallisesti velallinen luovuttaa esineen vapaaehtoisesti sen jälkeen, kun sitä on häneltä pyydetty. Mikäli velallinen piilottelee osamaksuesinettä tai väittää sen olevan kadonnut, tuhoutunut tai varastettu, voidaan käyttää kaikkia normaaleja ulosoton pakkokeinoja omaisuuden löytämiseksi. Normaalisti takaisinotto ja tilitys hoidetaan samanaikaisesti, eikä pakkokeinoja ja erillistä takaisinottoa tarvita. (Lehtonen ym. 2001: 17:3.)

Ulosottomies ilmoittaa velkojalle ja velalliselle tilityksen ajan ja paikan. Tilityksestä laaditaan erillinen tilityspöytäkirja, joka on ulosotoperuste. Se voidaan toimittaa ulosottoon, mikäli pöytäkirjan velvoitteita ei vapaaehtoisesti noudateta. Pöytäkirjaan merkitään ostajan hyväksi esineen käypä myyntiarvo tilityshetkellä. Myyjän hyväksi merkitään erääntyneet maksamatta olevat erät tilityshetkellä, erääntymättömistä eristä niin suuri osa kuin käteishinta on osamaksuhinnasta, korko sekä muut osamaksukauppalaain 3 pykälän mukaiset kulut. Lisäksi kuluttajansuojalain 7 luvun 12 pykälän mukaan niistä maksueristä, jotka ovat erääntymättömiä tilityshetkellä, vähennetään käyttämättä jäävään luottoaikaan kohdistuva osa luottokustannuksista. Ulosottomies laskee osapuolten hyväksi tulevien määrien perusteella, kumman osapuolen on suoritettava toiselle tilityserotus. Yleensä osamaksulla myydyin esineen käypä arvo on tilityshetkellä laskenut esineen myyntihetken arvosta, joten tilityserotus tulee myyjän hyväksi ja ostajan on maksettava tämä erotus myyjälle. Tilityksen jälkeen osamaksuesine luovutetaan velkojalle. Ostajalla on kuitenkin osamaksukauppalaain 5 pykälän mukaan oikeus lunastaa esine 14 päivän kuluessa esineen takaisinotosta, mikäli hän suorittaa myyjälle tilityksessä esineelle arvioidun arvon sekä erotuksen, joka olisi tullut myyjän hyväksi. (Lindström 2005: 272–274.)

Velallinen ja velkoja voivat myös sopia tilityksestä keskenään. Velallisen tulee tällöin luovuttaa sopimuksen kohde velkojalle välittömästi tilityshetkellä. Osapuolten tulisi olla yksimielisiä sopimuksen kohteen arvosta ja muista tilitysasiakirjan ehdoista, jotta sopimuksen tekeminen olisi kannattavaa. Tällainen sopimus ei ole suoraan ulosottokelpoinen, vaan se pitää vahvistaa haastemenettelyssä. (Lindström 2005: 274.)

5. ULOSOTTO

5.1. Ulosoton hakeminen ja vireilletulo

Ulosotto on ensisijaisesti yksityisoikeudellisten velvoitteiden täytäntöönpanoa. Yleensä täytäntöön pantavat yksityisoikeudelliset velvoitteet ovat maksuvelvoitteita. Ulosoton käynnistymisen edellytyksenä on, että ulosoton hakijalla on ulosottolaissa tarkoitettu ulosottoperuste, jossa vastaajalle on asetettu ulosottolain soveltamisalaan kuuluva velvoite tai määrätty turvaamistoimi (UL 2:1.1). Ulosottoperusteessa nimetyn velvoitetun tulee olla sama henkilö, jota vastaan ulosottoa haetaan. Tämän johdosta esimerkiksi päävelallista vastaan saatu maksutuomio ei oikeuta ulosottoon takaajaa vastaan. Ulosottoperuste voi kuitenkin poikkeustapauksessa oikeuttaa ulosottoon muutakin henkilöä vastaan. Lisäksi ulosoton käynnistymiseksi edellytetään, että ulosottoperusteessa asetetun velvoitteen tulee olla niin selvä ja täsmällinen, että ulosottomies pystyy sen täytäntöönpanemaan. (Linna & Leppänen 2003: 64–65, 75.)

Ulosottoperusteita ovat ulosottolain 2 luvun 2 pykälän mukaan muun muassa tuomiot, turvaamistoimipäätökset, välitystuomiot ja osamaksukauppaa koskevat ulosottomiehen tilityspöytäkirjat. Tuomioistuimen riita- tai rikosasiassa antama tuomio on tärkein ulosottoperustetyyppi (Linna ym. 2003: 79). Ulosottolain 2 luvun 3 pykälän mukaan lainvoimainen tuomio pannaan ulosotossa loppuun saakka täytäntöön ilman ehtoja. Pääsääntönä on, että tuomio on täytäntöönpanokelpoinen ilman lain voimaakin. Lainvoimaa vailla oleva käräjäoikeuden maksutuomio voidaan panna täytäntöön, paitsi jos velallinen asettaa vakuuden (UL 2:5). Lainvoimaa vailla oleva yksipuolinen tuomio sekä lainvoimaa vailla oleva hovioikeuden tuomio pannaan täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio (UL 2:9 ja UL 2:10).

Jos ulosottoperusteena oleva tuomio ei ole lainvoimainen ja se kumotaan kokonaan muutoksenhakutuomioistuimen tuomiolla, päättyy alkuperäisen tuomion täytäntöönpanokelpoisuus ja vireillä olo heti. Tällöin ulosottomiehen tulee keskeyttää täytäntöönpano ja peruuttaa jo suoritettut täytäntöönpanotoimet. Käytännössä täytäntöönpanon peruuttaminen edellyttää vastaajan pyyntöä, koska ulosottomies ei pysty seuraamaan muutoksenhakua. Jos tuomiota vain muutetaan ulosoton hakijan vahingoksi, mutta ei kumota

kokonaan, tuomio säilyy muilta osin täytäntöönpanokelpoisena. Ulosottoasia pysyy vireillä, mutta ulosottoperusteeksi tulee myös muutoksenhakutuomioistuimen tuomio. (Linna ym. 2003: 134–135.)

Ulosottoasia tulee vireille ulosottomiehelle toimitettavalla hakemuksella. Ulosoton hakeminen tarkoittaa täytäntöönpanovaateen esittämistä valtion ulosottolaitokselle. Ulosottoa on mahdollista hakea kolmella eri tavalla: kirjallisella hakemuksella, sähköisellä viestillä tai ulosoton valtakunnalliseen tietojärjestelmään toimitettavalla sähköisellä viestillä (UL 3:1). Kirjallinen hakemus tulee toimittaa vastaajan asuin- tai kotipaikan ulosottomiehelle tai muulle paikalliselle ulosottoviranomaiselle. Mikäli hakemukseen on liitettävä alkuperäisiä asiakirjoja, kuten juokseva velkakirja, on kirjallinen hakemus hyvä vireillepanotapa. Hakemus kirjataan tietojärjestelmään heti saavuttuaan ja tarvittaessa ohjataan viran puolesta siihen piiriin, jossa asia käsitellään. Mikäli asia käsitellään muualla kuin siellä, minne hakija on hakemuksensa toimittanut, lähetetään hänelle vireilletuloilmoitus (UL 3:33). Sähköisellä viestillä tarkoitetaan ulosottolaissa telekopiota, sähköistä lomaketta ja sähköpostia. Sähköinen hakemus on hyvä vireillepanotapa erityisesti uusintahakemuksille tuomion perusteella, mikäli asiaan ei liity juoksevaa velkakirjaa. Ulosoton valtakunnalliseen tietojärjestelmään toimitettavalla sähköisellä viestillä on mahdollista hakea ulosottoa, mikäli hakija on saanut siihen luvan oikeusministeriöltä. Tämä vireilletulotapa on tarkoitettu merkittävillä hakijoilla, joilla on paljon ulosottoasioita tai kyseessä on paikallisesti muuten merkittävä hakija. (Linna ym. 2003: 206–209, 211.)

Ulosottolain 3 luvun 2 pykälän mukaan ulosottohakemuksen tulee sisältää ainakin tiedot hakijasta, hänen asiamiehestään ja vastaajasta; saatavasta ja ulosottoperusteesta sekä samanaikaisesta ulosotosta. Hakijasta on vähintään kerrottava nimi, henkilötunnus tai yritys- ja yhteisötunnus, tiedoksianto-osoite, puhelinnumero ja tilitysosoite. Tilitysosoitteen ilmoittaminen on tärkeää maksuvelvoitteen täytäntöönpanossa. Hakijan käyttäessä asiamiestä tulee ilmoittaa asiamiehen nimi, osoite ja puhelinnumero. Mikäli asiamiehellä on oikeus nostaa varoja tai ottaa omaisuutta haltuunsa, tulee ilmoittaa lisäksi asiamiehen henkilötunnus tai yritys- ja yhteisötunnus. Vastaajasta tulee ilmoittaa nimi ja hakijan tiedossa oleva vastaajan henkilötunnus tai yritys- ja yhteisötunnus, osoite sekä puhelinnumero. Maksuvelvoitteen täytäntöönpanossa on hakijan ilmoitettava saatavan määrä. Lisäksi on

ilmoitettava ulosottoperusteen antamisen tai edellisen ulosottokerran jälkeisten lyhennysten määrät ja ajankohdat, jotta ulosottomies voi laskea saatavalle viivästyskoron. Hakijan ei siis itse tarvitse laskea viivästyskorkoa, vaan ulosottomies laskee perittävälle saatavalle viivästyskoron viran puolesta (HE 216/2001 vp: 93). Mikäli ulosottoperustetta ei tarvitse liittää hakemukseen tai se toimitetaan jälkikäteen, tulee ulosottohakemuksessa ilmoittaa ulosottoperusteen tunnistetiedot.

Hakija voi rajoittaa hakemuksensa osaan saatavansa määrästä. Hakija voi myös rajoittaa hakemuksensa koskemaan vain yhtä yhteisvastuullista velallista tai osaa heistä. Hakijalla on myös mahdollisuus vaatia samanaikaista ulosottoa kaikkia yhteisvastuullisia velallisia vastaan. Jottei velallisilta yhteensä perittävä määrä ylittäisi hakijan saatavaa, on jo hakemuksessa annettava tarpeelliset tiedot perinnän koordinoitua varten. Tällaisia tietoja ovat toisen asian vastaavan avustavan ulosottomiehen nimi, asian käsittelypaikka ja velallisen nimi. Mikäli hakemuksessa ilmenee puutteita, sitä ei puutteiden vuoksi jätetä tutkimatta, vaan tarvittaessa käytetään hakemuksen täydentämismenettelyä (UL 3:4). Jos jokin hakemuksessa ilmoitettu tieto muuttuu, tulee hakijan ilmoittaa siitä viipymättä ulosottomiehelle (UL 3:3). Laissa on nimenomaisesti mainittu, että hakijan on ilmoitettava ulosottomiehelle maksusuoritukset, jotka hän on saanut muutoin kuin ulosoton kautta. Ilmoittamisvelvollisuuden laiminlyönti saattaa johtaa ulosoton keskeyttämiseen tai peruuttamiseen. Ohimaksujen ilmoittamisvelvollisuudella pyritään ehkäisemään liikaperintä. Myös koronlaskun oikeellisuus edellyttää ohimaksujen tarkkojen päivämäärien tuntemista. (HE 216/2001 vp: 93–95.)

Ulosottohakemukseen tulee liittää ulosottoperuste alkuperäisenä tai viranomaisen antamana jäljennöksenä, mikäli hakija on saanut jäljennöksen toimituskirjana (UL 3:5). Ulosottohakemukseen on lisäksi liitettävä juokseva velkakirja, vekseli tai shekki (UL 3:6). Sähköisessä muodossa lähetettyyn hakemukseen liitetään saamistodistus kuten ulosottoperusteen tapauksessa (UL 3:7). Ulosottoperusteen puuttuessa hakemuksesta noudatetaan hakemuksen täydennysmenettelyä. Mikäli ulosottohakemus on tehty sähköisessä muodossa, mutta siihen tulee silti liittää ulosottoperuste, voidaan kirjallinen ulosottoperuste liittää hakemukseen jälkikäteen. Ulosottoperuste on tällöin liitettävä hakemukseen kolmen viikon määräajassa asian vireilletulosta. Mikäli ulosottoperustetta ei toimiteta määräajassa, katsotaan, ettei asia ole alun

alkaenkaan tullut vireille vireilletulon edellytysten puuttumisen vuoksi. Tällöin ei myöskään saatavan vanhentuminen keskeydy. Mikäli asiakirjat saapuvat myöhässä, mutta ennen kuin muut hakemusasiakirjat on ehditty palauttaa hakijalle, ulosottoasia tulee vireille puuttuvien asiakirjojen saapuessa. (HE 216/2001 vp: 98–99.)

Ulosottoperusteasiakirjana oleva tuomio voidaan korvata ilmoittamalla ulosottoperusteen tunniste- tai sisältötiedot, mikäli ulosottohakemus tehdään ulosoton valtakunnalliseen tietojärjestelmään toimitettavalla sähköisellä viestillä ja hakijan oikeusministeriöstä saamassa luvassa tämä toimintatapa sallitaan. Mikäli ulosottoasia on ollut aikaisemmin vireillä saman tuomion tai turvaamistoimipäätöksen perusteella taikka kyseessä on tuomiorekisteriin merkitty tuomio tai turvaamistoimipäätös, ei ulosottoperustetta tarvitse liittää hakemukseen. Tällöin pelkkä tunnistetietojen ilmoittaminen riittää. Sähköinen riita-asioiden tuomiorekisteri on vielä toistaiseksi kehitteillä. Tulevaisuudessa ulosottomies voisi noutaa ulosottoperusteen tuomiorekisteristä, eikä hakemukseen tarvitsisi enää liittää ulosottoperusteena olevaa tuomiota. (HE 216/2001 vp: 95–96.)

Hakemuksen teon jälkeen selvitetään vireilletulon edellytykset. Asiassa tulee olla oikea hakija, oikea vastaaja, täytäntöönpanokelpoinen ulosottoperuste sekä ulosottoperusteessa todettu aineellinen oikeus, joka ei ole lakannut. Vireilläolon jatkumiseen pätevät samat edellytykset. Muut edellytykset ulosottomies tarkistaa viran puolesta, mutta täytäntöönpanotavan oikeuden lakkaaminen muusta syystä kuin vanhentumisen johdosta, jää yleensä väitteen varaan. Lisäksi voi vireilletulo estyä tai vireilläolo lakata, mikäli vireillä on tai vireille tulee yleistäytäntöönpano. Yleistäytäntöönpanomenettelyitä ovat yksityishenkilön velkajärjestely, velkasaneeraus ja konkurssi. Erillistäytäntöönpanoa oleva ulosotto ei voi tällöin käynnistyä tai jatkua. Kyseessä on laissa säädetty ulosoton este, joten se tulee ottaa huomioon viran puolesta. Lisäksi samaa vastaajaa kohtaan ei voi aloittaa uutta samaa velvoitetta koskevaa ulosottoasian vireillepanoa. Jos ulosottomies toteaa vireilletulon edellytyksen puuttuvan, hän tekee siitä päätöksen. Ulosottomiehen vireilletulon hylkäävä tai hyväksyvä päätös on valituskelpoinen. (Linna ym. 2003: 237–238, 249, 252.)

Ulosottolain 3 luvun 33 pykälän mukaan vastaajalle on annettava viipymättä vireilletuloilmoitus sen jälkeen, kun hakemus on saapunut vastaavalle ulosottomiehelle. Hakijalle vireilletuloilmoitus annetaan vain käsittelypiirin ilmoittamista edellyttävissä tapauksissa. Vireilletuloilmoitukseen merkitään asian vireilletulopäivä sekä tarpeelliset asianhallintatiedot. Jos vastaajan olinpaikka on tuntematon tai on aihetta olettaa ilmoituksen tuntuvasti vaikeuttavan täytäntöönpanoa, ei vireilletuloilmoitusta tarvitse antaa. Ilman vireilletuloilmoituksen tai ulosmittauksen ennakoilmoituksen antamista voidaan ulosmittaus toimittaa velallisen läsnä ollessa. Näin turvataan ulosmittauksen nopeus (Linna ym. 2003: 396).

Ulosottoasian vireilletulo synnyttää ulosottomiehelle toimivallan. Ulosottomiehellä ei ole toimivaltaa ryhtyä täytäntöönpanotoimiin tai tietojen hankkimiseen ennen asian vireilletuloa. Toimivalta loppuu vireilläolon päättymiseen, paitsi passiivirekisteriin merkittyjen saatavien osalta. Asian vireilletulo johtaa vastaavan ulosottomiehen määräytymiseen ja hänen yksinomaisen toimivaltansa syntymiseen. Toinen ulosottoasian vireilletulon oikeusvaikutus on saatavan vanhentumisajan katkeaminen. Saatavan vanhentuminen katkeaa heti, kun hakemus saapuu jollekin paikalliselle ulosottoviranomaiselle. Uusi vanhentumisaika alkaa ulosottoasian käsittelyn päättymisestä. Mikäli velkoja peruuttaa hakemuksensa tai asian käsittely päättyy muusta syystä ilman, että tiedoksianto tai muu lain edellyttämä ilmoitus velkojan vaatimuksesta on toimitettu velalliselle, vanhentuminen ei katkea. Tällöin velka ei kuitenkaan voi vanhentua, ennen kuin on kulunut vuosi menettelyn päättymisestä. (Linna ym. 2003: 256–258, 260.)

5.2. Suppea ulosotto

Pieniä saatavia ei ole tarkoituksenmukaista periä yhtä perusteellisessa menettelyssä kuin suuria saatavia. Sen vuoksi velkojalla on mahdollisuus valita joko normaali ulosotto tai suppea ulosotto. Suppealla ulosotolla tarkoitetaan rekisteriselvityksiin perustuvaa ulosmittausta. Suppeassa ulosotossa menettely on rajoitettua niin ulosmittauskohteen kuin etsimistöimienkin osalta. Velallisen varat selvitetään ainoastaan rekisteristä, ja tällöin velkojen maksuun etsitään vain käteistä rahaa eli omaisuutta, jota ei tarvitse realisoida. Suppea ulosottomenettely on nopeampi, halvempi ja omaisuuden etsiskelyn osalta

pinnallisempi kuin normaalimenettely. Suppeaan ulosottoon tyytyminen ei tarkoita saatavasta luopumista vaan nopean ja tilannekohtaisesti tarkoituksenmukaisen perintätavan valitsemista. (Linna ym. 2003: 7–8, 220, 501.)

Suppeaa ulosottoa on nimenomaisesti pyydettävä ulosottohakemuksessa. Mikäli hakemuksessa ei sitä nimenomaisesti pyydetä, velkojan katsotaan hakevan normaalia ulosottoa. Hakemuksen saavuttua vastaavalle ulosottomiehelle annetaan velalliselle vireilletuloilmoitus, johon merkitään muun muassa maksukehotus ja yhteydenottokehotus (UL 3:33.1). Suppeassa ulosotossakin on siis tärkeää selvittää velallisen olinpaikka normaaliin tapaan, jotta vireilletuloilmoitus saadaan lähetettyä. Suppean ulosottoasian vireilletulolla ovat samat oikeusvaikutukset kuin tavallisella asialla (UL 3:106).

Rekisterikyselyjen perusteella selvinneen varallisuuden ulosmittaus toimitetaan, mikäli maksukehotuksella ei ole saatu suoritusta eräpäivään mennessä. Suppean ulosoton kohteena ovat palkka, eläke, elinkeinotulo, rahamääräinen toimeentuloetus ja veronpalautus sekä ulosottomiehen tiedossa oleva muu omaisuus tai saatava, jota ei tarvitse muuttaa rahaksi (UMenA 7.1 §). Ulosottomies etsii tuloja ja omaisuutta ulosottorekisteristä sekä teknisen käyttöyhteyden avulla veroviranomaisten, työviranomaisten, Kansaneläkelaitoksen ja Eläketurvakeskuksen tietojärjestelmistä (UMenA 7.2 §). Muuta omaisuuden selvittelyä ei suppeaan menettelyyn kuulu. Mikäli kuitenkin muussa asiassa löytyy kiinteää omaisuutta, velkojalta tiedustellaan halukkuutta siirtyä normaaliin ulosottomenettelyyn. Edellytyksenä kuitenkin on, että suppean ulosoton saatava kertyisi kokonaan tai sille kertyisi etuoikeussäännökset huomioon ottaen yli 1000 euroa (UMenA 8 §). Yleensä hakija haluaa siirtyä tavalliseen menettelyyn. Hakijan halukkuutta saattaa kuitenkin heikentää esimerkiksi ulosmitatun omaisuuden riittäisyys (Linna ym. 2003: 504). Hakija voi myös peruuttaa suppeaa ulosottoa koskevan pyynnön asian vireilläoloaikana, jolloin kaikkea ulosmittauskelpoista omaisuutta ryhdytään etsimään kuten normaalissa ulosottoasiassa (UL 3:105.1). Saatavaa on mahdollista periä ulosotossa myös uudelleen.

Suppean ulosoton käytölle on rajoituksia. Suppeaa ulosottoa ei voida käyttää, kun samasta velasta vastaa usea velallinen. Tällöin suppea ulosotto pitkälle automatisoituna menettelynä voisi johtaa liikaperintään. Jos yhteisvastuullisista

velallisista vain yhtä vastaan käynnistetään ulosotto, tätä ongelmaa ei synny ja suppea ulosotto on mahdollinen (Linna ym. 2003: 502). Ulosottolain 3 luvun 106 pykälän mukaan suppean ulosoton päätteeksi ei anneta varattomuusestetodistusta vaan estetodistus, jonka mukaan velalliselta ei löytynyt tarpeeksi suppean ulosoton kohteeksi kelpaavaa omaisuutta. Velallista ei siis todeta varattomaksi, mutta suppean ulosoton este merkitään luottotietorekisteriin. Luottotietorekisterimerkintä poistetaan, mikäli velallinen maksaa suppean ulosoton esteeseen perustuvan velan (UL 1:32.2). Koska myös suppeassa ulosotossa pyritään selvittämään velallisen olinpaikka, voidaan myös tuntemattomuusesteestä antaa todistus. Lisäksi passiivirekisteröinti ja takaisinsaantikanne on poissuljettu suppeassa ulosotossa.

5.3. Ulosmittausmenettely

5.3.1. Ulosmittausmenettelyn käynnistyminen

Ulosmittausmenettelyn päävaiheita ovat saapuneen ulosmittaushakemuksen tarkastus, velallisen kanssa neuvottelemine, ulosmittaustoimitus, rahaksimuutto ja tilitys hakijalle. Menettelyn eteneminen vaihtelee tapauskohtaisesti, esimerkiksi jos ulosmitatuksi saadaan tarpeeksi rahaa, jää rahaksimuutto kokonaan pois tai jos ulosmittaustoimituksessa todetaan velallinen varattomaksi, päättyy ulosotto varattomuusesteeseen. (Koulu, Havansi, Lindfors & Niemi-Kiesiläinen 2005: 470.)

Ulosottotoimenpiteet käynnistyvät maksukehotuksella. Kun ulosottohakemus on saapunut vastaavalle ulosottomiehelle, hän lähettää velalliselle vireilletuloilmoituksen, johon on merkitty muun muassa vireilletulopäivä, vastaavan ulosottomiehen tiedot, maksukehotus ja yhteydenottokehotus (UL 3:33). Ulosoton maksukehotus on velalliselle viimeinen tilaisuus maksaa velkansa ilman haitallisia lisäseuraamuksia. Velallisten omista suorituksista kertyykin suuri osa ulosottolaitoksen perimästä rahamäärästä. Maksukehotukseen sisältyy vielä yhteydenottokehotus sen varalta, ettei velallinen pysty määrääjassa maksamaan koko velkaansa. (HE 13/2005 vp: 38.)

Maksukehotuksessa velalle asetetaan maksupäivä (UL 4:5). Ennen maksuajan päättymistä ulosottomies ei voi tehdä ulosmittaustoimenpiteitä, lukuun

ottamatta veronpalautuksen ulosmittausta ja väliaikaistoimea. Mikäli velallisen olinpaikka tai osoite on tuntematon taikka maksukehotuksen lähettäminen vaarantaisi täytäntöönpanon onnistumisen, maksukehotusta ei lähetetä. Maksuaika on yleensä keskimäärin kaksi viikkoa. Ulosottolain 4 luvun 6 pykälän mukaan ulosottomies voi antaa velalliselle maksuaikaa enintään kolme kuukautta yli maksukehotuksessa mainitun määräpäivän. Maksuaikaa voidaan antaa velallisen pyynnöstä, mikäli hän esittää erityisen syyn ja todennäköisesti maksaa saatavan maksuajan puitteissa. Erityinen syy voi olla esimerkiksi työttömyys tai sairaus. Maksuaikaa voidaan antaa korkeintaan kuusi kuukautta hakijan suostumuksella. Tällöin turvaavan ulosmittauksen suorittaminen on mahdollista, mikäli velallisen ulosmittauskelpoisen omaisuuden säilyminen on epävarmaa. Mikäli velkaa ei makseta sovitusti, voidaan turvaavalla ulosmittauksella ulosmitattu omaisuus myydä. Käytännössä velallinen saa maksuaikaa myös ulosmittauksen toimittamisen jälkeen, jos omaisuus edellyttää erillistä realisointia. (Töyrylä 2006: 27–28.)

Jos velallinen ei halua tai pysty maksamaan velkaansa, toimitetaan ulosmittaus. Tavoitteena on saada ulosmitatuksi koko saatavan korkoineen, ulosottomaksuineen ja täytäntöönpanokuluineen kattava määrä. Ulosmitattava määrä perustuu aina arvioon, koska kaikki täytäntöönpanosta mahdollisesti aiheutuvat kulut eivät ole vielä ulosmittaushetkellä tiedossa. Selvästi liian suuren määrän ulosmittaus on kuitenkin kiellettyä. (Töyrylä 2006: 29.)

5.3.2. Ulosmittauksen kohde ja järjestys

Pääsääntönä on, että kaikki velallisen varallisuusarvoa omaava ja luovutuskelpoinen omaisuus on ulosmitattavissa. Ensinnäkin omaisuudella tulee olla arvoa ja sen tulee olla realisoitavissa. Tärkeää on myös muistaa, että ulosmitata ei saa muuta kuin velalliselle kuuluvaa omaisuutta. Ainoastaan yksittäisiä esineitä ja oikeuksia voi ulosmitata. Velallisen koko omaisuutta ei voi julistaa ulosmitatuksi, eikä omaisuuskokonaisuutta voi pirstoa tehden velalliselle jäävästä omaisuudesta hyödytöntä tai arvotonta. Esineet, oikeudet tai muut ulosmittauksen kohteet tulee yksilöidä, luetteloida ja arvioida ulosmittauksen yhteydessä. (Töyrylä 2006: 30.)

Ulosmittauskielloilla taataan velalliselle tietty vähimmäisturva. Ulosottolain 4 luvun 16 pykälässä kielletään turha ulosmittaus. Tällä tarkoitetaan sitä, että

sellaista omaisuutta, josta hakijan saatavalle kertyisi olosuhteet huomioon ottaen vain vähäisenä pidettävä määrä, ei tule ulosmitata. Tapauskohtaisesti arvioidaan, onko kertymää pidettävä vähäisenä. Turhan ulosmittauksen kielto on voimassa omaisuuden realisointiin asti (HE 13/2005 vp: 51). Ulosmittaus voidaan vielä peruuttaa, mikäli se havaitaan turhaksi omaisuutta myytäessä. Lisäksi ulosottolain 4 luvun 19 pykälässä on lueteltu yksityiskohtaisia ulosmittauskieltoja, esimerkiksi korvaus kivusta ja särystä kuuluu ulosmittauskieltojen piiriin. Ulosmittauskiellot ovat voimassa kaksi vuotta varojen haltuun saamisesta. Kielto poistuu tänä voimassaoloaikana, mikäli varat sekoittuvat velallisen muihin varoihin (UL 4:20).

Velallisella on lisäksi oikeus erottaa ulosoton ulkopuolelle tiettyä hänelle tärkeää omaisuutta. Erottamisetu koskee yleensä sellaista luonnollisen henkilön omaisuutta, jolla ei edes ole kovin paljon arvoa ulosmitattuna ja realisoituna. Ulosottomies ottaa erottamisedun huomioon viranpuolesta, mutta velallinen voi myös esittää vaatimuksen tietyn omaisuuden lukemisesta erottamisedun piiriin. Erottamisedun edelle menevät kuitenkin pantti- ja pidättämisoikeudet. Erottamisetu koskee ulosottolain 4 luvun 21 pykälän mukaan muun muassa velallisen ja hänen perheensä käytössä olevaa tavanomaista koti-irtaimistoa, kohtuullisen tarpeen mukaisia henkilökohtaisia esineitä ja velalliselle tarpeellisia työvälineitä sekä velallisen tai hänen perheenjäsenensä tarvitsemia koulu- ja opiskelutarvikkeita. (Töyrylä 2006: 36.)

Ulosottolain 4 luvun 24 pykälässä on säädetty ulosmittausjärjestyksestä. Ensimmäisenä tulee ulosmitata raha tai rahasaatava taikka palkka, eläke tai muu toistuvaistulo. Rahavarat ovat nopea ja yksinkertainen ulosmittauskohde, koska ne voidaan tilittää velkojalle ilman erillisiä realisointitoimenpiteitä. Ulosmittaus saattaa kuitenkin kestää ainakin suurempien saatavien osalta pitkään, mikäli velallisella ei toistuvaistulon lisäksi ole muuta omaisuutta. Toisena ulosmitataan muu irtain omaisuus ja vasta sen jälkeen kiinteä omaisuus. Irtaimesta omaisuudesta ulosmittauskohteita ovat muun muassa autot, veneet, koneet, laitteet, taide-esineet, arvo-osuudet ja osakkeet. Ulosmitattavaa kiinteää omaisuutta ovat esimerkiksi kesämökkikiinteistö ja metsätila. Viimeisenä ulosmitataan sellainen omaisuus, jota velallinen tarvitsee vakituiseksi asunnokseen tai välttämättömä toimeentuloa varten, sekä välttämättömät tuotantovälineet velallisen liike- tai elinkeinotoiminnan jatkamiseksi. Ulosottolain 4 luvun 25 pykälän mukaan ulosmittausjärjestyksestä

voidaan kuitenkin poiketa, mikäli asianosaiset niin sopivat, siten vältetään riitaisen omaisuuden ulosmittaaminen tai ulosmittaus sivullisen vahingoksi taikka omaisuus on jo aiemmin ulosmitattu. Järjestyksestä poikkeaminen on mahdollista myös, mikäli tietyn omaisuuden rahaksi muuttaminen on vaikeaa tai kertymä on todennäköisesti huono, taikka velallinen osoittaa ulosmitattavaksi omaisuutta, eikä se ole vastoin muita säännöksiä. (Töyrylä 2006: 39.)

5.3.3. Ulosmitattavan omaisuuden etsiminen

Ulosmittauksen kohteen valinnassa ei tavallisesti aiheuta ongelmia valintojen tekeminen ulosmittauskelpoisista vaihtoehdoista, vaan ylipäänsä ulosmittauskelpoisen omaisuuden tai tulon löytäminen. Ulosmitattavaa omaisuutta voidaan periaatteessa etsiä hyvin vapaasti. Laissa on määritelty tietyt säännöt sallitusta menettelystä ongelmallisia rajatapauksia varten, esimerkiksi velallisen koti on asetettu erityisasemaan omaisuuden etsinnässä. Ulosottolain mukaan ulosottomiehellä on toimivalta etsiä velalliselle kuuluvaa omaisuutta, selvitysaineistoa sekä velallista itseään. Nykyään ulosotossa on keskeisintä tietojen hankkiminen. Omaisuuden etsimisen yleissäännön mukaan ulosottomiehen tulee etsiä velalliselle kuuluvaa omaisuutta olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa tavoitteenaan saada suoritus hakijalle. (Koulu ym. 2005: 499; Lehtonen ym. 2001: 15:27; Linna ym. 2003: 431, 433.)

Valtioneuvoston asetuksessa ulosottomenettelystä (3.7.2003/680) säädetään omaisuuden etsinnän vähimmäistoimista. Asetuksen 2 luvun 5 pykälän mukaan etsintä aloitetaan ulosottorekisteristä. Jos ulosottorekisteristä ei löydy vastaajan tietoja tai ne eivät ole ajan tasalla, ulosottomies selvittää teknisen käyttöyhteyden avulla vastaajan olinpaikkaa ja omaisuutta koskevia tietoja väestötietojärjestelmästä sekä veroviranomaisten, työviranomaisten, Kansaneläkelaitoksen ja Eläketurvakeskuksen tietojärjestelmistä. Näiden tietojen perusteella jatketaan vastaajan olinpaikan ja omaisuuden etsintää, mikäli siihen olosuhteet huomioon ottaen on tarvetta. Etsintää jatketaan tällöin osoite- ja puhelintietojen selvittämällä, yhteydenotolla, tapaamisella, ulosottoselvityksellä sekä muihin tietojärjestelmiin merkittyjen tietojen etsimisellä. Myös muita tiedusteluja ja selvityksiä voidaan tehdä.

Tietojenantovelvollisia ovat velallinen ja hänen edustajansa, laissa säädetyssä suhteessa velalliseen oleva sivullinen sekä toinen viranomainen. Myös hakijalta on mahdollista saada tietoja. Yleensä ensisijainen tietolähde on velallinen. Velalliselta ja hänen edustajaltaan voidaan pyytää tietoja vapaamuotoisesti tai erityisessä ulosottoselvitysmenettelyssä. Oma-aloitteisesti velallinen ei kuitenkaan ole velvollinen antamaan tietoja. Velallisen tai hänen edustajansa tiedonantovelvollisuuden piiriin kuuluvat tiedot on lueteltu ulosottolain 3 luvun 52 pykälässä. Niitä ovat muun muassa henkilö- ja yhteystiedot, tiedot omaisuudesta ja muusta varallisuudesta, tuloista ja veloista sekä tiedot palkan tai muun toistuvaistulon määräytymisestä ja työpaikasta. (Linna ym. 2003: 446.)

Varallisuuden selvittämisessä pääpaino on vapaamuotoisilla tiedusteluilla. Mikäli saatava ei kerry täyteen määrään eikä velallisen todellista taloudellista tilannetta saada muutoin luotettavasti selville, toimitetaan ulosottoselvitys (UL 3:57). Ulosottoselvitystä ei voi toimittaa suppeassa ulosotossa. Ulosottoselvitys koskee kaikkia velallisen aktiivi- ja passiivitulossa olevia ulosottoasioita. Ulosottoselvityksen avulla voidaan saada selkeämpi kokonaiskuva velallisen varallisuusasemasta, siinä tapahtuneista muutoksista sekä perinnän tuloksettomuuden syistä. Ulosottomies harkitsee selvityksen tarpeellisuuden, mutta pääsääntöisesti lähdetään siitä, että selvitys tehdään vuoden välein. Velalliselle on annettava kutsu selvitykseen viimeistään kaksi päivää ennen selvitystä (UL 3:58). Ulosottomies voi velvoittaa velallisen saapumaan selvitystilaisuuteen sakon tai poliisinoudon uhalla. Ulosottomies esittää kysymyksiä velallisen varoista, veloista sekä tekemistään oikeustoimista ja muista taloudelliseen asemaan vaikuttavista seikoista ja kirjaa sitten velallisen vastaukset pöytäkirjaan. Ulosottomies voi myös velvoittaa antamaan vaaditut tiedot sakon uhalla. Kirjanpitovelvollisen velallisen on luovutettava ulosottomiehelle kirjanpitoaineisto sekä velallisen liike- tai ammattitoimintaan liittyvät sopimus ym. asiakirjat ja tallenteet, mikäli ulosottomies niitä vaatii ulosottoselvitystä varten (UL 3:62). Yksinkertaisessa asiassa selvitys voidaan toimittaa myös esimerkiksi puhelimitse. Tällaisen selvityksen lopputulos kirjataan erilliseen asiakirjaan tai tietojärjestelmään. (Koulu ym. 2005: 501; Töyrylä 2004: 51.)

5.3.4. Ulosmittausmenettelyn kulku

Ulosmittauksen kohde on yksilöitävä velalliselle annettavalla ennakkoilmoituksella. Ennakkoilmoitus sisältää muun muassa tiedot perittävästä velasta, avustavasta ulosottomiehestä ja ulosmittauksen ajankohdasta. Ennakkoilmoitusta ei tarvitse antaa, mikäli velallisen olinpaikka on tuntematon, on aihetta olettaa ilmoituksen tuntuvasti vaikeuttavan täytäntöönpanoa, ennakkoilmoitus on korvattu yleisellä ulosmittausvaroituksella vireilletuloilmoituksessa tai velallinen on läsnä ulosmittaustoimituksessa. Toistuvaistulon ulosmittauksessa on kuitenkin aina annettava ennakkoilmoitus. (Linna ym. 2003: 401–402.)

Velallisen omaisuus ulosmitataan ulosottomiehen tekemällä päätöksellä, jossa jokainen ulosmittausobjekti yksilöidään erikseen ja tarkasti. Yksilöinnin lisäksi ulosmitattava omaisuus arvioidaan esinekohtaisesti. Ainoastaan runsaslukuiset ja vähäarvoiset esineet arvioidaan kokonaisuutena. Ulosmitattavaa omaisuutta ei tarvitse edes nähdä, mutta se pitää voida yksilöidä. Ulosmittaus tulee voimaan velalliseen nähden heti. Velallinen ei saa ulosmittauksen jälkeen hävittää tai luovuttaa omaisuutta eikä muutenkaan määrätä siitä ilman ulosottomiehen lupaa. Ulosmittauksen jälkeen tulee varmistaa ulosmitatun omaisuuden säilyminen. (Töyrylä 2006: 42–43.)

Ulosmittausjärjestyksen mukaan ensin ulosmitataan rahasaatavat ja toistuvaistulot. Palkalla tarkoitetaan yleensä kaikkea työsuhteen perusteella maksettua palkkaa, palkkiota, luontaisetua tai muuta vastaavaa etuutta. Lisäksi ulosmittauksessa palkkaan rinnastetaan eläke, sairauspäiväraha ja muut palkan sijaan maksettavat korvaukset. Palkan nettomäärästä voidaan ulosmitata enintään kolmasosa. Palkasta ulosmitattava määrä lasketaan määrittämällä ensin velallisen tulojen yhteismäärä ja vähentämällä tästä summasta ennakonpidätys sekä pakolliset eläke- ja työttömyysvakuutusmaksut. Palkan ja muiden tulojen ulosmittaus tapahtuu käytännössä siten, että avustava ulosottomies antaa velallisen palkanmaksajalle maksukiellon. Palkanmaksajalle annetaan ohjeet ulosmitattavan määrän laskemiseksi sekä määräys maksaa ulosmitattu osuus ulosottomiehelle. Maksukieltoa rikkovalta voidaan ulosmitata tilittämättä jäänyt määrä. Maksukielto on voimassa siihen asti, kunnes ulosottomies sen peruuttaa. Mikäli velallinen työskentelee ilman palkkaa tai normaalia pienemmällä palkalla, voi ulosottomies velallista ja

työnantajaa kuultuaan päättää kohtuullisen palkan suuruudesta ja ulosmitata arvioidun palkan määrän samaan tapaan kuin normaalin palkankin. (Töyrylä 2006: 45, 49.)

Palkasta on aina jätettävä ulosmittaamatta niin sanottu suojaosuus. Poikkeuksena on epäsäännöllisin väliajoin tai esimerkiksi vain kerran maksettava palkka, johon ei suojaosuussäännöksiä sovelleta. Ulosottolain 4 luvun 48 pykälän mukaan suojaosuus on vuonna 2007 velallisen itsensä osalta 19,50 euroa päivässä ja kunkin hänen elatuksensa varassa olevan osalta seitsemän euroa päivässä. Suojaosuus tarkistetaan vuosittain oikeusministeriön asetuksella. Jos velallisen palkka on enintään kaksi kertaa hänelle lasketun suojaosuuden suuruinen, ulosmitataan 2/3 suojaosuuden ylittävästä tulon määrästä. Tätä kutsutaan tulorajaulosmittaukseksi. Jos tulot ovat yli kaksi kertaa suojaosuutta suuremmat mutta pienemmät kuin neljä kertaa suojaosuus, ulosmitataan kolmasosa nettotulosta. Palkan ollessa yli neljä kertaa suojaosuutta suurempi, ulosmitattava osuus kasvaa progressiivisesti tulojen kasvaessa ollen vähimmillään kolmasosa tuloista ja enimmillään puolet tuloista. Palkasta ulosmitattavaa määrää voidaan ulosottomiehen päätöksellä pienentää, mikäli velallisen maksukyky on olennaisesti heikentynyt sairauden, työttömyyden, velallisen maksaman elatusavun tai muun erityisen syyn vuoksi. Rajoitus voi olla voimassa toistaiseksi tai tietyn ajan. Ulosottolain 4 luvun 52 pykälää koskeva uudistus tuli voimaan vuoden 2007 alussa. Sen mukaan velallinen voi saada palkan ulosmittauksesta vapaakuukausia, mikäli palkan ulosmittaus on jatkunut ainakin lähes yhtäjaksoisesti vuoden. Edellytyksenä on lisäksi, että ulosmittaus on toimitettu tulorajaulosmittauksena, velallisen välttämättömät asumiskustannukset tai muut elinkustannukset ovat hänelle ulosmittauksen jäljelle jäävään määrään nähden korkeat taikka keskeyttämiseen on erityinen syy. Erityinen syy voi olla esimerkiksi velalliselle tai hänen perheelleen tärkeä kertahankinta (HE 13/2005 vp: 83). Velallisen on erikseen pyydettävä vapaakuukausia, paitsi kun kyseessä on tulorajaulosmittaus. (Töyrylä 2006: 45–47.)

Palkan ulosmittauksen vaihtoehtona on tehdä maksusuunnitelma. Tällöin velallinen saa itse lyhentää velkaansa ilman palkasta tapahtuvaa ulosmittausta. Menettely hyödyttää siten myös työnantajaa. Velallinen sitoutuu kirjallisessa maksusuunnitelmassa tilittämään ulosottomiehelle palkan ulosmittausta vastaavan määrän. Maksusuunnitelmassa ei ole kuitenkaan mahdollista sopia

palkan ulosmittauksen määrää pienemmästä summasta. Ulosottomiehen tulee vakuuttua siitä, että velallinen suorittaa velan ilman palkan ulosmittausta. Harkintaan vaikuttavat muun muassa velan määrä, työpaikan pysyvyys, velallisen luotettavuus ja muut vastaavat seikat. Maksusuunnitelman noudattamisen valvomiseksi tulee velallisen antaa vähintään kerran vuodessa selvitys tulojensa määrästä. Mikäli velallinen laiminlyö selvityksen esittämisen tai maksusuunnitelman noudattamisen, ulosottomies tekee päätöksen maksusuunnitelman raukeamisesta ja ulosottoa jatketaan palkan ulosmittaamisella. (Töyrylä 2006: 49.)

Myös velallinen ja velkoja voivat sopia keskenään velan maksusta eli tehdä maksusopimuksen. Maksusopimuksessa on mahdollista sopia ulosmitattavasta määrästä tai muista velkasuhteen ehdoista melko vapaasti. Myös esimerkiksi velan tai korkojen osittaisesta anteeksiannosta voidaan sopia. Maksusopimus voidaan ottaa myös ulosottomenettelyn pohjaksi, mikäli se on tarpeeksi selkeä ja se voidaan toteuttaa ulosottomenettelyssä. Maksusopimus toteutetaan joko toimittamalla palkan ulosmittaus sovitulla tavalla tai sopimalla velallisen itse suorittavan ulosottomiehelle lyhennykset maksusopimuksen edellyttämällä tavalla. Ulosottomies voi päättää sopimuksen raukeamisesta, mikäli velallinen laiminlyö maksusopimuksen noudattamisen. (Töyrylä 2006: 50.)

Toinen tärkeä ulosmittauksen kohde on veronpalautus. Sen ulosmittausta ei ole määrällisesti rajoitettu, vaan se voidaan ulosmitata kokonaisuudessaan. Velalliselle lähetetään ensin ennakoilmoitus veronpalautuksen ulosmittauksesta, jonka jälkeen ulosottomies lähettää verottajalle tiedot suoritetuista ulosmittauksista. Verottaja tilittää ulosottomiehelle ulosmitatut veronpalautukset silloin, kun ne muutoinkin maksetaan. Ennen tätä verottajalla on kuitenkin oikeus kuitata mahdolliset vastasaatavansa velalliselle tulevasta veronpalautuksesta. Myös elinkeinotulo voidaan ulosmitata. Elinkeinotulon ulosmittausta on rajoitettu, jotta yritystoiminnan jatkaminen olisi ulosotosta huolimatta edelleen mahdollista. Toistuvasta elinkeinotulosta voidaan ulosmitata enintään kuudesosa. Elinkeinotulon ulosmittauksessa noudatetaan soveltuvin osin palkan ulosmittauksen menettelysäännöksiä. (Lindström 2005: 311; Töyrylä 2006: 51.)

Mikäli rahavaroja ei ole, ulosmitataan muuta irtainta omaisuutta ja viimeiseksi kiinteää omaisuutta. Irtainta omaisuutta ulosmitattaessa ulosottomies ottaa

esineet haltuunsa tai merkitsee ne ulosmittausmerkinnöin. Omaisuuden säilytystapaan vaikuttavat hukkaamisvaara, säilytysmahdollisuudet ja usein erilaiset käytännön realiteetit. Kiinteän omaisuuden ulosmittaus merkitään kiinteistörekisteriin. Ulosottomiehen haltuun otetaan myös omaisuuteen liittyvät asiakirjat, kuten velallisen hallussa olevat panttikirjat. (Töyrylä 2006: 43.)

Ulosmitattu omaisuus muutetaan rahaksi myymällä omaisuus, jos velallinen ei muuten maksa velkojaan. Pääasiallinen omaisuuden realisointitapa on julkinen huutokauppa. Huutokaupalla saadaan yleensä myytyä nopeasti, pienin kustannuksin ja tavallisesti aivan markkinahintaan sellainen omaisuus, jolla on hyvä kysyntä. Hintataso riippuu luonnollisesti huutokauppaan saapuneen yleisön määrästä. Erikoislaatuisen tai muusta syystä hyvin vähän kiinnostusta herättävän omaisuuden realisointiin huutokauppa ei ole paras mahdollinen tapa. Vapaalla myynnillä omaisuus myydään ilman huutokauppaa. Vapaa myynti voi tapahtua periaatteessa millä tavoin tahansa. Tärkein toteutustapa on myynti tarjousten perusteella. Tämä tapa sopii esimerkiksi hyvin arvokkaan omaisuuden realisointiin. Vapaan myynnin edellytyksenä on, että velallinen, velkoja sekä kaikki muut, joiden oikeutta myynti mahdollisesti koskee, suostuvat siihen. Vapaan myynnin suorittajana voi olla myös joku muu kuin ulosottomies. Myynnin suorittajana on tällöin käytännössä asiantuntija, jonka suorittamana myynti on joko kertymän kannalta tai muusta syystä edullista. Tällaisia asiantuntijoita ovat esimerkiksi kiinteistönvälittäjä, asianajaja tai jopa velallinen itse. Ulosottomiehen tulee mahdollisuuksien mukaan valvoa menettelyä ja myös kertyneet varat tulee tilittää hänelle. Tärkeintä on, että omaisuus myydään kulloinkin tarkoituksenmukaisimmalla tavalla ja mahdollisimman hyvään hintaan. (Töyrylä 2006: 59–60.)

Kertyneistä varoista maksetaan ensin täytäntöönpanokulut. Seuraavaksi tilitetään loppuosa varoista velkojille maksunsaantijärjestystä käsittelevän lain mukaisesti. Saatava kohdennetaan ensin korolle, sitten pääomalle ja viimeiseksi kuluille. Kertyneet varat tilitetään vain vakuutta vastaan, mikäli ulosotto peruste on vailla lainvoimaa (UL 6:13). Pääsäännön mukaan kaikilla velkojilla on yhtäläinen oikeus saada maksu ulosotossa kertyneistä varoista. Poikkeuksena ovat pantti- ja pidätysoikeuden, elatusavun sekä kiinnityksen tuottamat etuoikeudet. Lisäksi velallisella on vapaaehtoisen maksun yhteydessä oikeus pyytää varojen kohdentamista haluamalleen saatavalle tietyin

rajoituksin. Mikäli rahavarat eivät riitä, jaetaan varat samaan etuoikeusryhmään kuuluvien kesken saatavien suuruuden mukaisessa suhteessa. (Lindström 2005: 313; Töyrylä 2006: 62.)

5.4. Ulosoton päättyminen

5.4.1. Lopputilitys

Merkittävin täytäntöönpanokelpoisuuden lakkaamistapa on rahavelan maksaminen tai muun velvoitteen täyttäminen. Kun ulosottomies tilittää kertyneet varat velkojalle ja näin suorittaa täytäntöönpanotoimet loppuun, päättyy maksuvelvoitetta koskeva täytäntöönpano. Tätä toimenpidettä kutsutaan lopputilitykseksi. Lopputilityksen ajankohtaa ei ole juurikaan säännelty. Tilitys voidaan suorittaa myös ennen edellisen vaiheen tai edellisten vaiheiden lainvoimaiseksi tulemistä, jollei toisin ole säädetty. (Linna ym. 2003: 144, 585)

Asian vireilläolo päättyy, vaikkei saatava olisikaan tullut kokonaan suoritetuksi. Jäljelle jääneen saatavan osalta voidaan kuitenkin tehdä uusia lopputilityksiä myöhemmissä ulosottoasioissa. Tilitys on ehdollinen, mikäli velkoja on saanut nostaa varat vain vakuutta vastaan. Tällöin asian vireilläolo päättyy vasta, kun oikeus nostettuihin varoihin on lopullisesti ratkaistu. Mikäli täyttä suoritusta ei ole kertynyt, annetaan lopputilityksen lisäksi tai sijasta estetodistus, ja ulosottoasian vireilläolo päättyy estetodistuksen antamispäivänä. (Linna ym. 2003: 583–584.)

5.4.2. Varattomuus- ja tuntemattomuudesta

Esteellä tarkoitetaan ulosotossa sitä, että ulosottoasia on hyväksytty vireille, mutta täytäntöönpanoa ei ole voitu suorittaa loppuun ainakaan kokonaan tuloksellisesti. Ulosotto päättyy varattomuusteeseen, kun saatavalle ei kerry täyttä suoritusta ulosotosta. Varattomuusestetodistuksen mukaan valtioneuvoston asetuksessa määritellyissä selvityksissä ei velallisella ole todettu olevan ulosmittauskelpoista varallisuutta. Ulosmittauskelpoisuuteen vaikuttavat esimerkiksi ulosmittauskiellot ja velallisen vähimmäisturvaan koskevat säännökset. Ennen estetodistuksen antamista ulosottomies suorittaa

tietyt vähimmäistoimet sekä tekee tarvittaessa jatkoselvityksen. Suppeassa ulosotossa annetaan erityinen suppean ulosoton varattomuusestetodistus (UL 3:106). Estetodistuksen mukaan velalliselta ei löytynyt tarpeeksi omaisuutta, joka voi olla suppean ulosoton kohteena. Mikäli velallisen olinpaikka on jäänyt tuntemattomaksi, on kyseessä tuntemattomuuseste. Ulosotossa tulee aina etsiä myös velallisen varallisuutta, joten pelkkää tuntemattomuusestettä ei anneta, vaan annetaan yhdistetty varattomuus- ja tuntemattomuusestetodistus. Myös suppeassa ulosotossa annetaan todistus tuntemattomuusesteestä. (Linna ym. 2003: 598–599, 601.)

Täytäntöönpano voi estyä myös muusta syystä kuin varattomuudesta ja tuntemattomuudesta. Muu estetodistus annetaan muun muassa, jos täytäntöön pantava velvoite on ulosottoasian vireilläoloaikana lakannut ulosottooperusteen kumoamisen, vanhentumisen, kuittauksen tai muun syyn vuoksi. Ulosotto päättyy muun estetodistuksen antamiseen myös, mikäli velka on suoritettu kokonaan suoraan velkojalle ulosoton aikana. Perintää kuitenkin jatketaan, mikäli velasta on suoritettu vain osa. Jos vireilletulo on estynyt tutkimatta jättämisen takia, asian käsittely raukeaa estetodistusta antamatta. Hakijan peruuttaessa hakemuksensa asian käsittely estyy hakijan pyynnöstä vireilletulon jälkeen, joten tällöin tulee antaa estetodistus. Estetodistus annetaan myös, mikäli yleistäytäntöönpanomenettely alkaa taikka hakija kieltäytyy asettamasta vaadittavaa hakijavakuutta tai antamasta kuluennakkoa. (Linna ym. 2003: 598, 602.)

Ulosoton vireilläolo päättyy estetodistuksen antamispäivänä. Estetodistukseen merkitään asiassa suoritettut keskeiset toimenpiteet ja ulosottomies allekirjoittaa sen (UL 3:97). Mikäli asiassa ei ole kertynyt lainkaan suorituksia, saatava merkitään estetodistukseen todistuksen antamispäivän mukaisine viivästyskorkeineen. Mikäli suorituksia on saatu ja kertyneestä osasta annetaan samalla lopputilitys, merkitään kertymättä jäänyt määrä korkeineen. Velkoja voi varattomuusesteen jälkeen lähettää saatavansa uudelleen ulosottoon. Varattomiksi tai varattomiksi ja tuntemattomiksi todetuista lähetetään tiedot luottotietorekisterin pitäjälle. Myös suppean ulosoton este merkitään luottotietorekisteriin, mutta erona normaaliin varattomuustietoon on se, että velallisen maksettua luottotietoihin merkityn velan on koko luottotietomerkintä poistettava. (Linna ym. 2003: 601–602.)

5.4.3. Passiivirekisteröinti

Kun normaali ulosottomenettely on päättynyt estetodistuksen antamiseen, voidaan velkojan pyynnöstä ulosotossa vireillä oleva asia merkitä ulosottorekisteriin passiivisaatavaksi. Tätä toimenpidettä kutsutaan passiivirekisteröinniksi. Passiivirekisteröinti on mahdollinen ainoastaan, kun normaali ulosotto on päättynyt estetodistukseen ja kyseessä on maksuvelvoitteen sisältävä ulosottoasia. Suppeassa ulosotossa passiivirekisteröinti ei ole mahdollinen. Passiivirekisteröintiä tulee pyytää joko ulosmittauspyynnössä tai täytäntöönpanon aikana. Täytäntöönpanon päätyttyä sitä ei voi enää pyytää. Palvelu on maksullinen, joten pienten saatavien tai jäännössaatavien rekisteröinti ei ole velkojalle kovin kannattavaa. Mikäli jäännössaatava on alle kymmenen euroa, ei saatavaa merkitä passiivirekisteriin, vaan toimitetaan lopputilitys. (Lindström 2005: 304; Linna ym. 2003: 605.)

Passiivirekisteröinnillä on tiettyjä seurauksia. Asia ei ole ulosotossa vireillä, joten passiivirekisteröinnin aikana saatavan vanhentumisaika kuluu normaalisti. Ulosotto ei myöskään etsi velallisen omaisuutta eikä selvitä velallisen olinpaikkaa passiivirekisterissä olevan velan perusteella, mutta jos velalliselle löytyy uutta varallisuutta, asia tulee uudelleen vireille ulosmittauksen tai väliaikaistoimen kautta. Velallisen veronpalautus ulosmitataan aina myös passiivirekisterissä olevan saatavan hyväksi, mikäli velkoja on ilmoittanut ulosmittauspyynnössään velallisen henkilötunnuksen. Passiiviperinnän aikana omaisuutta ei etsitä aktiivisesti, mutta ulosottomiehellä on oikeus toimia oma-aloitteisesti. Tavallisimmin uutta omaisuutta löytyy toisen ulosottoasian hoidon yhteydessä tehtävän selvityksen avulla. Uuden omaisuuden löytyminen voi perustua myös ulosottomiehen saamaan tietoon tai vihjeeseen. (Lindström 2005: 304; Töyrylä 2004: 61.)

Passiivirekisterin tiedot eivät ole samalla tavalla reaaliaikaisia kuin vireillä olevien asioiden rekisteritiedot. Tähän ei ole edes pyritty, sillä rekisteriin merkittäviä saatavia on paljon ja saatavien määrä vaihtelee osasuoritusten ja viivästyskoron kertymisen takia. Rekisteröinnin hakijan tulee pyydettäessä ilmoittaa ulosottomiehelle ajantasainen saatavan määrä. Hakija ei ole kuitenkaan velvollinen ilmoittamaan osasuorituksia, vaan ainoastaan saatavan tultua kokonaisuudessaan suoritetuksi on siitä ilmoitettava omasta aloitteesta ulosottomiehelle. (Linna ym. 2003: 604–605.)

Passiivirekisteröinti parantaa velkojan mahdollisuuksia pitää saatavansa ulosotossa pidempään. Passiivirekisterissä olevat velat ovat todellisuudessa varallisuuden selvitysprosessissa jatkuvasti mukana, vaikka omaisuuden etsiminen tapahtuukin aktiivisaatavan perusteella. Yksikin aktiivivelka takaa sen, että myös passiivisaatavat ovat aktiiviperinnässä mukana, sillä passiivi- ja aktiivisaatavat ovat samassa asemassa omaisuutta löydettyessä. Passiivirekisteröinti tehostaa myös ulosottoa. Hakijan ei tarvitse lähettää uusintahakemusta täytäntöönpanon epäonnistuttua, mikä vähentää edestakaista asiakirjaliikennettä velkojen ja ulosottolaitoksen välillä. (Töyrylä 2004: 61.)

Passiivirekisteröinti on voimassa kaksi vuotta. Rekisteröintiaika alkaa estetodistuksen päivämäärästä (UL 3:101.2). Passiivirekisteröinnin voimassaoloaika ei katkea, vaikka asialle tehtäisiinkin ulosmittaustoimenpiteitä. Velkojalle tilitetään passiivisaatavalle kertyneet osasaatavat, ja passiivisaatava siirtyy uudelleen passiivirekisteriin vielä jäljellä olevaksi rekisteröintiajaksi. Passiivirekisteristä poistetaan passiivisaatava vain, mikäli se on suoritettu kokonaisuudessaan. Velkoja voi myös halutessaan peruuttaa passiivirekisteröintipyynnön. Rekisteröinnin päättymisestä ilmoitetaan hakijalle automaattisesti. Rekisteröintiajan päätyttyä velkoja valvoo velallisen varallisuustilannetta normaalisti, ja hän voi myös tarvittaessa käynnistää normaalin tai suppean ulosoton. (Lindström 2005: 304; Töyrylä 2004: 62.)

5.4.4. Ulosottoperusteen määräaikaisuus

Ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuuden määräaikaisuus on Suomen oikeusjärjestyksessä melko uusi ilmiö. Muissa Euroopan maissa ei edes ole lainsäädäntöä ulosottokelpoisuuden määräaikaisuudesta tai saatavan lopullisesta vanhentumisesta. Määräaikaisuudella tarkoitetaan sitä, että ulosoton kestolle on säädetty enimmäisaika, jota ei voi keskeyttää. Ulosottoperusteen määräaikaisuus koskee vain luonnollisia henkilöitä ja maksuvelvoitteita koskevia asioita. Määräajan päättymisen estää ulosottoperinnän, mutta saatava ei kuitenkaan vanhene eikä muutoinkaan lakkaa aineellisesti. Enimmäisaikojen tavoitteena on estää elinikäinen tai kohtuuttoman pitkäkestoinen ulosotto. (HE 83/2006 vp: 6, 10, 17, 40.)

Yksipuolinen tuomio, lainvoimaiseksi tullut tuomio tai muu lopullinen ulosottoperuste on täytäntöönpanokelpoinen ulosottolain 2 luvun 24 pykälän mukaan 15 vuoden ajan tuomion antamisesta, mikäli velallinen on luonnollinen henkilö ja velkoja oikeushenkilö. Mikäli sekä velkoja että velallinen ovat luonnollisia henkilöitä tai kyseessä on vakavaan rikokseen perustuva korvaussaatava, määräaika on 20 vuotta. Ulosottoperusteen siirto esimerkiksi oikeushenkilöltä luonnolliselle henkilölle ei vaikuta määräajan pituuteen. Määräaika lasketaan jokaisen ulosottoperusteen osalta erikseen. Koska se ei ole saatavakohtainen, samasta saatavasta eri velallisia kohtaan hankittujen ulosottoperusteiden määräaika lasketaan kullekin ulosottoperusteelle yksilöllisesti. Määräaika lasketaan lopullisen ulosottoperusteen päiväyksestä. Tuomioistuimien voi jatkaa ulosottoperusteen määräaikaa kymmenellä vuodella, mikäli velallinen on olennaisesti vaikeuttanut maksunsaantia. Ehtona on, että määräajan jatkamista ei voida pitää velallisen kannalta kohtuuttomana. Velkojan on viimeistään kahden vuoden kuluttua alkuperäisen määräajan päättymisestä nostettava kanne velallista vastaan, mikäli hän haluaa määräaikaa jatkettavan. (HE 83/2006 vp: 10–11; Lindström 2005: 292–293.)

Velallisen asema ulosottoperusteen määräajan kulumisen jälkeen on nykyisin osin epäselvä. Vaikka ulosottoperuste on menettänyt merkityksensä, voidaan saatavaa periä velalliselta yksityisessä perinnässä ja siitä syntyvät perintäkulut ovat myös perittäväissä. Lisäksi viivästyskorkoa kertyy koko ajan. Myös esimerkiksi verotuksessa ja sosiaalietuuksien hakemisessa ulosottokelvottomien saatavien asema on epäselvä. Hallituksen esityksen mukaan ulosoton päättymisen jälkeenkin vallitseva epämääräinen tilanne saattaa passivoida velallista, ja näin aiheuttaa yhteiskunnalle kustannuksia muun muassa toimeentulotuen, työttömyyden ja sairaanhoidon aiheuttamina kuluina sekä verotulojen menetyksinä. Myös velkojille aiheutuu kuluja saatavien vanhentumisen katkaisutoimista ja kirjanpidosta. (HE 83/2006 vp: 11.)

Hallituksen esityksessä ulosottokaareksi ehdotetaan, että ulosottokelpoiset saatavat vanhenisivat lopullisesti määräajassa. Saatavan vanhentuminen merkitsee velkavastuun lopullista päättymistä. Saatava vanhentuisi saatavan syntyperusteesta riippumatta lopullisesti silloin, kun ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuuden määräaika on kulunut umpeen. Koska velalliset eivät välttämättä ole halukkaita vapaaehtoisesti maksamaan ulosottokelvotonta

saatavaa, saatavan lopullinen vanhentuminen vähentäisi velkojen kertymiä vain vähän sen lisäksi, mitä jo seuraa ulosottoerusteen määräaikaaisuudesta. Uudistuksella olisi suurin kertakaikkinen merkitys 1990-luvun alun lama-ajan velkojen osalta. Vuoden 2005 toukokuussa oli oikeusministeriön selvityksen mukaan ulosottoerinnässä noin 65 000 lama-ajan ja sitä vanhempaa saatavaa. (HE 83/2006 vp: 22–23.)

Luottomiehet ry:n kannanoton mukaan saatavan lopullinen vanhentuminen merkitsee puuttumista perustuslain suojaamaan omistusoikeuteen. Kannanoton mukaan lama-ajan velat voitaisiin kuitenkin armahtaa täsmäläilla. Hallituksen esityksen mukaan uudistuksen ei uskota vaikuttavan maksumoraalia heikentävästi, sillä määräajat ovat pitkiä. Aivan kuten nykyisinkin on mahdollista, tuomioistuimien voisi edelleen jatkaa ulosottoerusteen määräaikaista kymmenellä vuodella, mikäli velallinen on olennaisesti vaikeuttanut maksunsaantia. Ulosottoerusteen määräajan jatkamisen perusteet kirjattaisiin myös lakiin. Ulosottoerusteen määräajan jatkamisen perusteita olisivat muun muassa omaisuuden kätkeminen ja lahjoittaminen, perusteeton lisävelan ottaminen sekä varallisuustietojen salaaminen tai vääristely maksukyvyttömyysmenettelyssä. (HE 83/2006 vp: 23–24; Luottomiehet ry 2006: 27.)

6. JÄLKIPERINTÄ

6.1. Jälkiperintään soveltuvat saatavat

Perintää voidaan jatkaa niin kauan, kunnes saatava on maksettu tai vanhentunut. Perintätoimia, joita tehdään velallisen varattomaksi toteamisen jälkeen, kutsutaan jälkiperinnäksi. Saatava voidaan siirtää myös suoraan jälkiperintään silloin, kun ei ole katsottu järkeväksi siirtää saatavaa ensin oikeudelliseen perintään. Tapauskohtaisesti on harkittava, onko järkevää siirtää oikeudelliseen perintään hyvin pientä saatavaa tai heikon maksukyvyyn omaavan velallisen velkaa. Näissä tilanteissa vaihtoehtona on jälkiperintä, joka on kuluriskiltään matalampi oikeudelliseen perintään verrattuna. Saatavan vapaaehtoinen suorittaminen hyödyttää myös velallista, sillä se tulee yleensä halvemmaksi kuin maksun hoitaminen ulosoton kautta. (Lehtonen ym. 2001: 10:20; Willman 1999: 269.)

Yleensä saatavat on kirjattu jo luottotappioksi, mutta tällä kirjauksella ei ole merkitystä saatavan perimiskelpoisuuteen. Parhaiten jälkiperintä onnistuu yksityishenkilöiden saatavien osalta. Ihmisten elämäntilanteet muuttuvat ja kerran maksukyvytön henkilö saattaa tulevaisuudessa muuttua hyvinkin maksukykyiseksi. Jälkiperinnän onnistuminen perustuu suurimmaksi osaksi velallisen varallisuustilanteen muutokseen ja velkojan sitkeyteen. Velallinen voi kyllästyä velkojan toistuviin huomautuksiin, ja näistä eroon päästäkseen maksaa saatavan. Myös saatavan koko vaikuttaa onnistumiseen. Saatavan suurentuessa jälkiperinnän onnistuminen vaikeutuu. Velalliset, joilla on suuret velat, välttelevät usein varallisuuden keräämistä, koska tietävät ylimääräisten tulojen menevän velkojen maksuun. Lisäksi tällöin on velkajärjestelyyn hakeutuminen todennäköistä. Mikäli velallisella on velkoja vähän tai yksittäiset velat ovat pieniä, tulojen kasvusta jää silti huomattava osa velalliselle itselleen, vaikka osa velkojista olisikin aktiivisia. Osakeyhtiöt ja osuuskunnat tekevät yleensä konkurssin varojen loppuessa, joten jälkiperintä ei näiden osalta useinkaan onnistu. Avointen yhtiöiden ja kommandiittiyhtiöiden osalta perintä kohdistuu vastuunalaisiin yhtiömiehiin, joten jälkiperinnän onnistumismahdollisuudet ovat paremmat kuin osakeyhtiöiden tai osuuskuntien ollessa kyseessä. Vastuunalaisilla yhtiömiehillä on kuitenkin usein paljon velkaa yritystoiminnasta, joten samoihin tuloksiin kuin yksityishenkilöiltä perittäessä ei päästä. (Lehtonen ym. 2001: 10:20–21.)

6.2. Jälkiperinnän keinot

Jälkiperintä on velallisen taloudellisen tilanteen seuraamista ja tuomion lähettämistä uudelleen ulosottoon. Samalla huolehditaan siitä, ettei saatava pääse vanhentumaan. Jälkiperinnän voi hoitaa itse tai käyttää ulkopuolista toimeksisaajaa. Jälkiperintään käytetään yleensä kirjeperintää. Se toteutetaan yleensä säännöllisin väliajoin lähetettävillä kirjesarjoilla. Kirjeitä lähetetään esimerkiksi kerran vuodessa kolme peräkkäin niin, että niiden sisältö koko ajan tiukkenee. Kirjeiden lukumäärää kannattaa myös vaihdella. Kirjeperinnällä velallinen huomaa, ettei saatavaa ole unohdettu. Myös puhelinperintä on mahdollinen, mutta sen kannattavuus tulee arvioida tapauskohtaisesti. (Lehtonen ym. 2001: 10:22.)

Järjestelmällinen ja jatkuva ulosoton hyödyntäminen tukee vapaaehtoista jälkiperintää. Saatava voidaan lähettää uudelleen ulosottoon perittäväksi, mikäli siitä on haettu oikeudenpäätos. On kuitenkin muistettava, että suurin osa jälkiperittävistä saatavista palautuu ulosotosta uudelleen varattomana. Yleensä jälkiperinnässä ei enää ryhdytä hakemaan oikeuden päätöstä saatavasta. Tämä ei kuitenkaan ole kiellettyä. Esimerkiksi jos saatavan pienuuden takia on jätetty tuomio hakematta ja samalle velalliselle on sen jälkeen tullut muita avoimia saatavia, voidaan nämä yhdistää jälkiperinnässä ja hakea niille oikeudenpäätos. (Lehtonen ym. 2001: 10:22.)

Velallisen kanssa voidaan myös sopia velan maksusta tai jopa velan anteeksiannosta. Velkoja voi joustaa perintäkuluissa tai korossa, mikäli katsoo sen tarpeelliseksi. Yleensä tällöin velallinen on aktiivisesti mukana tilanteensa järjestelyssä, ja vallitsevat olosuhteet puoltavat muutenkin velan osittaista anteeksiantoa. Velallisen kanssa voidaan esimerkiksi sopia, että jos hän suorittaa koko pääoman heti, velkoja luopuu viivästyskorosta ja kuluista. Jo pelkän pääomankin saaminen on jälkiperinnässä yleensä hyvä tulos. (Lehtonen ym. 2001: 10:23.)

7. SAATAVAN VANHENTUMINEN PERINTÄÄ RAJOITTAVANA TEKIJÄNÄ

7.1. Vanhentuvat velvoitteet

Vanhentuminen on eräs saatavan lakkaamisen peruste. Vanhentunut saatava lakkaa ilman suoritusvelvollisuuden täyttämistä. Saatavan vanhentumisella tarkoitetaan velvoitteen raukeamista, kun velkoja ei ole saattanut oikeuttaan voimaan lain määräämässä ajassa ja lain edellyttämin tavoin tai velallinen ei ole tunnustanut velvoitettaan. Saatavan vanhentumiseen liittyy tärkeinä tekijöinä ajan kulumisen sekä osapuolten passiivisuus. Saatavan vanhentumista sääntelee oma lakinsa, laki velan vanhentumisesta (15.8.2003/728). Vanhentuminen tapahtuu suoraan lain nojalla, joten se ei edellytä velan osapuolten toimia tai viranomaisen päätöstä. (Lindström 2005: 147; Pönkä ym. 2005: 154.)

Vanhentumislainsäädännön tarkoituksena on ennen kaikkea velkasuhteiden selkeyttäminen. Ajan kulumisen hankaloittaa velan syntymisen sekä lakkaamisen todistelua. Vanhentumisaika ei saa olla niin pitkä, että se aiheuttaisi velalliselle epävarmuutta ja todisteluvaikeuksia. Sen on kuitenkin oltava riittävän pitkä turvatakseen normaalia huolellisuutta noudattavan velkojan maksunsaannin. Asianmukaiset vanhentumisajat lisäävät yleisesti talouden toimivuutta, vaihdannan varmuutta ja tervettä luotonantoa. Myös epävarmoihin velkavastuisiin varautumiseen ja näytön säilyttämiseen liittyvät kustannukset vähenevät. Tarkat säännökset vanhentumisesta vähentävät myös tuomioistuinten työtä, kun vuosikymmeniä vanhoja asioita ei tarvitse oikeudenkäynnissä selvittää. (Komiteamietintö 2001: 29–31, 62; Rekola 1938: 44.)

Vanhentumisen eräänä tavoitteena on estää liian pitkäaikainen perintä ja näin vaikuttaa maksuvaikeuksissa olevien velallisten asemaan. Velkojan passiivisuus voi antaa velalliselle sellaisen käsityksen, ettei häneltä enää vaadita suoritusta. Tällöin yllättävä velan perintä voi heikentää velallisen taloudellista asemaa ja elinolosuhteita. Vanhentuminen voidaan nähdä rangaistuksena velkojalle saamisensa perinnän laiminlyönnistä. Velkojan ei kannata jäädä odottamaan velallisen toimia, sillä velka saattaa sinä aikana ehtiä vanhentua. Nopeasta vanhentumisesta voi olla haittaa myös velalliselle, jos velkoja ryhtyy

nopeasti perintätoimiin vanhentumisen pelossa. Vanhentumisen aiheuttamaa uhkaa voidaan käyttää myös keinona edistämään hyviä perintäkäytäntöjä, kuten kohtuullisin määräajoin tapahtuvaa velasta muistuttamista. Velkojan passiivisuudesta voi aiheutua erityisesti vahinkoa velalliselle, jos velalle on alkanut kertyä viivästyskorkoa. (HE 187/2002 vp: 16–17; Rekola 1938: 41.)

Vanhentumissäännöksiä voidaan soveltaa sekä sopimuksen perusteella että lain nojalla syntyneisiin velkoihin. Vanhentumislaki koskee kaikkia velvoitteita niiden laadusta ja syntyperästä riippumatta. Vanhentumislaki ei kuitenkaan koske sellaisia velvoitteita, joiden vanhentumisesta säädetään erityislailla. Laki velan vanhentumisesta on luonteeltaan toissijainen yleislaki, joten tätä lakia sovelletaan aina, jollei muualla lainsäädännössä ole erityissääntelyä. Vanhentumislaki on tällöin vain täydentävä säännös. Vanhentumislakia ei yleisluonteisuudestaan huolimatta sovelleta julkisoikeudellisiin saamisiin, rikosoikeudellisiin seuraamuksiin, eläkkeeseen ja eräisiin muihin laissa säädettyihin etuihin eikä elatusapuun (VanHL 1 §). Näitä saatavia koskevat omat säännöksensä muualla lainsäädännössä. (Pönkä ym. 2005: 154, 157.)

Vanhentumislaki koskee ainoastaan velvoitteita. Velvoitteen kohteet eivät rajoitu pelkästään rahan maksuun. Niitä voivat olla myös tavarasuoritus, työn tekeminen tai tietystä toiminnasta pidättäytyminen. Maksuvelvollisuus voi luotonoton lisäksi perustua muunkinlaiseen sopimuksen täyttämiseen tai sopimuksen rikkomisen seurauksiin taikka sopimussuhteen ulkopuolisiin vahinkoihin. Esineoikeudet sekä yhtiö- ja perheoikeudelliset suhteet eivät vanhene, mutta niihin perustuvat saamisoikeudet saattavat vanhentua. Vanhentumislain 9 pykälän mukaan pankkien vastaanottamat talletukset tai muut yleisöltä vastaanotetut ja vaadittaessa takaisinmaksettavat varat eivät vanhene. Myös näistä varoista suoritettavat korot ovat vanhentumattomia. Koronmaksuvelvollisuus voi vanhentua, mutta tilille maksetut korot eivät. Yleistä kolmen vuoden vanhentumisaikaa sovelletaan kuitenkin arvopapereihin, kuten joukkovelkakirjalainoihin, joissa on ennalta määrätty lyhennykset ja korkojen eräpäivät. (HE 187/2002 vp: 25; Komiteanmietintö 2001: 11, 48; Pönkä ym. 2005: 171.)

7.2. Vanhentumisaika

Vanhentumisaika on pääsäännön mukaan kolme vuotta (VanhL 4 §). Yleinen vanhentumisaika koskee kaikkia niitä velvoitteita, joille ei ole säädetty omaa erityistä vanhentumisaikaa. Yleistä ja erityistä vanhentumisaikaa ei koskaan sovelleta rinnakkain, joten velkaa voi koskea vain yksi vanhentumisaika kerrallaan. Vanhentumisaika muuttuu viideksi vuodeksi lainvoimaisen tuomion antamisen jälkeen, eikä tuomion jälkeen enää sovelleta saatavan alkuperäistä erityistä vanhentumisaikaa. Mikäli mikään muu vanhentumisaika ei sovellu, käytetään toissijaista vanhentumisaikaa. Tällaisia tilanteita ovat muun muassa ehdolliset velat sekä luotot, joissa eräpäivää ei ole ennalta määrätty velallista sitovasti. Toissijainen vanhentumisaika on kymmenen vuotta. (Saarnilehto 2004: 17–18.)

Vanhentumislain säännökset ovat luonteeltaan pakottavia, eikä niistä voida poiketa velallisen vahingoksi (VanhL 3 §). Vanhentumisaikaa pidentävät tai sen kokonaan poistavat sopimusehdot ovat siis pätemättömiä. Vanhentumisen lyhentäminen sopimalla on kuitenkin yleensä sallittua. Kuitenkaan esimerkiksi kuluttajan kannalta kohtuuttoman lyhyestä vanhentumisajasta ei voida pätevästi sopia. Sopimussuhteissa on yleisen kolmen vuoden vanhentumisajan lisäksi reklamaatioaika, joka yleensä on vanhentumisaikaa lyhyempi. Tällöin vanhentumisaika jää usein kokonaan soveltamatta reklamaatioajan umpeutumisen takia. Vanhentumisaikaa voidaan soveltaa esimerkiksi silloin, kun kuluttaja on tehnyt virheilmoituksen, mutta ei ole vielä esittänyt elinkeinonharjoittajalle erityisiä vaatimuksia. Kuluttajakaupassa ja kuluttajapalveluksissa tulee harvoin sovellettavaksi 10 vuoden vanhentumisaika, koska sopimussuhteissa korvausvastuu vanhenee yleensä reklamaatioajan tai yleisen vanhentumisajan kulumisella. (Ståhlberg 2004: 28–29.)

Jos eräpäivästä on sitovasti sovittu, vanhentumisaika alkaa kulua velan eräpäivästä tai kun velka on erääntynyt eräännyttämistoimien johdosta (VanhL 5 §). Jokainen luottosopimuksessa määrätty korko- tai osasuorituspäivä on laissa tarkoitettu eräpäivä. Lainvoimaisen tuomion tai muun ulosottooperusteen vanhentumisaika alkaa tuomion antopäivästä. Toissijainen vanhentumisaika alkaa oikeusperusteen syntymisestä, sillä erääntymisajan epämääräisyyden vuoksi ei voida käyttää erääntymistä vanhentumisen alkuajankohtana. Jos

eräpäivää ei ole sovittu, alkaa vanhentumisaika siitä, kun velkojalla on oikeus vaatia velan maksua eli eräännyttämishetkellä. Kauppahinta jonka eräpäivää ei ole sovittu, alkaa vanhentua, kun myyjä on luovuttanut kaupan kohteen ostajalle tai velkojana oleva osapuoli on muutoin täyttänyt oman suoritusvelvollisuutensa (VanhL 6 §). Kauppahinnan vanhentumiseen sovelletaan yleistä vanhentumisaikaa. Sellaiset harvinaiset, toistaiseksi myönnetyt tai ehdollisesti syntyvät velat, joiden vanhentumisajan alkamisajankohta ei määräydy vanhentumislain 5–7 pykälien nojalla, vanhentuvat kymmenen vuoden kuluttua veloitteen oikeusperusteen syntymisestä. (Pönkä ym. 2005: 159, 170; Saarnilehto 2004: 17, 27.)

Yhteisvelallisten velvoitteet vanhenevat toisistaan riippumatta ja vanhentumisaika kuluu jokaisen osalta erikseen. Vanhentuminen katkeaa vain sen velallisen osalta, jonka nimissä katkaisutoimi tehdään tai johon katkaisutoimi kohdistetaan (VanhL 19.1 §). Velan vanhentuessa yhden yhteisvastuullisen velallisen osalta vapautuvat jäljelle jääneet velalliset suorittamasta vanhentunutta osuutta, ja tämä osuus supistaa myös velkavastuun kokonaismäärää. Velalliset eivät enää ole supistuneesta velasta solidaarisessa vastuussa, vaan he vastaavat ainoastaan omasta osuudestaan velasta. Osuudet lasketaan alkuperäisen sitoumuksen määrästä, joten vanhentunut osuus ei kuitenkaan pienennä jäljellejääneiden velallisten osuutta. Yhden yhteisvelallisen velan vanhentuminen heikentää siis velkojan asemaa, ei velallisten. Tämä johtuu siitä, että velkojalla on mahdollisuus huolehtia vanhentumisen katkaisemisesta, kun taas kanssavelallisilla tätä mahdollisuutta ei ole. Mikäli velallinen on suorittanut velkaa tietämättä velan vanhentuneen jonkun yhteisvelallisen osalta, velallisella on oikeus vaatia oman osuutensa ylittävän määrän palauttamista (VanhL 19.3 §). Eräännyntä velkaa suorittaneen velallisen takautumisoikeus toista yhteisvelallista kohtaan alkaa vanhentua suorituksen tekohetkestä (VanhL 20 §). Tämän takautumissaatavan vanhentumiseen sovelletaan yleistä kolmen vuoden vanhentumisaikaa. (Pönkä ym. 2005: 188–189; Saarnilehto 2004: 38–39.)

7.3. Vanhentumisen katkaiseminen

Velkoja voi uudistaa veloitteen olemassaolon katkaisemalla vanhentumisen. Saatavan lakkaaminen vanhentumalla on poikkeuksellista, koska

vanhentumisen katkaiseminen on melko helppoa ja vanhentumisajat ovat pitkiä. Velallinen ei edes piileskelemällä pysty estämään vanhentumisajan katkaisua. Katkaisemisen päätarkoituksena on varmistaa velallisen tietoisuus sekä velasta että velkojan aikeista vaatia edelleen velan maksua. Katkaisujen lukumäärää ei ole rajoitettu, joten velkoja voi ainakin tämän hetkisen lainsäädännön mukaan pitää katkaisuillaan velkasuhteen voimassa määräämättömän ajan. Ulosottoperuste on kuitenkin täytäntöönpanokelpoinen vain määräajan. Käytännössä voi siis olla niin, että velka ei ole vanhentunut, mutta velkoja ei voi sitä pätevästi periä. Tähän on tulossa muutos vuoden 2008 alussa, kun velkavastuun enimmäiskestoja koskevat säännökset tulevat voimaan. (Komiteanmietintö 2001: 7, 28; Saarnilehto 2004: 20.)

Katkaisutoimet jaetaan vapaamuotoisiin ja oikeudellisiin katkaisutoimiin. Vapaamuotoisesti vanhentuminen katkeaa osapuolten sopimuksella maksujen järjestelystä, vakuudesta tai muusta velan ehtojen muutoksesta. Osapuolet voivat sopia myös vanhentumisen katkenneeksi. Vanhentumisen voi katkaista velkoja, velallinen tai molemmat yhteisesti. Toisen osapuolen tulee saada tieto tästä katkaisutoimesta. Velkoja voi katkaista velan vanhentumisen vaatimalla velalliselta suoritusta tai muutoin muistuttamalla velasta (VanhL 10.1 §). Todistustaakka vanhentumisen katkaisusta on tällöin velkojalla. Velallisen on saatava tieto katkaisutoimesta ennen velan vanhentumista. Muistuttamiselta ei kuitenkaan edellytetä määrämuotoisuutta. (Pönkä ym. 2005: 171; Saarnilehto 2004: 30–31.)

Velallinen voi katkaista vanhentumisen suorittamalla velkaa tai muutoin tunnustamalla velan velkojalle (VanhL 10.1 §). Jokaisen veloitteen vanhentuminen on mahdollista katkaista suorituksella. Suoritus voi olla muutakin kuin velan maksua. Velallisen virheellinen suoritus ei ole kuitenkaan velan tunnustamista. Vanhentumislain 10 pykälän 2 momentin mukaan velan vanhentumisen katkaiseminen edellyttää aina, että velka yksilöidään katkaisutoimessa. Kun velkojan ja velallisen kesken on useita velkasuhteita, ei pelkkä suorituksen saapuminen osoita velallisen tunnustavan tietyn velan olemassaoloa. Tällöin velan katkaiseminen jää velkojan asiaksi. Velkoja voi kohdentaa maksun haluamalleen yhdelle tai useammalle saatavalle, mikäli velallinen ei käytä kuluttajansuojalain tai kauppakaaren hänelle suomaan valinta- ja yksilöintioikeutta. Velka katkeaa, kun velkoja ilmoittaa velalliselle kohdentamisesta. (Pönkä ym. 2005: 172–173; Saarnilehto 2004: 30.)

Saatavaa koskevan kanteen vireille paneminen tuomioistuimessa on oikeudellinen katkaisutoimi. Velan vanhentuminen katkeaa, jos velkoja panee vireille saatavaa koskevan kanteen velallista vastaan tai esittää muun saatavaa koskevan vaatimuksen laissa säädettyssä toimielimessä tai menettelyssä (VanhL 11.1 §). Kanteen on tultava vireille ennen kuin vanhentumisaika on kulunut. Erityislakien mukaiset vanhentumisajat eivät katkea vapaamuotoisilla katkaisutoimilla, vaan niiden katkaisemiseksi on toimitettava velkomishaaste käräjäoikeuteen. Toinen oikeudellinen katkaisutoimi on velan ilmoittaminen velallisen konkurssissa tai muussa maksukyvyttömyys menettelyssä. Myös ulosottoasian vireille tulo katkaisee vanhentumisen (VanhL 11.1 §). Vanhentuminen katkeaa, kun tuomio saa lainvoiman tai asian käsittely muutoin päätetään. Jos asian käsittelyä jatketaan muutoksenhakutuomioistuimessa, vanhentumisaika ei kulu. Vanhentuminen katkeaa yksipuolisen tuomion antohetkellä, vaikka tuomio ei välttämättä olekaan vielä lainvoimainen. (Lindström 2005: 156; Pönkä ym. 2005: 176; Saarnilehto 2004: 31.)

Vanhentumisaika ei katkea, jos velkoja peruuttaa hakemuksensa tai asian käsittely päättyy muusta syystä ilman, että velkojan vaatimusta annetaan velalliselle tiedoksi. Tällöin velka vanhentuu kuitenkin yhden vuoden kuluessa menettelyn päättymisestä. Vuoden pidennys on mahdollista tehdä vain kerran (VanhL 11.3 §). Näillä säännöksillä on estetty oikeudellisilla toimenpiteillä keinottelu. Ajatuksena on, että vanhentuminen katkeaa vain, jos velallinen saa muistutuksen velasta (Pönkä ym. 2005: 176). Vanhentumisajan vuoden pidentämissäännöstä sovelletaan myös silloin kun haastemenettely päättyy kanteen tutkimatta jättämiseen tai asian sillensä jäämiseen velalliselle tapahtuneen tiedoksiannon jälkeen (VanhL 11.4 §).

Vanhentumisen katkaisemisesta alkaa uusi entisen pituinen vanhentumisaika (VanhL 13.1 §). Tavallisesti aika on yleinen kolmen vuoden vanhentumisaika. Toissijaisen kymmenen vuoden vanhentumisajan osalta uusi aika on kymmenen vuotta, ellei katkaisutoimella ole samalla eräännytetty velkaa. Tämän eräännyttämisen jälkeen alkaa kolmen vuoden vanhentumisaika. Lainvoimaisen tuomion jälkeen siirrytään aina soveltamaan viiden vuoden vanhentumisaikaa. Aika lasketaan kuitenkin jo tuomion antamisesta riippumatta siitä, milloin se saavuttaa lainvoiman (Saarnilehto 2004: 29).

Liitännäis- ja osasuoritusten vanhentumisesta on säädetty vanhentumislain 12 pykälässä. Kaikille velan liitännäiskustannusten ja osasuoritusten erille lasketaan omat vanhentumisajat. Ne vanhentuvat itsenäisesti, mutta myös pääoman vanhentuessa. Velan vanhentumisen katkaiseminen aloittaa uuden vanhentumisajan kulumisen myös velkaan liittyvien korkojen ja muiden liitännäissuoritusten osalta riippumatta niiden erääntymisajankohdasta (VanhL 12 §). Liitännäiskustannusten vanhentumisen katkaiseminen katkaisee myös pääoman vanhentumisen. Sen sijaan takaajan suoritus ei katkaise päävelallisen velan vanhentumista (Lindström 2005: 158, 161).

Vanhentuminen voi myös keskeytyä. Vanhentumisajan keskeyttämisellä tarkoitetaan tilannetta, jossa vanhentumisajan kulumisen pysähtyy. Vanhentuminen ei kuitenkaan tällöin katkea eikä ala alusta uudelleen. Vanhentumislaisissa on joissakin tapauksissa säädetty vanhentumisen pysäyttävistä seikoista. Muun muassa kanteen ja ulosottoasian vireille tulo keskeyttää vanhentumisen menettelyn ajaksi. Myös muualla lainsäädännössä on tällaisia säännöksiä, muun muassa yksityishenkilön velkajärjestelylaissa. (HE 187/2002 vp: 23.)

7.4. Vanhentumisen vaikutukset

Kun velka vanhentuu, lakkaa velallisen velvollisuus suorittaa velka (VanhL 13.1 §). Velkoja ei saa enää vaatia vanhentuneen velan maksua tuomioistuimessa tai ulosotossa. Vanhentunutta velkaa ei myöskään huomioida esimerkiksi osituksessa tai perinnönjaossa (HE 187/2002 vp: 29). Vanhentumista ei oteta tuomioistuimessa huomioon viran puolesta, vaan asianosaisen tulee esittää väite vanhentumisesta (VanhL 18.1 §). Vanhentumisen katkaisu on mahdollista tehdä vapaamuotoisesti, joten tuomioistuin ei välttämättä ole edes tietoinen vanhentumisesta. Ulosottoviranomainen sen sijaan ottaa vanhentumisen huomioon viran puolesta (Lindström 2005: 161).

Vanhentuneen velvoitteen täyttäminen on kuitenkin suorituksena pätevä, vaikka velan suorittamisvelvollisuus on lakannut. Pääsäännön mukaan velallisella ei ole oikeutta vaatia vanhentuneesta rahavelasta maksamaansa määrää takaisin. Velallisen tulee itse huolehtia siitä, ettei hän suorita vanhentunutta velkaa. Poikkeussääntönä on yksityishenkilön oikeus saada

takaisin vanhentuneesta kuluttajasaatavasta tekemänsä suoritus. Myös yksityistakaajalla ja yksityisellä vierasvelkapantinantajalla on oikeus saada vanhentunut suoritus takaisin tuottokorkoineen. Tuottokorkoa on maksettava vanhentuneen velan suorituspäivästä lähtien (VanhL 14.2 §). Jos yksityishenkilö on tiennyt velan vanhentuneen ja silti suorittanut velkaa, ei velkojalla ole maksun palautusvelvollisuutta. Velalliselle on aina perinnän yhteydessä ilmoitettava, jos perittävänä oleva velka on vanhentunut. Vanhentumisajan päätyttyä voi velallinen toki vapaaehtoisesti suorittaa vanhentuneen velan ja näin ylläpitää hyviä liikesuhteita. (Lindström 2005: 158–159.)

Vanhentuminen ei poista kaikkia velkojan maksunsaantia turvaavia oikeuskeinoja. Vanhentuminen ei vapauta velallisen antamaa vakuutta, joten velkoja voi saada suorituksen velallisen omaisuudesta, johon velkojalla on pantti- tai pidätysoikeus (VanhL 16.1 §). Velkojalla ei ole kuitenkaan oikeutta periä vanhentunutta saatavaa vakuuden arvon ylittävältä osalta. Vierasvelkapanttaukseseen ja takaukseen ei sovelleta vanhentumislain 16 pykälän 1 momentin säännöstä, vaan ne raukeavat samalla kuin päävelka vanhentuu. Velkoja voi myös käyttää vanhentunutta saatavaansa kuittaukseen, mutta kuittauksen edellytysten on tullut tällöin täytyä jo ennen saatavan vanhentumista tai osapuolten saatavien tulee liittyä samaan oikeussuhteeseen (VanhL 15.1 §). Yksipuolisessa kuittauksessa molempien saatavien tulee olla vastakkaisia, samanlaatuisia ja perimiskelpoisia ennen kuittausta vaativan osapuolen saatavan vanhentumista. (Pönkä ym. 2005: 180, 184.)

Vanhentumislain 16 pykälän 2 momentin mukaan velan vanhentuessa raukeaa ehto, jonka mukaan myyjällä on maksun laiminlyönnin johdosta oikeus purkaa kauppa tai vaatia kaupan kohde takaisin. Ehto on kuitenkin sitova velan vanhentumisen jälkeenkin, jos omistuksenpidätysehto on kirjattu ennen kauppahinnan vanhentumista omistuksesta ja oikeuksista pidettävään rekisteriin. Jos ehtoa ei ole merkitty rekisteriin, ehto raukeaa samanaikaisesti kun velka vanhentuu. Suuri osa omistuksen pidätys- ja takaisinottoehdoin tehtävistä kaupoista koskee kohteita, jotka eivät ole rekisteröintimenettelyn piirissä. Rekisteröitäviä kaupan kohteita ovat muun muassa kiinteistöt ja ajoneuvot (Lindström 2005: 160).

Velan ei katsota vanhentuneen suorituksen jälkeisenä aikana, jos velan maksu tai kuittaus myöhemmin peräytyy tai osoittautuu muutoin vaikutuksettomaksi.

Velkojalla tulee tällöin olla ollut perusteltu syy olettaa velan maksun tai kuittauksen lakkauttaneen velan (VanhL 15.2 §). Säännös suojaa velkojaa menettämästä saatavansa sen takia, että saatavan katsottaisiin väliaikana ehtineen vanhentua (Pönkä ym. 2005: 182).

8. LOPPUPÄÄTELMÄT

Luottoa myöntäessään luotonantaja ei voi tietää velallisen maksukyvyyn tulevista muutoksista eikä siitä, onko velallisella aikomustakaan maksaa velkaansa takaisin. Saatavan maksamatta jättäminen voi johtua niin aidosta maksukyvyttömyydestä kuin tahallisesta petollisesta toiminnastakin. Kun saatavaa ei ole suoritettu vapaaehtoisen perinnän aikana, on merkittävimpana selittävänä tekijänä velallisen pidempiaikaiset maksuvaikeudet. Merkkejä, jotka viittaavat kyseessä olevan muu kuin väliaikainen velkaongelma, ovat esimerkiksi toistuva huomauttaminen maksun viivästymisestä, velan siirtäminen ulkopuoliselle perintätoimistolle perittäväksi ja velan pakkoperinnän käynnistyminen. (Muttalainen 2002: 7, 9; Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006: 12.)

Perintää on harjoitettu jo antiikin ajoista lähtien. Maksukyvyttömyyden seurauksena on ollut ankaria rangaistuksia, kuten velkavankeus ja pakkotyö. Ajan kuluessa perintä on kuitenkin mennyt velallisystävällisempään suuntaan. Nykyään velallisella on muun muassa mahdollisuus erottaa ulosoton ulkopuolelle tiettyä hänelle tärkeää omaisuutta, palkasta ulosmitattavaa osuutta on rajoitettu ja velkavankeuskin poistettiin lopullisesti 1970-luvulla. Viimeisimpänä velallisen asemaa parantavana uudistuksena voidaan pitää velkavastuun vanhentumista. Ulosottolainsäädäntöuudistuksen viimeinen vaihe tulee voimaan vuoden 2008 alussa, jolloin myös säännös velan lopullisesta vanhentumisesta tulee voimaan. (Koulu ym. 2005: 41.)

Vaikka velkojan asema on ajan myötä hiukan heikentynyt, on velkojalla käytössään runsaasti keinoja saatavansa perimiseksi. Jo vapaaehtoinen perintä kotiuttaa suuren osan saatavista (Pönkä ym. 2005: 55). Velalliselle ja usein myös velkojalle on edullisinta päästä sopimukseen velan suorittamisesta jo vapaaehtoisen perinnän aikana. Mikäli velkaa ei kuitenkaan suoriteta vapaaehtoisen perinnän aikana, voidaan hakea tuomioistuimelta täytäntöönpanokelpoinen tuomio, jonka yhteydessä velalliselle tulee myös maksuhäiriömerkintä. Velkomustuomiot muodostavatkin ison osan maksuhäiriömerkinnöistä (Suomen Asiakastieto Oy 2006b). Uusia maksuhäiriömerkintöjä rekisteröitiin vuonna 2006 yhteensä 498 979 kappaletta, joka on reilu kymmenentuhatta enemmän kuin vuonna 2005. Näistä 429 606

kappaletta oli yksityishenkilöille rekisteröityjä maksuhäiriömerkintöjä ja loput yrityksille rekisteröityjä (Suomen Asiakastieto Oy 2007).

Ulosotossa sen sijaan velallisten määrä on vähentynyt merkittävästi 1990-luvun ja vuosituhanen alkuun verrattuna. Tähän ovat syynä hyvä taloudellinen kehitys sekä velallisen asemaa helpottavat lainsäädäntötoimet. Ulosottovelallisten määrän odotetaan kuitenkin hieman lisääntyvän vuonna 2007, sillä muun muassa maksuhäiriöt, pikaluotot ja käräjäoikeuksien velkomusasiat ovat lisääntyneet sekä korkokanta on noussut. Velkavastuun määräaikaaisuuden takia ulosottovelallisten määrä kääntyy kuitenkin luultavasti laskuun vuodesta 2008 lähtien. Myös ulosottoon perittäväksi saapuneiden asioiden määrä ja euromäärät ovat vähentyneet viime vuosikymmenestä. Tähän on vaikuttanut hyvän taloudellisen tilanteen lisäksi muun muassa passiiviperinnän käyttöönotto. Oikeusministeriön arvion mukaan vuonna 2006 perintä onnistui 40 prosentissa ulosotossa käsitellyistä asioista ja 23 prosentissa käsitellyistä rahamääristä. Vielä ulosoton jälkeen suoritettavalla jälkiperinnälläkin on mahdollista saada velalliselta suoritus. Jälkiperinnässä kertymät ovat kuitenkin melko pieniä (Lehtonen ym. 2001: 10:23). Mahdotonta ei ole sekään, että velallinen luottotietojen puhdistumisen jälkeen ottaa lainaa ja maksaa uuden lainan avulla vanhan velkansa pois. (Oikeusministeriö 2007: 32, 35.)

Lainsäädännön rooli oikeuslähteenä on perinnässä merkittävä. Vaikka laki saatavien perinnästä itsessään onkin melko lyhyt, rajoittaa se vapaaehtoista perintää melko runsaasti. Hyvää perintätapaa koskevat säännökset luovat perustan sille, kuinka perintää tulee harjoittaa. Liikkumavaraa ei ole hirveästi jätetty perintätoimintaa harjoittaville. Vapaata harkintaa voi kuitenkin käyttää vielä esimerkiksi maksusopimusten teossa ja eri toimenpiteiden ajankohtien valinnassa. Perintälain säännökset vaikuttavat velallisen asemaan ainakin siten, että velallinen tietää perinnästä enemmän (Muttalainen 2002: 219).

Viime kädessä ulosotolla taataan sopimusvelvoitteiden noudattaminen. Ulosottolaki sääntelee melko tarkasti ulosoton eri vaiheita. Uudistuksilla on pyritty lieventämään pitkäkestoisen ulosoton haittoja ja muutenkin kehittämään ulosoton menettelysäännöksiä. Ulosoton uudistamisessa on kamppailtu tehokkaan perinnän ja velallisen suojaamisen kesken.

Samanaikaisesti pyritään parantamaan sekä velallisen suojaa että tehostamaan velkojen perintää. (Mutttilainen 2002: 219.)

Myös riidattomien velkomusasioiden käsittelyä ollaan uudistamassa. Oikeusministeriön asettama työryhmä tehostaisi riidattomien velkomusasioiden käsittelyä useiden uudistusten avulla. Asioiden käsittely säilytettäisiin tuomioistuimissa, mutta velkomisasiota voitaisiin siirtää käräjäoikeuksien kesken. Nykyisin asia käsitellään velallisen kotipaikan käräjäoikeudessa, mutta ehdotuksen mukaan niitä voitaisiin valtakunnallisesti siirtää käsiteltäväksi käräjäoikeuksiin, joilla on vapaata kapasiteettia. Lisäksi ehdotuksen mukaan muun muassa sähköistä asiointia edistettäisiin ja riidattomissa velkomusasioissa annetut tuomiot talletettaisiin sähköiseen tuomiorekisteriin. Nämä uudistukset hyödyttäisivät velkojaa siten, että saatavien oikeudellinen perintä nopeutuisi ja velkojan kulut pienenisivät riidattomien velkomusasioiden käsittelyn tehostamiseen liittyvien toimenpiteiden johdosta. (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006: 67, 70.)

Lähivuosina tullaan näkemään, miten nämä monet edellä mainitut uudistukset, niin ulosottolain kuin riidattomien velkomusasioiden käsittelynkin osalta, käytännössä vaikuttavat perintäprosessiin.

LÄHDELUETTELO

- Aarnio, Sami & Jari Vahvelainen (1994). *Hyvä perintätapa*. 1.painos. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Asikainen, Pasi (2004). Trattaperinnän onnistumisen ennakointi velallisen taustatietojen perusteella. Teoksessa: *Velkakierre: Tutkimuksia luottoalalta*, Tammikuu 2004, 53-63. Toim. Kimmo Pulkkinen. Helsinki: Suomen asiakastieto.
- Havansi, Erkki (2002). *Oikeudenkäynti ja pakkotäytäntö*. 2. painos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- HE 241/2006 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle luottotietolaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi* [online] [siteerattu 26.2.2007]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa Internetissä: <URL: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060241>>.
- HE 83/2006 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle ulosottokaareksi ja laiksi verojen ja maksujen täytäntöönpanosta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi* [online] [siteerattu 2.11.2006]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa Internetissä: <URL: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060083>>.
- HE 13/2005 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi* [online] [siteerattu 2.11.2006]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa Internetissä: <URL: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050013>>.
- HE 21/2004 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi saatavien perinnästä annetun lain muuttamisesta* [online] [siteerattu 3.10.2006]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa Internetissä: <URL: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2004/20040021>>.
- HE 187/2002 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle velan vanhentumista ja julkista haastetta koskevan lainsäädännön uudistamisesta* [online] [siteerattu 2.11.2006]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa Internetissä: <URL: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2002/20020187>>.

HE 216/2001 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi* [online] [siteerattu 2.11.2006]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa Internetissä: <URL: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2001/20010216>>.

HE 199/1996 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi saatavien perinnästä ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta* [online] [siteerattu 3.10.2006]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa Internetissä: <URL: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1996/19960199>>.

Hietala, Harri, Petri Järvensivu, Keijo Kaivanto & Kalle Kyläkallio (2004). *Yrityksen asiakirja- ja sopimusopas*. 1. painos. Helsinki: Talentum.

Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportteja 5/1998. *Perintätoiminnan luvanvaraisuus*. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö.

Kauppi, Ville (2004). Tekstiviesti muistuttaa maksupäivästä. *Luottolista* 2004: 12, 10–11.

Komiteanmietintö 2001: 4. Vanhentumistoimikunnan mietintö. Helsinki: Oikeusministeriö.

Koulu, Risto, Erkki Havansi, Heidi Lindfors & Johanna Niemi-Kiesiläinen (2005). *Insolvenssioikeus*. Helsinki: WSOYpro.

Kuluttaja-asiamiehen ohjeita (2005). *Hyvä perintätapa kuluttajaperinnässä* [online] [siteerattu 3.10.2006]. Saatavana Internetistä: <URL: <http://www.kuluttajavirasto.fi/user/loadFile.asp?id=5946#search=%22hyv%C3%A4%20perint%C3%A4tapa%20kuluttajaperinn%C3%A4ss%C3%A4%22>>.

Kuluttaja-asiamiehen ohjeita (2004). *Alaikäiset, markkinointi ja ostokset* [online] [siteerattu 3.10.2006]. Saatavana Internetistä: <URL: <http://www.kuluttajavirasto.fi/user/loadFile.asp?id=5560> >.

- Lehtonen, Yrjö, Kimmo Mökkönen, Hannu Töyrylä & Marja-Riitta Seulu (2001). *Perintä ja luotonhallinta*. Täydentyvä irtolehtijulkaisu (viimeisin päivitys tehty 1.9.2006). Helsinki: WSOY.
- Lehtonen, Yrjö (1996). *Yrityksen perintäopas: miten periä saatavat ja turvata ne jo ennakkolta*. 3.painos. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Lindström, Jyrki (2005). *Luotonvalvonta ja saatavien perintä*. 2. painos. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Linna, Tuula & Tatu Leppänen (2003). *Ulosottomenettely*. 1.painos. Helsinki: Talentum.
- Luottomiehet ry (2006). Saatavan lopullisen vanhentumisen tulisi koskea vain lamavelkoja. *Luottolinkki* 2006: 4, 27.
- Luottomiehet ry (2005). Kommentteja hyvää perintätapaa kuluttajaperinnässä koskevasta ohjeluonnoksesta 7.6.2005. *Luottolinkki* 2005: 3, 26–27.
- Mutttilainen, Vesa (2002). *Luottoyhteiskunta*. 1. painos. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Mutttilainen, Vesa (1990). *Perintäala kuluttajien velkojana*. 1. painos. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Mäki, Timo (2006). Neljännesvuosisata järjestäytynyttä ammattiperintää. *Luottolinkki* 2006: 1, 6–9.
- Mäki, Timo (2004). Perintökaaren velkavastuusäännökset muuttuvat. *Luottolinkki* 2004: 2, 6–7.
- Oikeusministeriö (2007). *Tuomioistuinten, oikeusaputoimen, Kuluttajavalituslautakunnan, Konkurssiassiamiehen toimiston ja ulosottoimen tulostavoitteet vuonna 2007*. Toiminta ja hallinto 2007:3 [online] [siteerattu 26.2.2006]. Saatavana Internetistä: <URL: <http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Julkaisusarjat/Toimintajahallinto/Toiminnanjarahallinnonarkisto/Toimintajahallinto2007/1171362102002>>.

Oikeusministeriön tiedote (2006). *Esitys ulosottovelan lopullisesta vanhentumisesta eduskunnalle* [online] [siteerattu 11.10.2006]. Saatavana Internetistä: <URL: <http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Tiedotteet/Tiedotearkisto/Tiedotteet2006/1149509575952>>.

Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006:15. *Riidattomien velkomusasioiden käsittelyn kehittäminen* [online] [siteerattu 11.10.2006]. Saatavana Internetistä: <URL: <http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Tiedotteet/1157538756157>>.

Pönkä, Pasi & Petri Willman (2005). *Käytännön perintäopas*. 1. painos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Rekola, Aarne (1938). *Saamisoikeuden vanhentuminen Suomen lain mukaan I-II*. 1. painos. Vammala: Tyrvään Kirjapaino Oy.

Saarnilehto, Ari (2004). *Vanhentumislaki: Pääpiirteet, laki, HE ja oikeuskäytäntö*. 1. painos. Helsinki: WSOY Lakitieto.

Suomen Asiakastieto Oy (2007). *Uudet maksuhäiriömerkinnät* [online] [siteerattu 26.2.2007]. Saatavana Internetistä: <URL: http://www.asiakastieto.fi/asiakastieto/tn_uudetmaksuhairiot_2006.jsp?l1=6>.

Suomen Asiakastieto Oy (2006a). *Velkomustuomioiden asiatyypit* [online] [siteerattu 24.4.2006]. Saatavana Internetistä: <URL: http://www.asiakastieto.fi/asiakastieto/tn_asiatyypit.jsp?l1=6>.

Suomen Asiakastieto Oy (2006b). *Tili- ja kertaluottojen osuus velkomustuomioista nousussa* [online] [siteerattu 17.1.2007]. Saatavana Internetistä: <URL: <http://www.asiakastieto.fi/asiakastieto/ajankohtaista.jsp?l1=1&T=nu&A=209>>.

Suomen Pankin lehdistötiedote (2006). Korkolain mukainen viitekorko ja viivästyskorko ajalle 1.1.–30.6.2007 [online] [siteerattu 26.2.2007]. Saatavana Internetistä: <URL:http://www.suomenpankki.fi/fi/suomen_pankki/ajankohtaista/tiedotteet/2006/tiedote34_2006.htm>.

Suomen Pankkiyhdistys (2006). *Kulutusuottoselvitys* [online] [siteerattu 7.11.2006]. Saatavana Internetistä: <URL: <http://www.pankkiyhdistys.fi/sisalto/upload/pdf/kulutusuottoselvitys.pdf>>.

Ståhlberg, Pauli (2004). Uusi vanhentumislaki ja kuluttajasaatavat. *Kuluttajansuoja* 2004:2, 28–29.

Tolonen, Hannu (2003). *Oikeuslähdeoppi*. 1.painos. Helsinki: WSOY Lakitieto.

Töyrylä, Hannu (2006). *Ulosottolaki II: Ulosmittaus ja realisointi, säädökset ja hallituksen esitys*. 1.painos. Helsinki: WSOYpro.

Töyrylä, Hannu (2004). *Ulosottolaki: Ulosottomenettely, säädökset ja hallituksen esitys*. 1.painos. Helsinki: WSOY Lakitieto.

Willman, Petri (1999). *Perinnän opas*. 1.painos. Helsinki: Oy Edita Ab.

SÄÄDÖSLUETTELO

AKL. *Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä* 29.4.1988/389.

AL. *Avoliittolaki* 13.6.1929/234.

Holhouslaki. *Laki holhoustoimesta* 1.4.1999/442.

KonkL. *Konkurssilaki* 20.2.2004/120.

Korkolaki 20.8.1982/633.

KSL. *Kuluttajansuojalaki* 20.1.1978/38.

Laki perintätoiminnan luvanvaraisuudesta 22.4.1999/517.

Oikeusministeriön asetus 119/2006. *Oikeusministeriön asetus vastapuolen maksettavaksi tuomittavista oikeudenkäyntikuluista oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 c §:ssä tarkoitetuissa asioissa annetun oikeusministeriön asetuksen 3 §:n muuttamisesta.*

OK. *Oikeudenkäymiskaari* 1.1.1734/4.

OKL. *Osuuskuntalaki* 28.12.2001/1488.

OsamKL. *Laki osamaksukaupasta* 18.2.1966/91.

OYL. *Osakeyhtiölaki* 21.7.2006/624.

PerintäL. *Laki saatavien perinnästä* 22.4.1999/513.

PK. *Perintökaari* 5.2.1965/40

UL. *Ulosottolaki* 3.12.1895/37.

UMenA. *Valtioneuvoston asetus ulosottomenettelystä* 3.7.2003/680.

VanhL. *Laki velan vanhentumisesta* 15.8.2003/728.

VKL. *Velkikirjalaki* 31.7.1947/622.